

ИКОНОМИКА

Mr. & Mrs.
ИКОНОМИКА

Галина
Габраилова

2023

Инж. Драгомир
Драганов

ISSN 1314-376X

Huvepharma® VACCINES

Contract manufacturing of vaccines,
fill and finish of biologicals

Huvepharma®'s vaccine facility is suited to the production under EU GMP of live viral and bacterial vaccines, inactivated viral and bacterial vaccines, subunit vaccines (protein-based, conjugate), toxoid vaccines and viral vector vaccines. Fermentation, cell-culture and egg-based technologies are in place.

КОРПОРАТИВНО
БАНКИРАНЕ

ЕНЕРГИЙНО НЕЗАВИСИМ ХОД **НАПРЕД**

Корпоративно финансиране
на соларни проекти
с атрактивни условия

Научете повече на [www postbank.bg](http://www.postbank.bg)

*Пълна информация за предлаганите от Пощенска банка корпоративни кредити можете да намерите на www.postbank.bg, както и във всеки удобен за Вас Корпоративен бизнес център на Пощенска банка.

6

6.....Карiera от първото стъпало до върха

14.....Награди за най-смелите в бизнеса
The boldest in business get awards

30.....Златната рибка на Ставри Калинов

32.....Хана Каменетски: Американски компании с интерес да изграждат модулни реактори в България
Hannah Kamenetsky: U.S. companies are interested in modular reactors in Bulgaria

38.....Domuschiev Impact инвестира допълнителни \$5 млн. в борбата с маларията
Domuschiev Impact invests an additional \$5 million in the fight against malaria

50

42.....Ще се разминем ли с рецесията

44.....Този луд, луд имотен пазар

48.....Санирай трудно

50.....Треска за литий

52.....Нуският полет на авиационната индустрия

56.....„Елаците – Мед“ добавя още 10 г. към живота на медното си находище

58.....Надя Попова: Игрите са забавление, когато са с мярка

60.....КЦМ и новият икономически модел

62.....Кога парите сами отиват при бизнеса

110

64.....70 години Стомана - историята продължава

66.....Арно Мамасян: Адвокатите скоро няма да бъдат заменени от машини

68.....Работата няма възраст

72.....Инвестиции с женски имена

76.....Как Анагами стана технологичната счетоводна компания

80.....Да видиш бъдещето

84.....Да отгледаш бизнеса си в София Тех Парк

88.....Хората над технологиите

94.....Изкуствен интелект и роботи навлизат в денталната медицина

120

96.....Vivasom отбелязва 1 година пълна свобода в общуването

98.....Ефектът „Букър“ в българската литература

102...Пет випуска дуални ученици работят в Асарел-Медет

104...Кой върти кръговата икономика край Велико Търново

106...БАГ с трето издание на Шофиране #БезОтпагъци

108...Bianchet показва новото си бужу

110...Marvel Studios и пълната промяна на киното

114...„БНТ Проверено“ в битката с дезинформацията в социалните мрежи

116...Нови книги от Сиела

118...Чудотворният улов

120...Наксос - без излишно перчене

Невена Мирчева,
главен редактор

ЗА БИЗНЕСА – СЪВСЕМ ЛИЧНО

„Нищо лично, просто бизнес“ – всички сме чували тази фраза. Но всеки, който се е занимавал с бизнес, ще я опровергае. Да правиш бизнес означава всеки ден да вършиш неща, които засягат лично както теб и всички твои близки, така и живота на още много хора – служители и работници, клиенти, местни общности, а и цялото общество. Бизнесът решава всеки ден различни предизвикателства, работи почти постоянно в кризи, гържи в ръцете си съдбите на хиляди и милиони хора и бъдещето на децата ни. Та дори и на планетата.

Затова с последния ни брой в предната трудна 2023 година отдаваме заслуженото признание на хората, които ръководят бизнеса в България и носят в голяма степен върху себе си отговорността за това всички да живеем по-добре всеки нов ден. Представяме ви победителите от конкурса „Мистър и Мисис Икономика“ 2023, който вече има 33-годишна история, а от 9 години правим съвместно с най-голямата работодателска организация – КРИБ.

И в този брой сме събрали историите на предприемачи, мениджъри и бизнеси, в които всеки може да открие за себе си нещо лично и вдъхновяващо.

Приятно четене!

Списание „Икономика“. София 1111, жк. „Яворов“, бл. 73, ет. 6, ап. 11 Телефони: (02) 852 9696; (02) 852 9699

Издател „Медия Икономика България“ ЕООД; Управител: Невена Мирчева

Главен редактор: Невена Мирчева; Счетоводство: София Стрелкова - Гечева

Редактор: Татяна Явашева; Автори: Мария Иванова, Мая Цанева

Дизайн: Бранд Медия България ЕООД; Фото: Красимир Свраков; Фото корица: Борислав Данчов

Печат: Дедракс АД; Разпространение: „Медия Икономика България“ ЕООД

КАРИЕРА

от първото стъпало до върха

СЛУЖИТЕЛИТЕ СА ГРАДИВЕН ЕЛЕМЕНТ НА
ВСЯКА КОМПАНИЯ И ВСЯКА КОМПАНИЯ ИМА
СВОЙ ПОДХОД КЪМ ПРОФЕСИОНАЛНОТО
ИЗГРАЖДАНЕ НА КАДРИТЕ СИ

✍ **Татяна Явашева**

Когато започваш от нулата, може да стигнеш навсякъде, където поискаш. Но ключовото тук е да започнеш и да имаш ясна цел, вярна посока заедно с добър ориентир накъде и как вървиш. Добрата кариера не е подарък от събата, а е резултат от печелившата комбинация на талант, фокусирана работа, силен стремеж, добро планиране. Има и редица други съставки, които всеки сам добавя и дозира, тъй като общовалидна рецепта няма. Със сигурност щастливите обстоятелства също помагат, но те обичат добре подготвените и смелите.

Фокусът ни сега е върху служителите, които са градивен елемент на всяка компания. Установено е, че тези, които

заслужено стигат до ключови позиции в организацията, се нагърбват и успешно решават трудните задачи, които груз не иска да поеме или не може да се справи с тях. Те намират работещ подход и прилагат прозрения от други индустрии или ситуации. Имат точен компас за самата работа и за своята кариера, умеят да „чуват“ и да действат с добре премерена стъпка.

Със сигурност бизнес организациите силно ценят хората, които сами са си „отгледали“. Всеки си има свой път и свой връх, който да покорява. А в карьерния марафон на неспирната трансформация успяват най-издръжливите и най-прозорливите.

Предлагаме гледна точка по темата от няколко компании:

Когато сам изграждаш кадрите си

В Панагюрската компания „АСАРЕЛ-МЕДЕТ“ СЛУЖИТЕЛИ С НАД 40-ГОДИШЕН СТАЖ РАБОТЯТ НАРЕД СЪС ЗРЕЛОСТНИЦИ ОТ ПРОФЕСИОНАЛНАТА ГИМНАЗИЯ

В спорта и бизнеса е важно да откриеш талантиливите хора навреме. Но още по-важно е да успееш да ги задържиш и да развиеш техните силни страни. Това е в основата на корпоративния успех и стабилността на всяка компания. За лидера в родната минерално-суровинна индустрия „Асарел-Медет“ АД приемствеността е част от фирменото ДНК. В панагюрската компания можете да срещнете както служители с над 40 години трудов стаж, за които „Асарел“ е първото и единствено работно място, така и младежи, които довчера са чакали голямото междучасие, за да хапнат нещо на крак от училищната лавка.

Най-добрата формула

„Опитът ни през годините показва, че най-добрата формула е сами да изграждаме и развиваме кадрите си, така че всеки да получава шанс да се обучава и израства през различни позиции. И ако има способности, постига резултати и дава добър пример“, казва изпълнителният директор на „Асарел-Медет“ инж. Николай Пелтеков,

който от 25 години е част от екипа на компанията и е преминал по всички стъпала на фирмената йерархия. Започнал е своето развитие като механик-шлосер и механик, бил е и началник на участък в рудник „Асарел“. След това ръководи цех „Ремонт Обогащителна фабрика“, направление „Ремонти“, и отдел „Инженеринг на ремонта“. През 2022 г. той става генерален директор на панагюрската минна компания, след като три години преди това е директор „Ремонтни дейности“. От 4 януари 2023 г. е изпълнителен директор, а за да се осигурят приемствеността и устойчивото развитие на компанията, инж. Пелтеков работи в тясно взаимодействие с досегашния изпълнителен директор инж. Делчо Николов, който е председател на Управителния съвет.

Приемственост

„За нас е много важна приемствеността - фирменото ноу-хау, знанието и традициите да се предават от едно

поколение на следващото, което да награжда и усъвършенства постигнатото“, добавя инж. Пелтеков. „Много от младите специалисти идват при нас чрез стажантската ни програма, която развиваме вече 20 години. Всеки пети от студентите остава на работа при нас и имаме хора на ръководни позиции, които са започнали като стажанти. Пионери сме при дуалното обучение и нашите наставници вече са обучили пет випуска абитуриенти в реална работна среда. Така младежите започват кариерното си развитие при нас още след гимназията, като нерядко продължават да учат задочно висше образование“, споделя опита на „Асарел-Медет“ изпълнителният директор на компанията.

Да решаваш нерешими задачи

Председателят на Управителния съвет инж. Делчо Николов също познава дружеството като пръстите на едната си ръка. Става част от екипа на „Асарел-Медет“ през 1980 г., като през годините израства като ръководител на участък, началник на рудник „Асарел“, ръководител на направление за технологично развитие и директор „Производствено-технически дейности“. През 2011 г. става генерален

директор на компанията, от 2014 г. е изпълнителен директор, а през 2017 г. е избран и за председател на Управителния съвет на „Асарел-Медет“. „Трябва да обичаш работата си и мястото, където работиш. През годините съм се сблъскал с много трудности, но не съм се отчайвал и съм се борил. Продължаваш напред и постигаеш резултати, а животът е така устроен, че когато си зает, не усещаш как минават годините. Работата в „Асарел-Медет“ ми даде възможност да участвам в големи проекти, да се сблъскам с на пръв поглед нерешими задачи. Даде ми много приятели и шанса всеки ден да уча нещо ново“, допълва инж. Николов.

Да намериш себе си

Изцяло асарелски кагър е и инж. Иван Чолаков - директор „Производствени дейности“ в компанията. Неговата майка Недялка Чолакова е един от първите геолози в рудник „Медет“ и именно нейните разкази събуждат любопитството на сина ѝ към тази наука. Първата му работа е като стругар в „Оптикоелектрон“, но разбира, че това не е неговата професия и се записва в Минно-геоложкия университет „Св. Иван Рилски“. Започва в „Асарел“ веднага след дипломирането си през 1996 г. като замервач-отчетник в геоложкия отдел. После става хидрогеолог, специалист по минно планиране и ръководител на геолозите. Седем години и половина е началник

на рудник „Асарел“, а след това поема производствената дирекция, която ръководи и до днес. Според него добрият ръководител трябва да е честен, компетентен и справедлив. Да дава личен пример и да не стои на едно място, а да се развива. Обича да препрочита стари консултантски изследвания за „Асарел“, които по онова време може да са били технически невъзможни или икономически неизгодни, но в днешната модерна ера да им е „дошло времето“. Какво се е променило в „Асарел“ от 1996 г. досега? „С машините израгнахме много“, казва инж. Иван Чолаков, но допълва, че най-важни си остават хората - с тяхната всеотдайност, мотивация и лоялност към компанията.

Новата вълна

Пет випуска младежи, завършили Професионалната гимназия в Панагюрище с дуална форма на обучение, вече са част от екипа на „Асарел-Медет“ и работят наравно с доскорошните си наставници. Един от тях е Цветан Кузманов - автомонтъор в Централна ремонтна база. Той е наследил не само трите имена, но и упоритостта да не се отказва при трудни задачи от дядо си, който преди години също е бил част от екипа на ЦРБ в „Асарел“. Още през първата си година като редови работник в панагюрската компания Цветан Кузманов е избран от колегите си в ремонтната база за „Най-добър в професията“. „Още от първия ден на дуалното обучение няколко момчета се открито и Цветан беше сред тях“, спомня си техник-механикът инж. Марин Брандийски. „На него може да се разчита за всичко, справя се с новите машини, има голямо желание за работа, любознателен е и никога не оставя задачите си недовършени“, допълва той. „Интересно ми е“, лаконично обобщава рецептата Цветан, минути след като е участвал в монтаж на двигателя на нов 130-тонен абтосамосвал „БелАЗ“. Когато се връща към дуалното обучение, си припомня есето, което е написал при завършването на програмата. „Сбъдна се това, което си пожелах - исках да имам интересна и доходна работа и днес имам такава“, казва 23-годишният отличник в професията. Благодарен е, че са оценили труда и усилията, които полага. Признава, че прилича на дядо си Цветан Кузманов. Той бил работлив човек, който идвал с удоволствие на работа. Също като внука си днес.

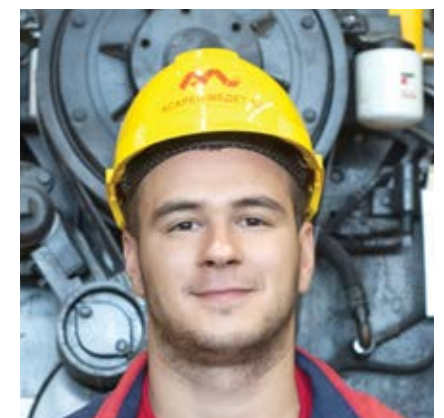
Инж. Николай Пелтеков

Инж. Делчо Николов

Инж. Иван Чолаков

Цветан Кузманов

Стажът, който отвежда в професията

„ИНВЕСТБАНК“ ВЯРВА В УСПЕХА НА МЛАДИТЕ, КОИТО ИЗБИРАТ ДА ОСТАНАТ В БЪЛГАРИЯ, И ИНВЕСТИРА В АМБИЦИОЗНИ КАДРИ, КОИТО НЯМАТ ОПИТ, НО ИМАТ ОГРОМЕН ПОТЕНЦИАЛ

Сигурно мнозина си спомнят емблематичното детско предаване „Кой е по-по-най“, правейки асоциация с водещия Бате Енчо, който питаше всяко хлапе „Ти какъв искаш да станеш като пораснеш?“. Вероятно много от професионалните мечти на децата са станали реалност, но навярно и немалка част от позрастниците са поели в съвсем различна посока. Просто животът понякога има други плановете...

Изборът на професия е сложен и зависи от желание, възможности и умения. Някои хора намират своето призвание в ранен етап от живота си, същото важи и за компаниите, които понякога откриват подходящи кадри, преди те да

завършат образованието си. Затова е много любопитно да обрнем поглед към онези, които компания-

та привлича, обучава, инвестира в тях и ги задържа, като им предлага възможности за растеж и солидна професионална реализация. Нека ви запознаем с двамата от най-ярките представители, започнали от нулата и станали неразделна част от екипа на „Инвестбанк“ АД.

От Гоце Делчев до централата на една финансова институция

Емел Капанък е само на 24 г. Започва стаж в банката година преди да се дипломира като бакалавър по счетоводство. Нейната страст са числата и сметките, но тъй като обявата е за стажант в дирекция „Продажби“, започва там. Почти година след това се открива позиция в областта на счетоводството. Мая Станчева, изпълнителен директор на банката, вече е видяла потенциала на Емел и ѝ предлага да стане счетоводител в дирекция „Финанси“ на пълно работно време. Емел е стриктен, отговорен и компетентен служител със задълбочени познания. След прехвърлянето ѝ на постоянен трудов договор в съответното звено на Инвестбанк тя продължава да се развива и поема все повече отговорности и задачи. Колегите ѝ често се шегуват, че няма казус, който Емел

не може да разреши – от неправилно осчетоводен служебен аванс, до забавени плащания по фактури или проблем със счетоводната програма. Когато Емел отсъства, това не остава незабелязано, а завръщането ѝ на работното място се превръща в очаквано събитие.

Да откриеш скрит талант

Най-голямо предизвикателство в отношенията с колегите идва от разликите във възрастта, особено във финансовия отдел. Но именно тук се крие чарът на това да откриеш скрит талант, да го обучиш и да му дадеш възможност да се развива. Има едно неписано правило, че в големите финансови институции се пробива трудно, особено когато

нямаш опит и си на 20... Но именно младите хора носят вятъра на промяната и светът принадлежи на младите – те владеят технологиите, те имат енергията и силата да се борят за промените, а промените винаги са хубаво нещо.

Пътят напред

Емел Капанък е природен талант и гордост на родителите си. Връща се в родния дом всеки уикенд, заедно със своя съпруг, с когото са заедно от няколко години. През лятото на 2023 г. вдигнаха сватба. След време младата жена се вижда като главен счетоводител, а след това – като ръководител на отдел. Нейната история е пример за възможностите пред младите хора в големите финансови институции.

Михаил Михайлов и Емел Капанък

От просто Мишо през Майкъл и Мигел до Супер Мишо

Михаил Михайлов е на 25 г. и е от Велико Търново. Занимава се с продажби от 3-годишен. Бил е верен помощник на дядо си, с когото са продавали плодове и зеленчуци, собствено производство, из пазарите на Старопрестолния град. „Дядо ме ползваше госта успешно за маркетингови цели, рецитирах стихотворения и понеже бях сладко дете, привличах много клиенти“, признава Мишо.

Досега му с корпоративния свят става при завършването на гимназията. Тъй като Михаил е пълен отличник, той получава от тогавашния директор на финансовия център на Инвестбанк във Велико Търново награда, която му отворя врати за 3-месечен стаж в централата на банката. Преди да поеме това предизвикателство обаче, Мишо е поел ангажимент да работи на морето и не може с лека ръка да се оттегне. После заминава на бригада в САЩ.

Стажът в банката няма да избяга

За 4 месеца в Америка Михаил придобива ценен опит и се откроява сред останалите. Той и приятелката му са единствените българи, избрали Юта за бригада. Мишо е трябвало да бъде касиер в магазин за строителни материали, но го назначават като продавач-консултант заради неговия отличен английски. „Разговарях с клиентите и след като бях опознал в детайли про-

дуктите, които продавахме, можех да им предлагам най-адекватното за тях решение“, разказва Мишо. Американците много трудно произнасяли името му, затова започнал да се представя като Майкъл. Малко след това започнал работа като готвач в мексиканска верига за хранене: „Работата там беше предизвикателство, защото колегите ми говореха предимно испански, но пък българите се вписвахме много добре в тази обстановка. Наложих се пак да се прекръстия, този път на Мигел“.

На точното място

Пътят му в Инвестбанк започва през есента на 2017 г. в дирекция „Операции“. Изкарва там цели три години, докато учи „Финанси“ в УНСС. През 2020 г. се прехвърля в дирекция „Продажби“, където продължава да бъде стажант, докато не завършва бакалавърската си степен. Мая Станчева, изпълнителен директор на финансовата институция, е успяла да види сериозния потенциал и на Мишо и му пред-

лага да бъде назначен като експерт на пълно работно време. През 2021 г. става мениджър продажби, а през 2023 г. вече е старши мениджър „Продажби и управление на ESG“. Междувременно той не спира да учи, изкарва множество курсове и обучения, но става и магистър по „Международно банкиране и финансови пазари“.

Искрено и лично

Интересите на Михаил Михайлов се простират и отвъд продажбите на банкови продукти. Той е запален колекционер на монети и живее в вълнува от инвестиции на фондовата борса. Вече е разбрал, че добрият екип е свързано от уменията и възможностите на всички, убедил се е, че най-добре се учи, когато имаш възможност да работиш с професионалисти. Колегите му казват, че Мишо не е просто Мишо, а Супер Мишо, защото винаги е готов да помогне, работи усърдно и отговорно и на него винаги може да се разчита.

Като българска банка „Инвестбанк“ АД вярва в успеха на младите хора, които избират да останат в България, и не спира да инвестира в амбициозни бъдещи специалисти с позитивна нагласа и потенциал за усъвършенстване. Именно това е заложено в Стажантската програма на банката, която се развива и награжда постоянно. В този динамично променящ се свят, в който технологиите вече са неразривна част от ежедневието ни, откриването и задържането на таланти е от решаващо значение за растежа и развитието на една компания. Емел и Михаил са ярък пример за това, че си струва да се инвестира в кадри, които нямат опит, но имат огромен потенциал.

МИГЛЕНА УЗУНОВА-ЦЕКОВА:

Талантите търсят развитие

ОТГОВОРНОСТТА ЗА ИЗГРАЖДАНЕТО НА ПРОФЕСИОНАЛНИ УМЕНИЯ Е ИНДИВИДУАЛНА, НО ДОБРИЯТ РАБОТОДАТЕЛ НАСЪРЧАВА ТОЗИ ПРОЦЕС

- В динамичната промяна на технологиите какво предизвикателство е управлението на хората във всяка технологична компания, в частност А1 България?

- Предизвикателствата днес се определят от три ключови фактора - бизнес средата, пазара на труда и ускорените темпове на дигитализация. А1 награжда непрекъснато сферата си на дейност, навлязохме в нов пазар - на ICT и IoT решения за бизнеса, и вече сме най-големият системен интегратор в страната. Това допълнително разшири многообразието от професионални области, в които се развиват нашите служители. Същевременно от години вече сме в ситуация „пазар на кандидатите“, което повишава изискванията към работодателите и конкуренцията между тях. Важна роля играе и взаимодействието между различните поколения на пазара на труда и отношението им към дигитализацията. Все повече наблюдаваме тенденциите младите хора да са по-мобилни, необходими са много повече усилия от страна на работодателите, за да се спечели тяхната лоялност и ангажираност.

- Каква за А1 България е ролята на стажантските програми?

- Важна е не само за нас като работодател, но вярвам, че има огромно значение и за всеки от младите хора и успешното им навлизане в реалната бизнес среда. Затова сме превърнали подкрепата на карьерния старт на младите хора в съществена част от работата си. Провеждаме и непрекъснато награждаме стажантската програма вече близо 20 години, развиваме и много други младежки инициативи, сред които е А1 Лятна академия. Предлагаме възможности за практикантски програми, участваме в „Мениджър за един ген“ и много други.

- Какви са предимствата и недостатъците да се наемат хора

от ген първи в тяхната кариера?

- От гледна точка на работодателя предимствата да се наемат хора в началото на професионалния им път са многобройни. Динамиката в бизнеса днес ценя свежите идеи, новите умения, които т. нар. Digital Natives могат да внесат в организацията. Необходимо е те да придобият много практически познания, за което ги подпомагаме с менторската ни програма.

- Когато служителите понатрупат опит, идва въпросът как да задържим способните. Вие какво препоръчвате, кои практически решения от вашия опит дават позитивен резултат?

- Практиката показва, че признанието на постиженията и възможностите за развитие са ключови за задържане на топ талантите. Като практически пример бих посочила

За изминалата година
НАД 30%
ОТ ОТВОРЕНИТЕ
ПОЗИЦИИ
СА ЗАЕТИ ОТ
ВЪТРЕШНИ
КАНДИДАТИ,
които правят карьерна
стъпка в А1 България

нашата програма StepUP, с която насърчаваме колегите да се развиват, включително и чрез промяна на професионалната област. За изминалата година над 30% от отворените позиции са заети от вътрешни кандидати - наши служители, които правят карьерна стъпка в компанията.

- Навярно и в А1 има хора, започнали от стартова позиция. Какво се откроява сред добрите примери и колко най-високо е достигнал такъв служител?

- В А1 работят колеги, които са преминали през различни позиции в компанията през годините. Това е още едно потвърждение, че сме един от най-добрите работодатели в страната и създаваме среда, в която хората могат да се развиват. Освен амбицията, желанието за награждаване на знанията и уменията, общото между всички тях са и споделените ценности. Има много примери за колеги, започнали професионалния си път в кол центъра, в магазин или като младши инженер, и благодарение на своята воля и лидерски качества са се развили до мениджърски позиции в своята област.

- Дългогодишен служител на една компания, например на А1 България - как гледате на това днес?

- Според мен дългогодишната работа показва лоялност и ангажираност към компанията. Ако човек има желание да се развива, да учи нови неща, да работи по различни и все по-комплексни проекти, то добрите работодатели дават възможности за реализация на стремежите. Аз самата съм част от компанията от 2002 г. и съм преминала през няколко ръководни позиции до настоящата си роля. През тези години HR функцията се разви значително и в много повече направления.

- Говори се как с развитието на технологиите, особено с появата на изкуствения интелект (ИИ), хората ще стават излишни. В цялостния процес на развитието на А1 България очертава ли се тенденция за свиване на необходимия брой служители?

© Анна Йотова

Миглена Узунова-Цекова е старши директор „Човешки ресурси“ и член на Лидерския екип на А1 България. Тя има над 20 години опит в сферата на управлението на човешките ресурси, като от 2002 г. е част от HR екипа на А1. От юни 2016 г. е старши директор и член на Лидерския екип на А1. В настоящата си роля отговаря на стратегическо ниво за политиката на компанията в управлението на хора - организационен дизайн, привличане и развитие на таланти, ангажираност и благополучие на служителите, както и за всички оперативни HR дейности. Тя е магистър по английска филология и бизнес администрация, има редица специализации по управление на хора в български и международни университети.

да се фокусират върху нови задачи, да мислят на по-високо, стратегическо ниво. Това е естествен процес, който дори ще създаде много нови професии и работни места. Важното в случая е хората да са готови и да полагат усилия да награждат уменията си, така че да са в крак с новите тенденции.

- Как през вашия поглед изглежда пазарът на труда в България в близките 5 години - какви умения ще се търсят и как ще се изграждат такива професионалисти?

- Качествата, които се ценят високо днес, независимо от професионалната област, са адаптивността, волята за непрекъснато учене и награждаване на знанията, добрите социални умения. Много е важно хората, които се присъединяват към организацията, да споделят сходни ценности. По отношение на професиите, мисля, че все по-голямо ще бъде търсенето за хора с компетенции в сферата на ICT и IoT технологиите, киберсигурността, ана-

лизите на данни и т. н. Вярвам, че отговорността за изграждането на професионални умения е индивидуална, но ролята на работодателя е да насърчава и подкрепя хората да се развиват. ☺

- Дигитализацията носи огромни преимущества и е част от мисията, която си поставяме като компания. Навлизането на изкуствения интелект ни дава добри инструменти, с които да облекчим работата, като

„делегираме“ по-монотонните дейности на ИИ, така че с колегите да имаме повече свободен ресурс за нови задачи. Вярвам, че автоматизирането на дейностите няма да направи хората излишни, а ще им даде време

Големите победители / The big winners

Награди за най-смелите в бизнеса

The boldest in business get awards

НАЙ-УСПЕШНИТЕ ПРЕДПРИЕМАЧИ И БИЗНЕС ЛИДЕРИ ПОЛУЧИХА ОТЛИЧИЯ В КОНКУРСА „МИСТЪР И МИСИС ИКОНОМИКА 2023“, ОРГАНИЗИРАН ОТ СПИСАНИЕ „ИКОНОМИКА“ И КРИБ

Най-голямата награда за смелите собственици на бизнес е възможността да променят света и да оставят следа, която никога не избледнява. Това твърдение с пълна сила важи за всички представители на бизнеса в България, които на 14 ноември бяха част от тържествената церемония по връчването на наградите „Мистър и Мисис Икономика“ в София Тех Парк. По традиция събитието се организира от списание „Икономика“ и най-голямата работодателска организация - Конфедерацията на работодателите и индустриалците в България (КРИБ). Вече 33 години този конкурс отличава предприемачи и бизнес лидери, допринесли със своето усърдие и бизнес нюх за високите постижения в развитието на българската икономика. Символ на

The greatest reward for brave business owners is the opportunity to change the world and leave a mark that never fades. This statement fully applies to all business representatives in Bulgaria, who on 14 November took part in the official ceremony for the "Mr. and Mrs. Economy" Awards in Sofia Tech Park. Traditionally, the event is organized by Economy magazine and the country's largest employers' organization - the Confederation of Employers and Industrialists in Bulgaria (KRIB). For 33 years now, this competition has honored entrepreneurs and business leaders who have contributed, thanks to their diligence and business acumen, for the

THE MOST SUCCESSFUL ENTREPRENEURS AND BUSINESS LEADERS RECEIVED THEIR ACCOLADES FROM THE "MR. AND MRS. ECONOMY 2023" COMPETITION, ORGANIZED BY ECONOMY MAGAZINE AND KRIB

конкурса е статуетката „Рибарят и златната рибка“ на талантливия Ставри Калинов, който през септември напусна този свят и на когото гостите на церемонията отдадоха специална почит и уважение.

И тази година номинациите за конкурса се подаваха до Управителния съвет на КРИБ, а неговите членове определиха победителите. Работодателската организация вече 9 г. е партньор на сп. „Икономика“ като съорганизатор на конкурса. Заради високата конкуренция журито реши да присъди по две награди в някои от категориите в напреварата.

Церемонията беше открита от председателя на КРИБ Кирил Домусчиев, който поздравил представителите на българския бизнес за неговата устойчивост в тези трудни времена. „Връчването на тези награди е най-важното събитие на КРИБ, в което награждаваме най-отличните се през 2023 г. В тежка година на висока инфлация, енергийна криза, войни, донякъде и на политическа нестабилност в страната, в немалка част от времето ние има кого и за какво да отличим. По наблюдения на КРИБ българската икономика е стабилна, преодолява кризите, стъпила е на здрави фундаменти и съм сигурен, че не само наградените, а и мнозинството от 12-те хиляди фирми в организацията имат повод да ги отличим. Пожелавам на всички успешно да завършат годината и да покажат, че българската икономика продължава да расте. Нека да има повече награди на следващото издание на конкурса“ – посочи Кирил Домусчиев.

Най-високите отличия

Изпълнителният директор на „Елаците-Мед“ АД инж. Драгомир Драганов е носителът на наградата Мистър Икономика за 2023 г. Отличieto „Мисис Икономика 2023“ получи Галина Гавраилова, собственик и изпълнителен директор на КОМСЕД АД.

Наградата Мисис Икономика връчи Мария Габриел, заместник министър-председател и министър на външните работи: „Този конкурс е традиция, настояща и бъдеща в едно. През годините създаваме традиция да отличаваме онези, които се справят, грат и вървят напред. Президиумът има нужда от решения днес и онези, които сега получават награди, са хора, които дават решения на днешните предизвикателства тук и сега. Това ни дава въдновение и надежда за бъдещето. Нека всеки от победителите да е посланик на България - страната, която успява, грати и е лидер“.

Българската икономика е стабилна и преодолява кризите, заяви председателят на УС на КРИБ Кирил Домусчиев / The Bulgarian economy is stable and is overcoming the crises, said the Chairman of the Board of KRIB Kiril Domuschiev

successful development of the Bulgarian economy. The "The Fisherman and the Golden Fish" award statuettes, created by the talented Stavri Kalinov, have become the iconic symbol of the competition. Mr Kalinov passed away in September, and the event's guests paid respect to honour his memory.

Once again, the nominations were first submitted to the KRIB Board of Directors, whose members determined the winners. The employers' organization has been a partner of Economy magazine for 9 years as a co-organizer of the competition. Due to the high-quality submissions, the jury decided to award two prizes in some of the categories this year.

Kiril Domuschiev, the Chairman of KRIB, gave a start to the event by congratulating the Bulgarian private sector for its resilience in these difficult times. "The presentation of these awards is the most important event for KRIB, in which we reward the most distinguished in 2023. In a difficult year of high inflation, energy crisis, wars, and to some extent political instability in the country, we still find that there's someone and something to celebrate. According to KRIB's observations, the

Вицепрезидентът Илияна Йотова връчи отличието „Мистър Икономика“ на инж. Драгомир Драганов
Vice President Iliana Yotova presented the Mr. Economy award to Eng. Dragomir Draganov

Призът „Мистър Икономика“ бе връчен от Илияна Йотова, вицепрезидент на Република България: „Поздравявам сп. „Икономика“, че цели 33 години поддържа тази традиция, а много малко неща в България оцеляват толкова време. Заг организацията на конкурса стои и КРИБ и нека да си представим мащабите на тази организация – три четвърти от БВП и от българския износ, 900 хил. работни места, 12 хил. компании. Различни кризи ни застигат, но българските индустриалци и предприемачи се оказаха много жилави хора, които успяват да преодолеят тези кризи. В България да правиш бизнес е добре – не само защото има условия и добър климат, а защото има добри партньори. Във ваше лице те са намерени. Сигурна съм, че с вашите политики, с вашите умения, с вашите идеи и виждания за развитието на българската икономика ще имаме далеч по-добри резултати“.

Инвестиции и растеж

Две отличия бяха присъдени в категория „Инвестиции и растеж“ – на Николай Андреев, главен изпълнителен директор на Vivacom, и на Константин Бояджиев, управител на „Галакси Инвестмънт Груп“. При обявяването на отличените министърът на икономиката и индустрията Богдан Богданов каза: „2023-а беше една от най-успешните години за индустрията, а икономиката продължава да расте с около 2%. Това е благодарение на вас и вашите инвес-

Bulgarian economy is stable. Having overcome crises, it has stood on solid foundations, and I am sure that not only the awardees, but also the majority of the 12,000 companies forming the organization deserve some form of recognition. I wish everyone a successful end the year and encourage you to show how the Bulgarian economy continues to grow. Let there be more awards at the next edition of the competition," stated Mr. Domuschiev.

The highest honours

The executive director of Ellatzite-Med AD, Dragomir Draganov, is the winner of the Mr. Economy award for 2023. Mrs. Economy 2023 went to Galina Gavrilova, owner and CEO of COMSED AD.

The Mrs. Economy award was presented by Mariya Gabriel, Bulgaria's Deputy Prime Minister and Minister of Foreign Affairs: "This competition has tradition, present and future rolled into one. Over the years, you have created a custom of honoring those who succeed, build and push forward. Challenges need solutions and those receiving awards today are people who provide solutions to the challenges of here and now. It gives us inspiration and hope for the future. Let each of the winners be an ambassador of Bulgaria - a country that succeeds, builds and leads".

Iliana Yotova, Vice President of the Republic of Bulgaria presented the Mr. Economy award with the words: "I congratulate Economy magazine for maintaining this tradition for 33 years,

тиции, нови продукти и услуги, инвестиции в човешки капитал. Благодаря за непрестанното усилие да подобрявате вашите продукти и да представяте България навън. Растеж без инвестиции няма“.

Корпоративно дълголетие

За първа година в конкурса бе включена категория „Корпоративно дълголетие“ за компании, които са оставили дългогодишна и значима следа на българския пазар. Отличието отиде при Боряна Манолова, главен изпълнителен директор на Siemens за България, Северна Македония и Украйна. Наградата връчи подуправителят на БНБ и ръководител на управление „Банково“ Петър Чобанов: „Siemens е вече 145 години на българския пазар и това време е съизмеримо с присъствието на Българската народна банка в страната като основна институция. На Siemens дължим развитието на редица технологии, сега благодарение и на тази компания навлизаме в дигиталната ера“.

Иновации

Двама са победителите и в категория „Иновации“. Това са Томи Вер Елст, генерален мениджър на „Сенсама Технологис България“ (от негово име наградата получи Здравко Цацов, директор на Инженерен център), и Татяна Иванова, член на УС и изпълнителен директор „Дигитализация, данни и операции“ на Обединена българска банка. Отличията връчи изпълнителният директор на Българската агенция за

as very few things in Bulgaria have shown such longevity. KRIB is also behind the organization of the competition. Let's think about the impact of this organization – the 12 thousand member companies produce three quarters of the GDP and of Bulgarian exports, and provide 900 thousand jobs. Various crises sweep over us, but Bulgarian industrialists and entrepreneurs have proven to be very tough people who manage to overcome them. Doing business in Bulgaria is good - not only because there are good conditions and a good climate, but because there are good partners. This is who you are. I am sure that with your policies, with your skills, with your ideas and visions for the development of the Bulgarian economy, we will have far better results in the future“.

Investment and growth

There were two winners in the "Investments and Growth" category - Nikolay Andreev, CEO of Vivacom, and Konstantin Boyadzhiev, manager of Galaxy Investment Group. When announcing the honorees, Bogdan Bogdanov, the Minister of Economy and Industry, said: "2023 was one of the most successful years for the industrial sector as the economy continues to grow by about 2%. This is thanks to you and your investments, new products and services, and investments in human resources. I thank you for your constant effort to improve your products and represent Bulgaria abroad. There can be no growth without investment“.

Вицепремиерът Мария Габриел даде отличието „Мисис Икономика“ на Галина Гавраилова
Deputy Prime Minister Mariya Gabriel gave the Mrs. Economy award to Galina Gavrilova

Министърът на икономиката и индустрията **Богдан Богданов** (в средата) даде отличията „Инвестиции и растеж“ на **Константин Бояджиев** от „Галакси Инвестмънт Груп“ (вляво) и на **Николай Андриев** от **Vivacom**
 Bogdan Bogdanov, Minister of Economy and Industry (center), presented the Investments and Growth awards to Konstantin Boyadzhiev of Galaxy Investment Group (left) and Nikolay Andreev of Vivacom

инвестиции Мила Ненова с гумите: „За мен е чест от името на Министерството на иновациите и растежа да връча награда в тази категория. Малко държави по света имат таква министерство, а това е показателно как ние виждаме потенциала си – именно чрез иновациите. Само фирмите, които съумяват да създадат и да приложат иновации, имат

Николай Хаджидончев от „Тева Фарма“ с отличието „Модерна индустрия“, връчено от **Зарина Генчева**
 Nikolay Hadjidonchev from Teva Pharma with the Modern Industries accolade, presented by Zarina Gencheva

Corporate longevity

For the first time this year, the competition included a "Corporate Longevity" category for companies that have left a long-standing and significant mark on the Bulgarian market. The award went to Boryana Manolova, CEO of Siemens for Bulgaria, North Macedonia and Ukraine. Petar Chobanov, the deputy governor of the Bulgarian National Bank (BNB) and head of its "Banking" department, gave the award saying: "Siemens has been on the Bulgarian market for 145 years and this time is commensurate with the presence of the Bulgarian National Bank as an institution. We owe the development of a number of technologies to Siemens, and now thanks to this company we are entering the digital era."

Innovations

There were two winners in the "Innovations" category as well. These are Tommy Ver Elst, general manager of Sensata Technologies Bulgaria, (Zdravko Tsatsov, director of the Engineering Center accepted the accolade on his behalf), and Tatyana Ivanova, member of the Board of Directors and executive director of "Digitalization, Data and Operations" of the United Bulgarian Bank. Mila Nenova, the executive director of the Bulgarian Investment Agency, presented the awards with the words: "It is an honour for me to give an award in this category on behalf of the Ministry of Innovation and Growth. Few countries in the world have such a ministry, and this is indicative of how we, as a nation, see our potential - precisely through innovation. Only companies that manage to create and implement innovations have a serious competitive advantage."

Боян Томов връчи специалната награда на **ESGnews.bg** на **Албена Ангелова**
 Boyan Tomov presented the special ESGnews.bg award to Albena Angelova

сериозно конкурентно предимство. В технологиите всичко става много бързо и сме свидетели на епохални промени. Технологиите, от които имаме нужда за постигането на амбициозните цели до 2050 г. - някои не са създадени, други са в експериментална фаза. Предстои да видим епохална промяна“.

Модерна индустрия

Предприемачи и мениджъри управляват интелигентни фабрики от ново поколение, които се отличават с висока производителност, но и с висока отговорност към икономическите, социалните и екологичните аспекти. **Николай**

In technology, everything happens very quickly, and we are witnessing pivotal changes. Some of the technologies that we need to achieve our ambitious goals by 2050 have not been created, others are in the experimental stage. We are about to see a historic transformation."

Modern industries

Entrepreneurs and managers run smart factories of a new generation, distinguished by high productivity, but also by high responsibility towards economic, social and environmental aspects. **Nikolay Hadjidonchev**, executive director of **Teva Pharma**, received the "Modern Industries" award. It was presented to him by **Zarina Gencheva**, member of the **KRIB** Board of Directors and winner of the **Mrs. Economy 2022** award: "We are nearing the end of another year full of challenges - financial, economic, social. Even worse, this year we are also talking about another kind of crisis - military conflicts in different parts of the world. In all these circumstances, we must work and achieve better results and ensure a better future for our employees, be responsible for the future of the planet, and for the future

Подуправителят на БНБ Петър Чобанов връчи наградата „Корпоративно дълголетие“ на **Боряна Манолова** от **Siemens**

BNB Deputy Governor Petar Chobanov gave the Corporate Longevity award to **Boryana Manolova** from **Siemens**

Мила Ненова (вляво) връчи наградите за „Иновации“ на Татяна Иванова (ОББ) и Здравко Цацов (Сенсата)
Mila Nenova (left) presented the awards for "Innovations" to Tatiana Ivanova (UBB) and Zdravko Tsatsov (Sensata)

Хаджидончев, изпълнителен директор на „Тева Фарма“, получи наградата в категория „Модерна индустрия“. Отличието бе връчено от Зарина Генчева, член на Управителния съвет на КРИБ и носител на наградата „Мисис Икономика 2022“: „Към края сме на поредната година, изпълнена с предизвикателства – финансови, икономически, социални. Най-лошото през тази година е, че говорим и за още един вид криза – военната, която е в различни точки по света. При всички тези обстоятелства трябва да работим и да постигаме по-добри резултати и да подсигурируем по-добро бъдеще за нашите служители, да се отнасяме отговорно към бъдещето на планетата, към бъдещето на децата ни“.

Устойчив бизнес

От името на ESGNews.bg – първата специализирана медия за популяризиране на ESG (б.а. - Environmental, Social and Governance – екологично, социално и корпоративно управление) в България, бе дадена и наградата „Устойчив бизнес“ – на изпълнителния директор на „Главболгарстрой холдинг“ Албена Ангелова. Отличието връчи Боян Томов, създател на ESGNews.bg, част от групата на икономическия сайт Ecomotic.bg: „Скъпи индустриалци и хора, които не можете да си позволите 3% дефицит в бю-

of our children."

Sustainable business

ESGNews.bg - the first specialized media for promoting ESG (Environmental, Social and Governance) practices in Bulgaria, is behind the "Sustainable Business" award, which was given to the executive director of Glavbolgarstroy Holding - Albena

Водещите на церемонията Филипа Огнянова и Стефан А. Щерев
Filipa Ognyanova and Stefan A. Shterev hosted the event

джета на вашите компании, даваме специална награда на една компания, която изгради нещо невероятно, което може да е преместваемо и да обслужва различен вид бизнес – завода за обработка на строителни отпадъци на „Главболгарстрой“.

Дигитална банка и Златен знак

И тази година КРИБ и сп. „Икономика“ дадоха свои специални награди. Призът „Дигитална банка“ отиде при Светослав Миланов, председател на УС и изпълнителен директор на „Инвестбанк“, връчен от главния редактор на списанието Невена Мирчева.

Изпълнителният директор на КРИБ Евгений Иванов връчи Почетен златен знак на регионалната организация на КРИБ в Стара Загора и нейния председател Стефан Шоселов. „Чест и привилегия е да отличим нашата сила по места. КРИБ е най-голямата работодателска и бизнес организация. Силата не е само в централата, силата е в нашите региони и ние сме им делегирали права, за да допринесат за тази сила. Този знак, изработен от чисто злато, се връчва много рядко и за особени заслуги“.

Водещи на церемонията бяха Филипа Огнянова и Стефан А. Щерев от Българската национална телевизия, която по традиция е партньор на конкурса и излъчи церемонията на големите победители. Музикални гости бяха Рафи Бохосян с бенда си и Нели Петкова.

Светослав Миланов от Инвестбанк с наградата „Дигитална банка“, връчена от Невена Мирчева
Svetoslav Milanov from Investbank with the Digital Bank award, presented by Nevena Mircheva

Angelova. Boyan Tomov, founder of ESGNews.bg (which forms part of the Economic.bg media group), presented the accolade to the winner by stating: "Dear industrialists and people who cannot afford to have a 3% deficit in your company budgets, we are giving this special award to a company that built something amazing, mobile and capable of serving a different kind of industry - I'm talking about the construction waste processing plant of Glavbolgarstroy".

Digital Bank and Golden Badge

This year again, KRIB and Economy magazine gave out two special awards. The "Digital Bank" accolade went to Svetoslav Milanov, Chairman of the Board and Executive Director of Investbank. It was presented to him by the magazine's chief editor Nevena Mircheva.

The Executive Director of KRIB, Evgeniy Ivanov, presented an Honorary Golden Badge to the KRIB regional organization in Stara Zagora and its chairman Stefan Shoselov. "It is an honour and a privilege to recognize our strength at the local level. KRIB is the largest employer organization. Its strength does not lie only at its headquarters but also in our regions, and we have delegated various rights to them so they can contribute to that strength. This badge, made of pure gold, is awarded very rarely and only for special merits."

Hosts of the ceremony were Filipa Ognyanova and Stefan A. Shterev from the Bulgarian National Television, which is a traditional partner of the event and broadcasts it every year to the national audience. Musical guests were Rafi Bohosyan with his band and Neli Petkova.

Стефан Шоселов (вляво) получи Златен знак на КРИБ от изпълнителния директор на конфедерацията Евгений Иванов
Stefan Shoselov (left) received the Golden Badge of KRIB from Evgeniy Ivanov, the executive director of the employers' confederation

МИСТЪР ИКОНОМИКА 2023

Инж. Драгомир Драганов, изпълнителен директор на „Елаците-Мед“ АД, част от Група GEOTECHMIN:

Големите минни компании са стожер в регионите

✍ Татяна Явашева

- Инж. Драганов, какво е усещането да сдържите в ръце статуетката „Рибарят и златната рибка“?

- Вълнуващо е. Приемам я като признание за целия екипа на „Елаците-Мед“ и „Геотехмин“. Винаги казвам, че сам човек в нашия бранш трудно би постигнал сериозни успехи.

- Какви постижения доведоха до това отличие?

- Чрез големи инвестиции „Елаците-Мед“ успява да се развива устойчиво, въпреки непрекъснато понижаващото се съдържание на металите в рудата, която добиваме, и да бъде от водещите дружества в минната индустрия в страната. Имаме коректно отношение към сдържаните институции, нормативната уредба, местните общности и работниците и служителите в дружеството. С развитието на дейността ни гарантираме поминъка на хората на територията на общините, където осъществяваме дейността си. За нас е много важно хората да имат работа за дълъг период от вре-

БЪЛГАРИЯ ТРЯБВА ОТНОВО
ДА ИМА НАЦИОНАЛНА
ГЕОЛОЖКА СЛУЖБА.
ТАКАВА ПРАКТИКА ИМА И В
СТРАНИ ОТ ЕС

ме. Обърнете внимание, че в България, където работят големи минни компании, общините са с добре уредена инфраструктура. Доволни сме, че осигуряваме работа на над 2 000 човека.

- Пред какви предизвикателства бяхте изправени през 2023 г.?

- Несигурността, породена от войната в Украйна - по отношение на доставки на резервни части и консумативи. Това ни принуди да увеличим складовите наличности, като по този начин „замразихме пари“. Но така гарантираме непрекъсваемост на работния процес.

- Природните ресурси са изчерпаеми и за да си осигурите непрекъсваемост на бизнеса, какво е нужно да се случи?

- Има необходимост процедурите да бъдат облекчени - както за търсене и проучване, така и за предоставяне на концесии. Също така е нужно да се ускорят и

процедурите за придобиване на правата върху земите, на които осъществяват дейността си минните дружества. Тези процедури траят дълго, а конкуренцията през това време се променя.

- Ако за миг си представим, че „Елаците-Мед“ вече не е в региона, какъв ще е там животът?

- Ще е по-труден. Много хора ще са без работа и ще потърсят препитание на други места, дори извън България.

- Защо е важно вашата компания и другите добивни компании в страната да продължават да работят със същия темп?

- Минната индустрия създава 3-4% от БВП, добиваме критично важни и стратегически суровини, необходими за енергийния преход на ЕС. Затова е важно и административните процедури да бъдат облекчени, което не означава, че искаме преференциални условия. Инвестираме много средства в подобряване състоянието на околната среда.

- Добър партньор ли е за вас сдържаната?

- Да, с сдържаните институции работим коректно. Има диалог, потвърж-

давам това и като председател на УС на Българската минно-геоложка камара. Проблемът е, когато няма постоянно правителство. Тогава управляващите нямат дългосрочна перспектива пред себе си и това се отразява на темпа, с който работи администрацията.

- Започнали сте от работник в „Елаците-Мед“. Как стигнахте до върха?

- С постоянство и преодоляване на трудностите по пътя. Когато завърших висшето си образование, имах места само за работници. Започнах като такъв и преминах по цялата стълбица на професионалната си кариера.

- С какво този бранш ви спечели?

- Още като ученик геологията и проучването на полезни изкопаеми ми се стори привлекателно. Имах шанс да работя в различни части на света и съм доволен от това, въпреки че работата на минните специалисти често е в по-отдалечени места. Но това има своя чар. В много от тези предприятия условията на работа се променят, трудът става все по-лек и по-безопасен, благодарение на новите технологии. Минните машини вече стават управляеми и от дистанция.

- Ще споделите ли една ваша професионална мечта?

- България трябва да има Национална геоложка служба. Мисля, че вече има разбиране сред управляващите. Такава практика имаше в миналото, има я и сега в страни от ЕС.

MR. ECONOMY 2023

Eng. Dragomir Draganov, executive director of Ellatzite-Med AD, part of GEOTECHMIN Group:

Large mining companies are a mainstay of the regional economy

✍ Tatyana Yavasheva

- Eng. Draganov, how does it feel to hold "The Fisherman and the Golden Fish" in your hands?

- It's exciting. I accept it as recognition for the entire team of Ellatzite-Med and Geotechmin. I always say that any person in our industry would hardly achieve serious success without a team.

- Which of your achievements led to this distinction?

- Through large investments, Ellatzite-Med has managed to develop sustainably, despite the constantly decreasing content of metals in the ore we extract, and to be one of the leading companies in the Bulgarian mining sector. We maintain the right attitude

BULGARIA SHOULD RESTORE
ITS NATIONAL GEOLOGICAL
OFFICE. THIS KIND OF
SERVICE ALSO EXISTS IN EU
COUNTRIES

towards state institutions, the regulatory framework, the local communities and the employees of the company. By developing our activity, we guarantee the livelihood of the people living in the municipalities where we operate. It is very important for us that people have jobs for a long period of time. We are pleased to provide employment for over 2,000 people. And please note that in the places where large mining companies operate in Bulgaria, the municipalities have a

well-maintained infrastructure.

- What challenges did you face in 2023?

- The uncertainty caused by the war in Ukraine - especially regarding supplies of spare parts and consumables. This forced us to increase our inventory, thereby "freezing cash". But this is how we guarantee continuity of the work process.

- Natural resources are exhaustible, so what needs to happen to ensure business continuity?

- There is a need to ease the procedures - both for search and research, and for granting concessions. It is also necessary to speed up the procedures for acquiring the rights to the lands on which the mining companies operate. These procedures take a long time,

and the situation changes during that time.

- If we'd imagine for a moment that Ellatzite-Med was no longer working in that Bulgarian region, what would life be like there?

- It would be more difficult. Many people will be out of work and will be forced to earn their livelihood in other places, even outside Bulgaria.

- Why is it important that your company and other mining companies in the country continue to work at the same pace?

- The mining industry creates 3-4% of the country's GDP, we extract critically important and strategic raw materials necessary for the energy transition of the EU. Therefore, it is important that the administrative procedures be eased, which does not mean that we want preferential conditions. We also invest a lot in improving the state of the environment.

- Is the state administration a good partner?

- Yes, we work correctly with state institutions. There is a two-way dialogue, I

confirm this as the Chairman of the Board of the Bulgarian Chamber of Mining and Geology. Problems arise when there is no stable government. In such situations, the politicians in charge do not have a long-term perspective in front of them, and this affects the pace at which the administration works.

- You started as a regular worker at Ellatzite-Med. How did you get to the top?

- With perseverance and overcoming difficulties along the way. When I graduated from university, there were only job openings for manual workers. I started as such and then worked my way up the ladder of my professional career.

- What did you find appealing in the mining sector?

- Even as a student, geology and the study

of minerals seemed attractive to me. I have had the chance to work in different parts of the world and I am happy with that, although the work of a mining specialist is often performed in remote places. But this has its charms. In many of the mining enterprises, working conditions are changing, work is becoming lighter and safer thanks to new technologies. Mining machines, for example, can now be controlled from a distance.

- Can you share one professional dream that you have?

- Bulgaria should have a National Geological Office. I think there is already a sense of understanding among those in power about this. Such public service existed in the past in Bulgaria, and it still exists in other EU countries.

МИСИС ИКОНОМИКА 2023

Галина Гавраилова, собственик и изпълнителен директор на КОМСЕД АД:

Вървим напред в крак с новите поколения

- Г-жо Гавраилова, как приемате тази награда?

- Приемам я с признателност за високата оценка на колегите от бизнеса, на организаторите на този конкурс и на това прекрасно събитие. Щастлива съм, че трудът, който с моя екип полагаме, е забелязан, и резултатите, които постигаме, са високо оценени.

- Как се хваща такава „златна рибка“?

- С труд и постоянство. Вече девет години съм начело на КОМСЕД и влагам в работата си много любов, екипност и сантимент. Така стигаме до „златната рибка“ и до изпълняването на желанията ни за успешен бизнес.

- Какви постижения доведоха до това отличие?

- Бизнесът ни се разрасна, справихме се с дигиталния преход на компанията, с развитието на нашия онлайн магазин, с въвеждането на ново ERP, с амбициозните проекти на българския пазар.

- До какво добро доведе пандемията във вашата дейност?

ТЕХНОЛОГИИТЕ СЕ РАЗВИВАТ, ГЛЕДАМЕ КЪМ КОСМОСА, НО БИЗНЕСЪТ ТРЯБВА ДА ОСТАВА ЗДРАВО СЪПЬИЛ НА ЗЕМЯТА

мията във вашата дейност?

- Доведо до повече физически контакти между децата и техните родители. Семействата останаха въкъщи, започнаха да наблягат на игрите заедно, засили се общуването. Това доведе не само до добро за нашия бизнес, но и до нов начин на живот в семейството. Продажбите на играчки нараснаха. Този първоначален шок и новата ситуация, в която се оказахме, ни подтикнаха за бърза трансформация на нашето мислене, на процесите и на управлението. Справихме се добре.

- Вие сте успешен предприемач. Каква е вашата бизнес формула?

- Добър екип, амбиция, следване на мечтите - своите, но и на хората. Нужна е гъвкавост, тъй като всяка

ситуация крие рискове, но и възможности. Трябва да имаш око за новите хоризонти. Предприемачът трябва да е в точната за него сфера. Ние сме благословени да развиваме този специален бизнес, защото децата са най-важното. Предлагаме не само детски играчки, но се стремим да създаваме спомени. Насочваме се и към STEM играчките, чрез които децата да проявят своите заложби от много малки. Държим да запазим традициите във физическия свят на игрите, за да може децата да се изградят като пълноценни хора.

- Каква е вашата социална отговорност като бизнес, свързан с децата?

- Стараем се да сме полезни и на децата, и на техните родители, но и към цялото общество, тъй като децата израстват и учат чрез игрите и играчките.

- Как се променят игрите и играчките? Как се променя „играта“ в бизнеса?

- Игрите и играчките са в непре-

танна промяна, но има неща, които остават постоянни. Например тема номер едно за децата остават животните, независимо че идват нови поколения. Всичко се дигитализира, технологиите се развиват, гледаме към Космоса, но бизнесът трябва да остава здраво стъпил на крака.

- Когато децата пораснат и свърши играта с определени играчки, те стават отпадък. Какво ще предложите в тази насока?

- Мислим за това, но пандемията ни забави. Планиваме да направим пунктове за събиране на стари играчки, в които има живот, ще съдействаме да ги предадем нататък на други деца, които да продължат да играят с тях.

- За какво мечтаете сега?

- За щастлива и вълшебна Коледа, за още по-успешна 2024 г. чрез нови проекти и с откриването на два наши нови обекта. Имаме и планове за нови проби в дигиталния свят, както и за нови партньорства. Вече мислим и за детските празници, които да организираме на 1 юни 2024-а. Мечтая нашето слънчево лого да озари повече деца. В крак с поколенията и времето да вървим напред.

MRS. ECONOMY 2023

Galina Gavrailova, owner and CEO of COMSED AD:

We are moving forward to the beat of the new generations

- Mrs. Gavrailova, how do you feel about this award?

- I accept it with gratitude for the high marks from my business peers and the organizers of this competition and this wonderful event. I am happy that the work that my team and I are doing has been noticed and the results we are achieving are highly appreciated.

- What does it take to catch this "golden fish"?

- Hard work and perseverance. I have been leading COMSED for nine years now and I've put a lot of love, teamwork and positive sentiments into my work. This is how we got to catch the "golden fish" and fulfil our wishes for a successful

TECHNOLOGY IS EVOLVING, SPACE IS THE LIMIT, BUT OUR BUSINESS MUST REMAIN FIRMLY ON ITS FEET

business.

- Which achievements helped you receive this distinction?

- Our business grew, and we successfully managed the company's digital transition, the development of our online store, the introduction of a new ERP, and the ambitious projects on the Bulgarian market.

- What good did the pandemic bring to your activity?

- It led to more physical contact

between children and their parents. Families stayed home, began to play together, and inter-personal communication increased. This not only led to success for our business, but also to a new way of life for families in general. Toy sales soared. The initial shock from the pandemic and the new situation we found ourselves in prompted a rapid transformation of our thinking, processes and management. I believe we handled that challenge quite well.

- You are a successful entrepreneur. What is your business formula?

- Having a good team, ambition, and following dreams - one's own, but also those of others. Flexibility is key

as every situation presents risks as well as opportunities. You have to have an eye for new horizons. The entrepreneur must be in the right field for him. We are blessed to grow this special business because children are the most important thing. We don't just make children's toys, we strive to create memories. Now, we've begun also focusing on STEM toys, which help kids show their talents from a very young age. We want to preserve the tangible traditions in the world of games so that children can grow into fully-fledged adults.

- What is your social responsibility as a children-oriented business?

- We try to be useful to kids to their parents, but also to society in general. After all, children grow and learn through games and toys.

- How are games and toys changing? How is your industry's "game" transformig?

- Games and toys are constantly

changing, but there are things that remain constant. For example, the number one interest for children remains 'animals' - something we see with each new generation. Everything is digitized, technology is developing, we are looking towards Space, but our business must remain firmly on its feet.

- Once children grow up most of their old toys become waste. What would you suggest in this regard?

- We are searching for a solution, although the pandemic delayed us a bit. We plan to make collection points for old toys that have the capacity for a second life. We will help pass them on to other

children who will continue to play with them.

- What do you dream about these days?

- I dream about a happy and magical Christmas and an even more successful 2024 thanks to new projects, such as the opening of two new branches. We also have plans for new breakthroughs in the digital world as well as new partnerships. We are already thinking about the children's festival, which we'll organize on 1 June 2024. I dream that our sunny brand will light up more children. Let's move forward to the beat of new generations.

Категория „КОРПОРАТИВНО ДЪЛГОЛЕТИЕ“ / CORPORATE LONGEVITY Category

БОРЯНА МАНОЛОВА, главен изпълнителен директор на Siemens за България, Северна Македония и Украйна:

За мен е изключително удоволствие да приема тази награда от името на Siemens България. Щастлива съм, че КРИБ и сп. „Икономика“ за трети път ме отличават след 2014 и 2018 г. и сега отново получавам тази престижна награда. Навършват се 145 години от стъпването на Siemens България на този пазар и наистина малко компании може да се похвалят с таква корпоративно дълголетие. Ключът за това е връзката между глобалния иновационен потенциал и местната експертиза, с която разполагаме. Развиваме се и се превръщаме в компания, която за своите клиенти свързва дигиталното и реалното.

BORYANA MANOLOVA, CEO of Siemens for Bulgaria, North Macedonia and Ukraine:

It is my great pleasure to accept this award on behalf of Siemens Bulgaria. I am happy that KRIB and Economy magazine have honored me for the third time, after 2014 and 2018, to grant me this prestigious award again. It's been 145 years since Siemens Bulgaria entered this market, and very few companies can boast of such corporate longevity. Key to this is the mix between the global innovation potential and the local expertise that we have. We are always developing to become a company which helps its customers connect the digital world to the real world.

Категория „МОДЕРНА ИНДУСТРИЯ“ / MODERN INDUSTRY Category

НИКОЛАЙ ХАДЖИДОНЧЕВ, изпълнителен директор на „Тева Фарма“:

С удоволствие и удовлетворение приемам тази награда от името на близо 1600 служители, които работят както в заводите в Дупница и Троян, така и в търговската организация, и в Глобалния корпоративен център в София. „Тева“ продължава да инвестира във високотехнологични производства в двата завода. Ние въвеждаме нови дигитални решения, които да ни приближат към така мечтаното дигитално здраве.

NIKOLAY HADJIDONCHEV, CEO of Teva Pharma:

It is with pleasure and satisfaction that I accept this award on behalf of nearly 1,600 employees who work in our factories in Dupnitsa and Troyan, in the commercial department and in our Global Corporate Center in Sofia. Teva continues to invest in high-tech production at both its plants. We are introducing new digital solutions to bring us closer to the digital health we so dream of.

Категория „ИНОВАЦИИ“ / INNOVATION Category

ТАТЯНА ИВАНОВА, член на УС и изпълнителен директор „Дигитализация, данни и операции“ на Обединена българска банка:

Радвам се, че тази награда се присъжда на банка. Банките са познати с това, че са консервативни. Наградата ни се присъжда за иновация, разработена изцяло на базата на изкуствен интелект. Това е показателно за скоростта, с която изкуственият интелект променя живота ни. Нашият дигитален асистент Кейт предоставя персонализирано обслужване в изцяло дигитална среда. Това е нашият най-ефективен служител, който за година и половина е обслужил над 250 хил. клиенти. Създаден от хора, служи на хора.

TATIANA IVANOVA, Board member and executive director of "Digitalization, data and operations" of United Bulgarian Bank:

I am glad that this award goes to a bank. Banks are known for being conservative. Our prize is awarded for an innovation developed entirely on the basis of artificial intelligence. This is indicative of the speed at which AI is changing our lives. Our digital assistant Kate provides personalized service in a fully digital environment. This is our most efficient employee, who has served more than 250,000 customers in a year and a half. Created by people to serve people.

Категория „ИНВЕСТИЦИИ И РАСТЕЖ“ / INVESTMENT AND GROWTH Category

НИКОЛАЙ АНДРЕЕВ, главен изпълнителен директор на Vivacom:

Инвестициите в развитие и иновации са основен двигател за развитието на икономиката и на нашата индустрия. Аз съм щастлив, че именно Vivacom получи отличие в категорията „Инвестиции и растеж“.

NIKOLAY ANDREEV, CEO of Vivacom:

Development and innovation investments are the main driver for the growth of the economy and of our industry. I am delighted that it was Vivacom that received the distinction in the "Investment and Growth" category.

ЗДРАВКО ЦАЦОВ, директор „Инженерен център“ в Сенсата Технологичис България (от името на генералния мениджър Томи Вер Елст):

Радващо е да получим това признание в толкова важна категория за технологичния сектор и за развитието на икономиката. Във времето, и особено в последните десетилетия, доказахме, че в България може да решаваме едни от най-сложните проблеми на автомобилната индустрия, на медицината, но и на много други сектори. Проектираме и произвеждаме изделия, които правят нашия свят по-безопасен и по-чист, но и по-ефективен.

ZDRAVKO TSATSOV, "Engineering Center" Director at Sensata Technologies Bulgaria (on behalf of General Manager Tommy Ver Elst):

It is gratifying to receive this recognition in a category that is so important for the technology sector and for the development of the economy. Over time, and especially in recent decades, we have proven that in Bulgaria we can solve some of the most complex problems present in the automotive industry, in the medical sector, and also in many other sectors. We design and manufacture products that make our world safer and cleaner, but also more efficient.

КОНСТАНТИН БОЯДЖИЕВ, управител на „Галакси Инвестмънт Груп“:

Тази награда е признание за постигнатите резултати на всички колеги. В съответствие със стремежа ни за интелигентен и устойчив икономически растеж вече над 20 г. успешно изграждаме и развиваме отличителни проекти, които са отправна точка за най-високи международни стандарти. Наред с петзвездните хотели, първокласните офиси сгради и жилищни комплекси, индустриалните имоти и ритейл парковете, днес Галакси Инвестмънт Груп стои в основата и на най-мощния и успешно реализиран проект за производство на слънчева енергия в България.

KONSTANTIN BOYADZHIEV, manager of "Galaxy Investment Group":

This award is a recognition of the results achieved by all of my colleagues. In line with our pursuit of smart and sustainable economic growth, for over 20 years we have been successfully building and developing distinctive projects that are a starting point for the highest international standards. Along with five-star hotels, first-class office buildings and residential complexes, industrial properties and retail parks, today Galaxy Investment Group is also at the heart of the most large-scale and successfully implemented project for the production of solar energy in Bulgaria.

Специална награда „ДИГИТАЛНА БАНКА“ / Special Award “DIGITAL BANK”

СВЕТОСЛАВ МИЛАНОВ,
председател на УС и
изпълнителен директор на
„Инвестбанк“:

Наградата е призвание за целия екип на банката, тъй като в условията на ожесточена конкуренция между местни и чуждестранни банки ние даваме най-доброто от себе си. Стремим се да сме близо до клиентите си и да предлагаме оптимални решения, които са дигитални и удобни за използване. Това улеснява потребителите и прави трансакциите лесни, достъпни и евтини.

SVETOSLAV MILANOV,
Chairman of the Board
and Executive Director of
Investbank:

This award is a recognition for the entire team working at our bank, because in the conditions of fierce competition from local and foreign banks, we always give our best. We strive to be close to our customers and offer optimal solutions that are digital and user-friendly. This facilitates users and makes transactions easy, accessible and cheap.

Специална награда „УСТОЙЧИВ БИЗНЕС“ / Special Award "SUSTAINABLE BUSINESS"

АЛБЕНА АНГЕЛОВА, изпълнителен директор
на „Главболгарстрой холдинг“:

Тази награда е призвание не само за добрите бизнес практики, но и за усилията, които полагаме, а и за всичко, което сме свършили до момента, въпреки всички трудности и неудачи, които срещаме по пътя си. Този проект ще бъде завършен успешно и вярваме, че той ще има голям ефект върху сектор Строителство.

ALBENA ANGELOVA, Executive Director
of Glavbolgarstroy Holding:

This award recognizes not only our good business practices, but the efforts we make and have made so far, despite all the difficulties and setbacks we have encountered along the way. This project will be completed successfully, and we believe that it will have a great effect on the local construction sector.

Специална награда ПОЧЕТЕН ЗЛАТЕН ЗНАК НА КРИБ
Special Award “HONORARY GOLDEN BADGE OF KRIB”

СТЕФАН ШОСЕЛОВ, председател на КРИБ Стара Загора:

Работим заедно с централното ръководство на КРИБ, което помага и се вслушва в нас, хората от периферията. Ние сме генератори на доста идеи. В последните години бизнесът в България натрупа значителен опит, вървим напред и можем да направим много повече за икономиката на страната, но това ще става, ако административната намеса е по-малко. Нужна е либерализация на трудовия пазар и бързи съдопроизводства. Това ще развърже ръцете на бизнеса. ⑩

STEFAN SHOSELOV, Chairman of KRIB Stara Zagora:

We work together with the central leadership of KRIB, which helps and listens to us - the people from the periphery. For our part, we generate quite a few ideas. In recent years, business in Bulgaria has gained considerable experience, we are moving forward, and we can do much more for the country's economy, but this will happen if the state intervention is lessened. We need liberalization of the labour market and speedy judicial proceedings. This will help untie the hands of the private sector. ⑩

5
ГОДИНИ
ГАРАНЦИЯ

FORD HYBRID

**НАЙ-ПРОДАВАНИЯТ
PLUG-IN HYBRID В ЕВРОПА***

Ford | BRING ON
TOMORROW
ford.bg

МОТО-ПФОНЕ

Ford Kuga е най-продаваният plug-in hybrid в Европа за 2021 и 2022 година според данните в проучването на JATO Dynamics – www.jato.com.

Златната рибка на СТАВРИ КАЛИНОВ

СТАТУЕТКАТА ЗА КОНКУРСА „МИСТЪР И МИСИС ИКОНОМИКА“ ВЕЧЕ 33 ГОДИНИ ДЪРЖИ ВРЪЗКАТА МЕЖДУ СПИСАНИЕТО И ИМЕНИТИЯ СКУЛПТОР

Аз съм един от най-забележителните хора, които съм срещал - като интелект и като начин на работа. Аз работя, а не рОботя. Правя чудеса - чуввам-де-са - чудеса. И ги правя. Много е лесно. Чувам. Аз имам занаят, а занаят е да ти правя яд, че мога повече от тебе. Аз работя денонощно и само от време на време спя. Основното ми занимание е да подхранвам и да поддържам духа си. За ни-мания. Не го ли превърнеш заниманието в мания, а манията е да си всеотдаен ежесекундно, ежеминутно в твоите възжеления и мечти, не можеш да постигнеш нищо. Маниакът, превърнат в разум, е най-съвършеното същество. От малък знаех кой съм, обаче не можех. И започнах да се експлоатирам чрез занаята. А занаятът е начин: да рисуваши, да говориши, да убиваши, да смяташи, да правиши машини. Аз се изобразявам - из образа му се явявам. Състезание - съизтезание - аз се съизтезвах с Него. Постигнах всичко само чрез състезание. Откакто осъзнах, че съм ДНК-съобщение, знам кой съм, къде съм и колко струвам, макар никога да не може да ми повярва. Това е основата - ос на новото.

Тези думи принадлежат на Ставри Калинов - художник, скулптор, маниак на тема изкуство, чудак, „извънземен“, работохолик, мъдрец и образец за нечовешка работоспособност. Играта със словото остава неговата

запазена марка

и в българските думи той открива мисли и смисли, очевидни, но незабележими за останалите.

Ставри, Ставрос на гръцки означава кръст. В навечерие на Кръстобден Ставри Калинов се пренесе в друза „работилница“. На 13 септември неговото земно съизтезание приключи. Изкуството, което Ставри Калинов създаде, не говори с думи и изглежда конвертируемо, разбираемо. Но то остава също тъй недоразбрано, както непре-

Ставри Калинов с дъщеря си Реджина на церемонията „Мистър и Мисис Икономика“ през 2022 г.

водими на друг език са думите на играещия си с тях Ставри Калинов. Човек ексцентричен и аскетичен, също както маслото не може да се смеси с водата, и си остава единак и различен. Твърди, че е самоук, и как да се усъним в това, като Ставри Калинов няма аналог, прави неща, които друг човек не е правил и едва ли ще направи, тъй като своя

„патент“

той го отнесе със себе си: „Сам се научих да рисувам с молив, скулптурата, стъклото, графиката, това чудо на чудесата, никога не ме е учил. Не съм назначаван и не съм бил на заплата. Не съм неоценен, а съм самооценен. Сам се оценявам, няма как друг да го прави. Не искам да ме експлоатират: искам да се експлоатирам сам“.

Списание „Икономика“ има привилегията статуетката за конкурса „Мистър и Мисис Икономика“, която изданието връчва от 33 години насам, да е сътворена от ума и уменията на скулптора Ставри Калинов. Нарекъл я „Рибарят и златната рибка“, защото

рибата е символ на Христос и е олицетворение на шанса за всеки - зависи какво ще заложиш, за да я уловиш. Но свързана с конкурса, тя отива при най-способните. „Тази награда е

признание за труда

и заслугите на хората, които най-много допринасят за развитието“, твърдеше той. И не пропускаше да отбележи, че „Рибарят и златната рибка“ е част от неговото лично богатство, защото в нея през годините се е натрупало „именито и умениято“ на успешните хора, които са я получили.

Сладкият живот не е живот, той е съществуване. Живот значи да имаш вот, да имаш позволение, да създаваш, а не да консумираш - уверява Ставри Калинов. В своя живот той, играещият си с думите и с материалите на сътворението, си е дал вот да бъде себеси и от никога друг да не зависи. И препълнил каталога на своето „имение“ се пренесе в друго селение, където навярно ще търси среща с първообраза на Златната рибка. ☺

 ЗМБГ
SMBG

НИЕ УПРАВЛЯВАМЕ ВАШИТЕ ОТПАДЪЦИ

ХАНА КАМЕНЕТСКИ,
търговски аташе в Посолството на САЩ в София:

Американски компании с интерес да изграждат модулни реактори в България

ОЧАКВАМЕ НОВИ ИНВЕСТИЦИИ В
СЕКТОРИТЕ НА ЗДРАВЕОПАЗВАНЕТО И
АВТОМОБИЛОСТРОЕНЕТО

✎ Невена Мирчева

- Г-жо Каменетски, България и САЩ са далеч географски, но като че ли се сближават икономически - стокообменът расте през последните години и достига около 2 млрд. долара. Кои български стоки успяха да направят пробив на американския пазар и как?

- Съединените щати и България са силни стратегически партньори и нарастващите търговски и икономически връзки са жизненоважни за тези отношения. Въпреки предизвикателствата, пред които бяха изправени всички икономики по време на пандемията, българският износ за САЩ се е увеличил със 77% от 2020 г. до 2022 г. - от 847 млн. долара до 1,5 млрд. долара. В Топ 5 на пет вноса от България в САЩ през 2022 г. са компютърни и електронни продукти (224 млн. долара); машини - неелектрически (\$211 милиона); химикали (\$159 милиона); промишлени стоки (133 милиона долара); и промишлени метални стоки (121 милиона долара). Разнообразието в този внос е отражение на многообразието, устойчивостта и конкурентоспособността на българския частен сектор.

- Какви стъпки трябва да извър-

вят българските фирми, за да започнат износ за Америка?

- С БВП от 20 трилиона долара и 325 млн. души население, Съединените щати са един от най-големите потребителски пазари в света. Разходите на домакинствата са най-високите в света, като представляват близо една трета от световното потребление на домакинствата. За българските компании, които са си „написали домашното“, САЩ предлагат значителен потенциал за растеж. За да успеят в тази конкурентна среда, българските компании трябва да проучат и разберат потребителските вкусове и тенденции, за да идентифицират целевата демография. Индустриалните търговски изложения, търговските асоциации, индустриалните кластери и търговските публикации предлагат богата информация за най-новите тенденции в индустрията. Освен това бизнес камари като Американската търговска камара в България предлагат подкрепа, работа в мрежа и информация от членовете.

- Някои български предприемачи и основатели на високотехнологични компании смятат, че навлизането на американския пазар може да даде тласък на тяхното развитие. Какво трябва да знаят,

преди да предприемат конкретни действия? Имате ли възможност да подпомогнете установяването на български компании в САЩ и при какви условия?

- SelectUSA (<https://www.trade.gov/selectusa-home>) към Министерството на търговията на САЩ е най-добрият ресурс, към който българските предприемачи могат да се обърнат, когато решават как да инвестират на американския пазар. Предлага информация и услуги за потенциални инвеститори от всякакъв мащаб. Например уебсайтът SelectUSA предлага информация за щатите и териториите на САЩ и организациите за икономическо развитие, за да помогне на потенциалните инвеститори да проучат и идентифицират места за нови бизнеси и производствени предприятия.

В допълнение, всяка година SelectUSA е домакин на знакова инвестиционна среща близо до Вашингтон, окръг Колумбия. Това е събитието с най-висок профил, посветено на насърчаването на преките чуждестранни инвестиции в САЩ. Четиринедвното събитие събира федерални и щатски служители, инвестиционни експерти и успешни предприемачи, за да покажат широката гама от инвестиционни възможности в Съединените щати и да насърчат преките връзки между чуждестранни компании и организации за икономическо развитие на САЩ. От особен интерес за

оживения технологичен сектор тук, в България, SelectUSA Tech създава възможности на инвестиционната среща за свързване на технологични компании на ранен етап и стартиращи компании с перспективи за напредък на пазара в САЩ и включва сесии за представяне на нови продукти. Офисът на Министерството на търговията към Посолството на САЩ в София всяка година организира участие в SelectUSA Investment Summit и прави контакти в цяла България с компании, които имат интерес да инвестират в Съединените щати и да присъстват на Investment Summit. Следващата инвестиционна среща на високо равнище SelectUSA ще отбележи своето 10-о издание и ще се проведе на 23-26 юни 2024 г. Повече информация можете да намерите на <https://www.selectusasummit.us/>.

- САЩ са в Топ 6 на инвеститорите в България, според данните на АмЧам България, а според последните статистики американски компании осигуряват десетки хиляди работни места у нас. Кои са най-атрактивните области за американския бизнес у нас?

- Американските компании виждат възможности в много сектори на икономиката на България поради

стратегическото географско местоположение и високообразованата работна сила. Някои ключови области, представляващи интерес за американските компании, са енергетиката (включително газ, ядрена енергия и възобновяеми енергийни източници), информационните комуникационни технологии (включително цифровизацията и киберсигурността) и здравеопазването (включително електронното здравеопазване).

- Енергетиката несъмнено е една от областите на интерес. По данни на АмЧам за 2022 г. износът на американски енергийни продукти е нараснал над 30 пъти спрямо 2000 г. - поради вноса на втечнен природен газ. Очаква се и доставката на ядрено гориво за АЕЦ „Козлодуй“ и евентуалното изграждане на нов енергоблок. Какви са реалистичните варианти на този етап?

- България свърши впечатляваща работа, като се адаптира към големите сътресения на международните енергийни пазари, предизвикани от инвазията на Русия в Украйна и проблемите с газовите доставки. Фокусът на правителството върху диверсификацията на енергийните източници, включително отклоняването от руския газ, не само укрепи

енергийната сигурност на България и допринесе за енергийната независимост на региона, но отвори нови възможности за увеличени чуждестранни инвестиции, включително от американски компании.

Американските компании виждат значителен потенциал в енергийния сектор на България, особено в ядрения сектор, както за конвенционални ядрени реактори, така и за малки модулни реактори. Westinghouse подписа споразумение за доставка на ядрено гориво за блок 5 на АЕЦ „Козлодуй“ и обяви подписването на първоначално инженерно проучване за изграждане на реактор AP1000 в АЕЦ „Козлодуй“ след реализираната от Министерството на търговията на САЩ мисия за АЕЦ „Вогъл“ в Джорджия. Много американски компании проучват партньорства с България за използване на технология за малки модулни реактори - по-евтина, гъвкава опция за повишаване на енергийната сигурност и независимост на България.

Освен в ядрената енергия, американските компании инвестират и в преноса. Например, три американски компании са избрани за доставчици на оборудване в разширяването на подземното газово хранилище в Чирен - Solar Turbines, Honeywell и Emerson

HANNAH KAMENETSKY,
Senior Commercial Officer, U.S. Embassy Sofia, Bulgaria:
**U.S. companies are interested in
modular reactors in Bulgaria**

Electric.

- Има ли нови американски инвестиции в България и ако да, можете ли да разкриете подробности за някоя от тях?

- Видяхме вълнуващи съобщения на американски фирми, които планират значителни нови инвестиции в България, включително в секторите на здравеопазването и автомобилостроенето. Тези инвестиции имат потенциала да създадат стотици работни места, да разширят внедряването на авангардни технологии в България и да увеличат износа на страната.

- Макар и малко, има примери за успешни инвестиции на български компании и в САЩ. Кои от тях можете да откриете като най-значими?

- Разговаряла съм с български компании в широк спектър от индустрии, вариращи от стоки за бита до пре-

работка на храни, спортно облекло и оборудване до високи технологии, за техния интерес към нови или разширени инвестиции в Съединените щати. Българските компании, които имат интерес да инвестират в САЩ, могат да се свържат с Търговския отдел на Посолството на САЩ или да посетят уебсайта SelectUSA, който предлага обширни ресурси и информация за потенциални инвеститори.

- Има ли пречки, които възпрепятстват по-голямото развитие на двустранните икономически и търговски отношения и какво може да се направи за тяхното преодоляване?

- Търговията процъфтява на отворени пазари без търговски бариери и със силно върховенство на закона, справедлива съдебна система и публични търгове, които са открити и прозрачни. Инвеститорите търсят

последователност, предсказуемост и стабилност, за да могат да се чувстват уверени, че разполагат с необходимата информация за оценка на рисковете и стимули за нови инвестиции. Събитията от последните няколко години създадоха значителни предизвикателства за компанията по целия свят - от COVID-19 пандемията и последвалите прекъсвания на веригата за доставки до руската инвазия в Украйна, която засегна пазарите на петрол и зърно. Но търговията е устойчива и вече виждаме доказателства за възстановяване на веригите за доставки и растеж на работните места. САЩ и България имат силни икономически и търговски връзки, които несъмнено ще продължат да растат, тъй като и двете страни инвестират в образование, иновации и развитие във всички икономически сектори.

 Nevena Mircheva

Mrs. Kamenetsky, Bulgaria and the United States are far away geographically, but they seem to be getting closer economically - trade exchange has been growing in recent years and has reached about \$2 billion. Which Bulgarian goods managed to make a breakthrough on the American market and how?

The United States and Bulgaria are strong, strategic partners, and our growing commercial and economic ties are vital to this relationship. Despite the challenges all economies faced during the pandemic, Bulgarian exports to the United States increased by 77 percent from 2020 to 2022 -from \$847 million to \$1.5 billion. The top five imports from Bulgaria to the United States in 2022 were computer and electronic

products (\$224 million); machinery - non-electrical (\$211 million); chemicals (\$159 million); manufactured goods (\$133 million); and primary metal manufactured goods (\$121 million). The variety of these imports is a reflection of the diversity, resilience, and competitiveness of Bulgaria's private sector.

What steps should Bulgarian companies follow in order to start exporting to America?

With a GDP of \$20 trillion and 325 million people, the United States is one of the largest consumer markets in the world. Household spending is the highest in the world, accounting for nearly a third of global household consumption. For Bulgarian companies that do their homework, the United States offers significant growth potential. To succeed in this competitive

W E EXPECT NEW
INVESTMENTS
IN THE
HEALTHCARE AND
AUTOMOTIVE SECTORS

environment, Bulgarian companies need to research and understand consumer tastes and trends to identify target demographics. Industry trade shows, trade associations, industry clusters and trade publications offer a wealth of information on the latest industry trends. In addition, business chambers, such as the American Chamber of Commerce in Bulgaria, offer support, networking, and information from members.

Some Bulgarian entrepreneurs and founders of high-tech companies believe that entering the American market can boost their development. What do they need to know before taking concrete actions? Are you able to support the establishment of Bulgarian companies in the United States and under what conditions?

SelectUSA (<https://www.trade.gov/selectusa-home>), housed within the U.S. Department of Commerce, is the best resource Bulgarian entrepreneurs can turn to when deciding how to invest in the American market. It offers information and services for potential investors of all sizes. For example, the SelectUSA website offers information about the U.S. states and territories and economic development organizations to help potential investors research and identify sites for new businesses and manufacturing plants.

In addition, every year, SelectUSA hosts their signature Investment Summit near Washington, D.C. It is the highest-profile event dedicated to promoting foreign direct investment in the United States. The four-day event brings together federal and state officials, investment experts, and successful entrepreneurs to showcase the wide range of investment opportunities in the United States and foster direct connections between foreign companies and U.S. economic development organizations. Of particular interest to the vibrant tech sector here in Bulgaria, SelectUSA Tech creates opportunities at the

Investment Summit to connect early-stage and startup technology companies with prospects for advancement in the U.S. market and includes opportunities for pitching sessions to present new products. The U.S. Department of Commerce office at the U.S. Embassy in Sofia organizes participation in the SelectUSA Investment Summit every year and conducts outreach throughout Bulgaria to companies interested in investing in the United States and attending the Investment Summit. The next SelectUSA Investment Summit will mark its 10th iteration and be held June 23-26, 2024. More information can be found at <https://www.selectusasummit.us/>

The U.S. is among the top six investors in Bulgaria, according to the AmCham Bulgaria data; and according to the latest statistics, American companies provide tens of thousands of jobs in our country. What are the

most attractive areas for the American business in our country?

American companies see opportunities in many sectors of Bulgaria's economy because of its underlying strength, strategic geographic location, and its highly educated workforce. Some key areas of interest to American companies are energy (including gas, civil nuclear, and renewables), information communications technology (including digitalization and cybersecurity), and health care (including e-health).

Energy is undoubtedly one of the areas of interest. According to AmCham data for 2022, the export of American energy products has grown more than 30 times compared to 2000 - due to the import of liquefied natural gas. The delivery of nuclear fuel for the Kozloduy NPP and the possible construction of a new power unit are also expected to happen. What are the

realistic options at this stage?

Bulgaria has done an impressive job adapting to the major shocks to the international energy markets brought on by Russia's invasion of Ukraine and its weaponization of gas supplies. The Government's focus on diversifying energy sources, including pivoting away from Russian gas, has not only strengthened Bulgaria's energy security and contributed to the region's energy independence, but has opened new opportunities for increased foreign investment, including by U.S. companies.

American companies see significant potential in Bulgaria's energy sector, particularly in the nuclear sector, for both conventional nuclear reactors and small modular reactors. Westinghouse signed an agreement to supply nuclear fuel to Unit 5 at the Kozloduy Nuclear Power Plant (KNPP) and announced the signing of a front-end engineering design study to build

its AP1000 reactor at KNPP following a U.S. Commerce Department-led trade mission to the Vogtle Nuclear Power Plant in Georgia. Numerous U.S. companies are exploring partnerships with Bulgaria for the use of small modular reactor technology, a lower-cost, flexible option for enhancing Bulgaria's energy security and independence.

Beyond nuclear, U.S. companies are also investing in energy transmission. For example, three U.S. companies have been chosen as suppliers for the Chiren Underground Gas Storage facility - Solar Turbines, Honeywell, and Emerson Electric.

Are there any new American investments in Bulgaria, and if so, can you disclose any details about any of them?

We have seen exciting reports of U.S. firms planning significant new investments in Bulgaria, including in the health care

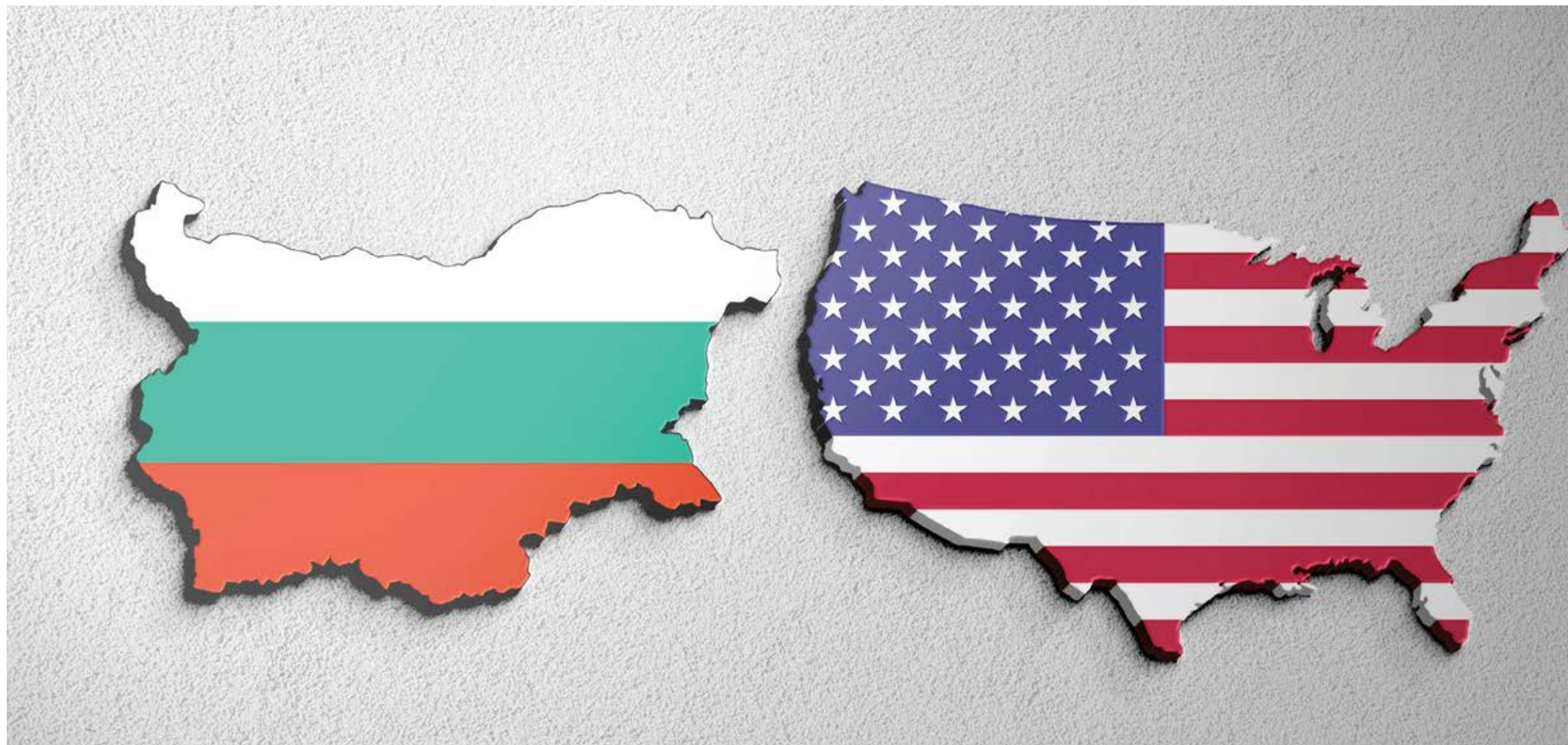
and automotive sectors. These investments have the potential to create hundreds of jobs, expand the adoption of cutting-edge technology in Bulgaria, and increase the country's exports.

Though few, there are examples of successful investments by Bulgarian companies in the United States as well. Which of them can you single out as most significant?

I have spoken with Bulgarian companies across a wide spectrum of industries, ranging from household goods to food processing, sports clothing and equipment to high tech, about their interest in new or expanded investments in the United States. Bulgarian companies interested in investing in the United States can contact the Commerce Department at the U.S. Embassy or visit the SelectUSA Website, which offers extensive resources and information for potential investors.

Are there obstacles that impede the greater development of the bilateral economic and trade relations and what can be done to overcome them?

Trade thrives on open markets without trade barriers and with strong rule of law, a fair judicial system, and public tenders that are open and transparent. Investors seek consistency, predictability, and stability so that they can feel confident that they have the information needed to assess risks and rewards for new investments. Events of the last few years created significant challenges for companies around the world, from the COVID-19 pandemic and subsequent supply chain disruptions, to the Russian invasion of Ukraine, which disrupted oil and grain markets. But trade is resilient, and we are already seeing evidence of recovery in supply chains and job growth. The United States and Bulgaria enjoy strong economic and commercial ties, which will undoubtedly continue to grow as both countries invest in education, innovation, and development across all economic sectors. ©

DOMUSCHIEV IMPACT

инвестира допълнителни \$5 млн. в борбата с маларията

ТОВА Е ПЪРВИЯТ АНГАЖИМЕНТ НА НОВИЯ БЛАГОТВОРИТЕЛЕН ФОНД НА КИРИЛ И ГЕОРГИ ДОМУСЧИЕВИ, ОБЯВЕН НА ГОДИШНАТА СРЕЩА НА ГЛОБАЛНАТА ИНИЦИАТИВА НА КЛИНТЪН

Кирил и Георги Домусчиеви, собственици на българската компания „Хювефарма“, ще инвестират допълнителни 5 млн. долара чрез новия си фонд Domuschiev Impact в създаването на Глобален център за борба с маларията.

Центърът ще разработи и осигури на достъпна цена лекарства против малария за силно засегнати от болестта региони, съобщават от Domuschiev Impact. Това е първият ангажимент на новата благотворителна организация, обявен по време на годишната среща на Глобалната

инициатива на Клинтън (Clinton Global Initiative - CGI), която се провежда в края на септември в Ню Йорк. От миналата година Кирил Домусчиев е част от Консултативния съвет на CGI на 42-рия американски президент Бил Клинтън, редом с други именити световни лидери.

Domuschiev Impact е фонд на Кирил и Георги Домусчиеви, насочен към стимулиране на глобалната промяна чрез инвестиции в наука, иновации и хора, улеснявайки устойчивостта в различни сектори.

Организацията, в сътрудничест-

Кирил Домусчиев с Бил Клинтън през май 2023 г. в София

Kiril Domuschiev with Bill Clinton in Sofia, May 2023

во с Глобалната инициатива на Клинтън и други подобни платформи, ще инвестира и в обучение на малки кооперативи и фермери в Африка за подобряване на устойчивото производство на животински протеини. В продължение на 5 г. фермерите ще получават безплатно експертиза в управлението на животновъдството, подкрепа за храненето, ветеринарни услуги и основни продукти за здравето на животните от „Хювефарма“, насърчавайки продоволствената сигурност и просперитета в региона.

Амбицията на Domuschiev Impact е да инвестира допълнителни 5 млн. долара в разработването на лекарства срещу маларията на достъпна цена. Осигуряването на по-ниска цена ще бъде възможно чрез интегрирана верига за доставки, активирана от производствените иновации и силата на „Хювефарма“ и личния филантропски ангажимент на семейство Домусчиеви, подчертават от Глобалната инициатива на Клинтън.

Опитният научноизследователски екип на „Хювефарма“ ще индус-

триализира и произвежда достъпно лекарство против малария без печалба, което може да се реализира само чрез способността на компанията да интегрира вертикално целия процес на производство и дистрибуция. Именно това ще осигури ниска цена и широк достъп до животоспасяващите лекарства в най-засегнатите райони.

Планът за действие предвижда до юни 2025 г. да стартира разширяване на лабораторията за научноизследователска и развойна дейност срещу малария, а през юни 2026 г. ще започнат работа и първите производствени линии.

Зоните по света, засегнати от малария, постоянно се увеличават поради изменението на климата, повишената урбанизация, миграцията и нарастването на населението, припомнят от CGI. Лечението на маларията може да спаси милиони животи, но в момента производителите разчитат на неустойчива верига за доставки, изцяло зависима от едно растение – *Artesia Anoi*. То се отглежда в конфликтни райони, обект е на

нестабилна пазар и огромни колебания в цените. Пускането на пазара на полусинтетичен заместител на *Artesia Anoi* е необходимо, за да се стабилизира веригата за доставки, да се намалят разликите в разходите и да се гарантира, че устойчивият, дългосрочен режим на лечението срещу маларията ще е достъпен за милионите хора, които се нуждаят от него.

За да реализира целите си в борбата с маларията, Domuschiev Impact ще търси партньорства както в общността на CGI, така и сред други представители на бизнеса и граждански организации с цел да се осигурят съинвестиции и да се постигне по-голямо въздействие.

„Хювефарма“ е компания, специализирана в производството на продукти за здравето на хора и животни, както и хранителни добавки, които се разпространяват в над 100 страни. Компанията управлява производствени мощности във Франция, Италия, България и САЩ, фокусирани върху биотехнологии, ваксини и ветеринарни лекарства. ❶

Хювефарма
Huvepharma

DOMUSCHIEV IMPACT

invests an additional \$5 million
in the fight against malaria

THIS IS THE FIRST COMMITMENT OF THE NEW KIRIL AND GEORGI DOMUSCHIEV CHARITABLE FUND, ANNOUNCED AT THE ANNUAL MEETING OF THE CLINTON GLOBAL INITIATIVE

Kiril and Georgi Domuschiev, owners of the Bulgarian company Huvepharma, will invest an additional 5 million dollars through their Domuschiev Impact fund for the creation of a Global Anti-Malaria Center that will serve the fight against this

disease.

The center will develop and provide affordable anti-malarial drugs to regions heavily affected by the disease, as reported by Domuschiev Impact. This is the first commitment of the new charity, announced

during the annual meeting of the Clinton Global Initiative (CGI), which took place in late September in New York. Since last year, Kiril Domuschiev has been a member of the CGI Advisory Board of the 42nd US President Bill Clinton's foundation, along

with other eminent world leaders.

Domuschiev Impact is a fund of the brothers Kiril and Georgi Domuschiev, which aims to drive global change through investments in science, innovation and people, facilitating sustainability in various sectors.

The organization, in collaboration with the Clinton Global Initiative and other similar platforms, will also invest in training small cooperatives and farmers in Africa to improve sustainable animal protein production. For 5 years, farmers will receive free livestock management expertise, nutrition support, veterinary services and essential animal health products from Huvepharma, with the goal to promote food security and prosperity in the region.

Domuschiev Impact's ambition is to invest an additional \$5 million in the development of affordable malaria drugs. Securing a lower cost of the drugs will be possible through an integrated supply chain enabled by the manufacturing innovation and strength of Huvepharma and the personal philanthropic commitment of the Domuschievi family, as was emphasized by the Clinton Global Initiative.

Huvepharma's experienced R&D team will industrialize and produce an affordable anti-malarial drug without making any profit. This can only be realized thanks to the company's ability to vertically integrate the entire manufacturing and distribution process. This is what will ensure low prices and broad access to life-saving drugs in the most affected areas.

The action plan calls for an expansion of the anti-malaria research and development laboratory to begin by June 2025, with the first production lines to start operating in June 2026.

The areas of the world affected by malaria are constantly expanding, due to climate change, increased urbanization, migration and population growth, states the CGI. A cure for malaria could save millions of lives, but manufacturers currently rely on an unsustainable supply chain entirely dependent on a single plant species - Artemisia Anoi. It is grown in conflict areas, and is a subject to an unstable market and huge price fluctuations. The commercialization of a semi-synthetic substitute for Artemisia Anoi is necessary to stabilize the supply chain, reduce cost differentials, and ensure that a sustainable, long-term malaria treatment regimen is available to the millions of people who need it.

To realize its goals in the fight against malaria, Domuschiev Impact will seek partnerships both within the CGI community and among other representatives of business and civil society organizations in order to secure co-investment and achieve greater impact.

Huvepharma is a company specializing in the production of human and animal healthcare products as well as nutritional supplements - distributed in over 100 countries. The company operates manufacturing facilities focused on biotechnology, vaccines and veterinary drugs in France, Italy, Bulgaria and the USA.

Хювефарма / Huvepharma

Ще се разминем ли с РЕЦЕСИЯТА

В СЪСТОЯНИЕТО НА „ПЕРМАКРИЗА“
НА ГЛОБАЛНАТА СРЕДА НАЙ-ГОЛЕМИЯТ РИСК
ОСТАВАТ НЕ ИКОНОМИЧЕСКИТЕ РЕСУРСИ,
А ВОЕННИТЕ КОНФЛИКТИ

▲ Бисер Манолов

Спомням си, че в края на 2022 г. изключително популярното списание „The Economist“ публикува материал от главния редактор Зани Бедос, озаглавен: „Защо глобалната рецесия е неизбежна през 2023 г.“ Точно една година по-късно Джон Уилямс заяви пред аудиторията на US High School Economics class на Financial Times, че не прогнозира каквато и да било рецесия до края на годината, а и през следващата. Единственото, което прогнозира, е незначително икономическо забавяне. В този ред на мисли бих припомнил един знаменит виц по отношение на макроикономистите: „Макроикономистът е специалист, който изключително обосновано ти обяснява защо прогнозата, която е направил вчера за състоянието на икономиката, днес не се сбъднала“.

Бих започнал с възможно най-краткото описание на глобалната среда,

икономическа и политическа, и то е „пермакриза“ (постоянна криза). Да, намираме се в среда на непрекъснати шокове - активни военни конфликти, галопиращи цени на храните и горивата, все по-високи лихвени проценти и все по-безпомощни политици за овладяване на този ултра микс от проблеми. Практически е невъзможно да се правят каквито и да е прецизни прогнози за поведението на глобалната система, съставено от толкова много динамично променящи се събития, които следват в геометрична прогресия. Това е основната причина за хаотичното лутане на макроикономистите в прогнозите си.

Ще се опитам обаче да направя няколко безспорни констатации, базирани на икономически факти, чрез които да си изградим относително реалистични очаквания за развитието на глобалната среда през 2024 г.:

1. Безспорно геополитическото напрежение в момента достигна най-високата си точка от Втората световна война насам, най-вече поради военните конфликти в Украйна и Ивицата Газа. Икономическите санкции на Запада спрямо Русия и перспективата за влошаване на търговските взаимоотношения на Китай с Европа и САЩ рязко изостриха процеса на деглобализация. Китай категорично загуби статута си на „световният завод“ - първо, поради безспорния факт, че вече далеч не е най-евтината производствена дестинация, която бе използвана от големите конгломерати с цел намаляване на производствените си разходи, и второ, голямата концен-

трация точно на тези производства доведе до възникването на рязко влошаване на доставките за цели сектори в Европа и САЩ по време на COVID пандемията и впоследствие това бе дефинирано като стратегическа грешка от страна на големите икономики.

Процесът на деглобализация обаче определено означава, че нивата на инфлацията ще останат високи за дълго време, въпреки прогнозите за предстоящото икономическо забавяне. Преведено на по-достъпен език, това означава високи лихви за дълъг период от време. Нещо повече, ако нямаме осезаем икономически спад през 2024 г., инфлацията е възможно отново да потегли нагоре.

2. Въпреки геополитическите рискове обаче, трябва да признаем, че до този момент пазарът на труда показва изключителна устойчивост. Нивата на безработицата в САЩ за 2023 г. се движат около 3,8%, в Германия са около 5,8%, в Япония са 2,6%. Това трябва да ни говори само едно - че потреблението ще остане на високи нива, въпреки високите лихвени проценти. Знаем, че в структурата

на брутния продукт при развитите икономики потреблението се движи в границите между 60-70%, т.е. от гледна точка на трудовата заетост може да бъде направен извод, че рецесията за 2024 г. е все още теоретично допускана, без реално да бъде подкрепена от развитието на трудовия пазар.

3. Най-проблемно изглежда ситуацията с държавните дългове на най-развитите икономики при съответния цикъл на покачване на лихвените проценти. Защо това е така? Логично е при високи лихвени проценти правителствата да увеличат значително разходите по лихвените плащания за обслужване на тези дългове. Как изглежда съотношението брутен продукт спрямо държавния дълг при развитите икономики? При американците това съотношение е 129%, при Китай - 77%, в еврозоната е 91.50%, в Япония е 263%. Казано с други думи, колкото е по-високо това съотношение, толкова повече е намален капацитетът на правителството да интервенира, както в случай на форсмажорни събития, така и през отварянето на големи инфраструктурни

проекти с цел стимулиране на икономиката. Определено голямата задълженост на най-големите икономики ще формира проблем с устойчивостта на публичните финанси през 2024 г. при запазване на високите лихвени проценти от страна на централните банки. Твърде вероятно е даже и при високи нива на инфлацията да станем свидетели на чисто политически натиск за разхлабване на паричната политика. Не трябва да има абсолютно никакво съмнение, че точно политическото влияние върху дейността на централните банки е една от най-големите причини за поредицата от абсурдни решения, които се реализираха през последното десетилетие, въпреки че законите изрично забраняват политическото вмешателство в дейността на централните банки.

В интерес на истината обаче, трябва да признаем, че и Федералният резерв на САЩ, и Европейската централна банка намалиха балансовите си числа (основно отчитат размера на закупените държавни облигации от страна на ЦБ) с по 2 трилиона долара. Това, образно казано, може да бъде при-

ето като свободен интервенционен капацитет в случай на спешна нужда при влошаване на ситуацията на вторичния пазар на държавен дълг.

През 2024 г. със сигурност ще има икономическо забавяне. Въпреки високите лихвени проценти обаче, все още за рецесия не можем да говорим. Единствената голяма икономика от Г7, която реализира отрицателен икономически растеж през последните два месеца, е Германия, но аз бих отчел това състояние по-скоро като техническо, отколкото началото на някакъв обезпокоителен тренд.

Вече казахме, че глобалната среда е в състояние на пермакриза. Въпросът е дали това ще прерасне в икономическа рецесия. Със сигурност най-големият риск за възникването на икономическа рецесия през 2024 г. е този от разрастването на военните конфликти. Както видяхме, чисто икономически имаме ресурс да превъртим икономическия цикъл, без да преминаваме през тежко стопанско забавяне, но определено имаме нуждата и от смели политически решения за потушаване на военните конфликти. ☹

© Freepik

Този луг, луг ИМОТЕН ПАЗАР

В ГОНЕНЕ НА КВАДРАТНИТЕ МЕТРИ ЗАСТРОЕНА ПЛОЩ СЕ ЗАБРАВЯ, ЧЕ ГЪСТО НАСЕЛЕНИТЕ МЕСТА СЕ НУЖДАЯТ ОТ ПРИВЕТЛИВА СРЕДА НА ОБЩЕСТВЕНОТО ОБИТАВАНЕ

✎ Георги Георгиев

Темата за недвижимите имоти продължава да се следи с интерес. Едни искат да се уверят, че са направили добра инвестиция, като са си купили жилище, а други, че не са сбъркали – като не са си купили, а трети

просто искат да видят какво показва „барометърът“. Имотите не са само квадратни метри застроена площ, нито пък са само земята, върху която са построени. Те са нещо съвсем различно от финансово вложение, макар напоследък все повече хора да купуват просто за да си вложат парите

в „нещо сигурно“. Инвестиционното решение всеки си взема сам и сам му носи последиците.

Всичко, случващо се на имотния пазар, може да бъде опаковано добре и да ни бъде продадено с розова панделка. Част от истината я виждаме сами, без да четем статистики и да

слушаме мненията на експерти. Големите градове се презастрояват. София расте безогледно. Старите квартали преливат от нови сгради, жилищни блокове никнат като гъби, новите квартали са лош пример за градско развитие, паркирането става все по-голям проблем, строи се, без да се мисли за обкръжаващата среда, за съпътстващата инфраструктура, за комфорта на градското обитаване. Искаме ли да живеем в такива условия? Пазарът регулира всичко, с тези думи някои опитват да оправдаят строителната стихия, след като администрацията и хората се правят, че не виждат. Да, пазарът може да регулира, като временно изпадне в застой. Дава време уж за размисъл, а после всичко продължава наново. Така някой може да ви се похвали как през 2009-а си е купил в отдалечен столичен квартал жилище по 900 евро/кв. м, а сега, при обилното презастрояване на квартала, цената на апартамента е скочила над два пъти и квадратният метър вече струва 2 хил. евро. В такава среда ли искаме да живеем? Или онзи, който допуска това, го прави за другите, не и за себе си?!

Ето какво казват специалисти и

представители на строителния бизнес по време на конференция за строителство и инвестиции:

Свиване

Пазарът на недвижимите имоти през 2023 г. е динамичен, но и особен. Като следствие от обективни и субективни решения се наблюдава огромна инфлация в икономиката и социалния живот. Това се отрази на себестойността на строителния продукт, но доходите на хората не се качиха със същия темп. И се стигна до следното – интересът към покупката на имоти в големите градове остана висок, а дори се и засили под страха, че покупателната сила на спестяванията пада. Но предварителните и подписаните договори са намалели с 50%.

Сделка или не

Интересът към придобиването на имот се е засилил, но възможностите на хората са намалели. Ако заплатите се повишат и покупателната им сила достигне периода преди инфлацията да се задвижи, то желанието за покупка на недвижими имоти може да се нормализира. В пазарната икономика движещ е законът за търсенето и предлагането. За всеки производител има два кошмара. В единия случай стоката, която произвежда, да не се търси. А в другия – да е толкова скъпа, че да е недостъпна за хората. Имотният пазар е добре да не е в нито една от тези две хипотези.

Нещо специално

Задържане на цените и намаляване броя на сделките е тенденция, която се наблюдава в по-големите градове из цялата страна. Жилището днес не решава само нуждите от дом, то е въпрос и на социален статус. Това задава тенденция в търсенето на недвижими имоти. Много хора притежават повече от един имот, често стари жилища се заменят с нови, които са в по-модерни сгради. Търсят се и специални проекти, които са отвъд цена на квадратен метър. Отваря се ниша за обекти, които предлагат нова среда на живот, модерна визия, нови технологии в сферата на строителството и обезпечаването. Една част от хората търсят по-голям комфорт в по-екстравагантни

сгради, има такива, които са готови за бягство от големия град, но и хора, които просто искат да увеличат жилищната си площ. На пазара са инвеститори и други професионалисти с визия за онова, което в тази ситуация може да направят.

Демографската бомба

Прогнозите за развитието на пазара вече се дават по-внимателно. От една страна, България е държава с бързо намаляващо население. И ако българите не започнат да се завръщат, след 20 години демографската структура ще е доста по-различна от тази, която имаме в момента. Тогава може и да няма нужда от толкова голям жилищен фонд.

Ами сега?

Инвестицията в имот не е най-иновативното решение, но тя е най-близка до мнозина. Според изследванията на МРРБ и Световната банка около 20% от жилищата в страната са необитаеми. Но в същото време голяма част от сградния фонд е стар и има множество блокове, които се нуждаят от саниране, а не просто от освежаване. От една страна, се предлагат нови проекти за жилищни сгради, а от друга, виждаме, че наличният сграден фонд не се използва по най-добър начин. Как да се създадат стимули, които да побутнат хората да подобрят ефективността на домовете си? На чужди специалисти им прави впечатление, че въпреки големия ръст в строителството се разрушават сравнително малко стари постройки. Имаме сграден фонд, който не се поддържа добре, а се усвояват нови територии. Предизвикателството е хората да живеят в по-качествени жилища, като се подобри и тяхната енергийна ефективност.

Държавата и общините

Пазарът е пазар, на него държавата или общините трябва да се намесват по пазарен начин. В България те нямат ресурс да правят интервенция на пазара на жилища, но може да опростят механизмите за строително разрешение. За да бъде избран, сегашният кмет на Буенос Айрес обещава да намали цените на жилищата и на наемите. После, вече на поста, облича това в административни решения,

в резултат на което цените скачат рбвойно. Виена е добрият пример за жилищна политика. Тя дава терени на строителни предприемачи и в замяна получава жилища, така създава набор от имоти, с който да води общинска жилищна политика. При бум на цените, изнася на пазара жилища за продан и цената се успокоява. При спад на цените – купува, за да попълни своите нужди. Тя помага на гражданите си да ползват наистина достъпни за тях имоти под наем.

Предпазливост

Цените падат – твърдеше се, но този момент не идва, тъй като имотите имат определена себестойност. Хората обаче отново станали предпазливи в покупката на зелено. Преди година новите сгради са продавани на около 80% до началото на грубия строеж, сега вече не е така. В момента до издаването на Акт 14 се договарят 20% от жилищните имоти, другата част намираща своя купувач след това.

Не на всяка цена

Рязкото покачване на лихвите – въпреки повишаването на основния лихвен процент, очакванията не са достигнати. Банките разполагат със свободен ресурс и търсят как да го реализират. Затова и ипотечното кредитиране продължава да движи пазара. При поскупването на материалите имаше инвеститори, които искаха да повишат цените на вече подписаните договори. Това създаде недоверие у купувачите. В момента няма дефицит на предлагането, но при новото строителство има забавен темп в търсенето. Купувачите вече не се блязват да придобият просто някаква жилищна площ, а се оглеждат за имоти, изградени с качествени материали, изискват вътрешен комфорт, но и добра обкръжаваща обществена инфраструктура, приветлива среда на обитаване.

Посредствен продукт

Повечето инвеститори забравят, че с изграждането на една сграда, те участват в създаването на цялостната среда на живеене. Много от строителите произвеждат посредствен продукт. Те строят подобие

© Красимир Сираков

на модерни панелки с топлоизолация отвън, но с далеч по-лошо разпределение на дома отвътре. Този продукт задоволява необходимостта от покрив над главата, но не удовлетворява по-високата необходимост за цялостното качество на обитаване. Строят се жилища, без да се мисли за обществените системи – тротоари, пътища, паркинги, гаражи, обществен транспорт, детски градини, училища, места за отдих, забавления, но и за развитието.

Лукс га уцкаме

Луксозното строителство е малка част от общия обем. Ако обществото можеше да си позволи луксозни комплекси с къщи, ние щяхме да проектираме това...

Една сграда обаче може да е красива, без да е луксозна. Разпределението на стаите може да е по-добро. Всичко, което се строи, би могло да се вписва хармонично в общата визия и общия план за разрастването на кварталите. Вече има нужда от по-ниски сгради, с по-малка плътност на застрояването, от повече зеленина.

Имотният пазар е барометър за състоянието на обществото. Страната е в ускорен демографски срив, а имотите в големия град с голяма скорост се увеличават, алчността и страховете растат, паркираните по улиците коли „изяждат“ хората, въздухът и общите пространства намаляват ли, намаляват, но на кого му пука... Доду имотите! Да живеят имотите! ☺

✓ Трудно е да се предскаже какво точно ще се случи. Пазарът засега остава стабилен. Трябва да се обърща повече внимание на средата. А и да не се забравя, че демографската бомба не е обезвредена.

✓ Имотите са вечни – защото човек, когато задоволи определена своя потребност, иска повече и по-високо качество. Това движи пазара на имотите. В домовете ни минава голяма част от нашия живот и затова се стремим да са по-големи, по-комфортни или просто да съответстват на нашите променени нужди.

✓ Ако няма геополитически конфликти, които силно да ни засегнат, ако енергийните ресурси запазят ценовите си равнища, ако инфлацията бъде овладяна, ако заплатите вървят нагоре, то и пазарът има шанс да остане стабилен.

✓ Твърденията за смъртта на пазара на недвижимите имоти са силно преувеличени. Пазарът на недвижимите имоти има инструменти да се саморегулира – може да се строят нови жилища и да се обновяват старите, може да се създават по-качествени решения, независимо от конюнктурата.

✓ Пазарът сам ще си покаже. И скоро ще видим какво е трябвало да очакваме.

Ford Mustang Mach-E е най-надеждният изцяло електрически автомобил

Ford Mustang Mach-E е първият изцяло електрически автомобил на Ford, а технологиите и опитът на марката го превръщат в най-надеждния електрически SUV – според потребителите. Данните от проучването на британското издание „What Car?“ сочат, че нито един от притежателите на Mach-E не е съобщил за повреда или неизправност на автомобила. С резултат от 100% Mach-E е безапелационен победител в сегментите на електрическите автомобили.

По мнение на собствениците на Mustang Mach-E той е най-добрият автомобил, който са притежавали, и определено най-надеждният.

Надеждността на Mach-E е само едно от достойнствата на автомобила. Изключителният дизайн, спиращо дъха ускорение от 3.7 секунди, голям пробег и забележително спортно поведение отделят този Ford от множеството конкуренти.

MOTO-PHONE

САНИРАЙ трудно

ИМА НЕЩО ГНИЛО В НАЧИНА, ПО КОЙТО ПРОДЪЛЖАВА ДА СЕ ПРАВИ ЕНЕРГИЙНОТО ОБНОВЯВАНЕ НА СГРАДИТЕ В БЪЛГАРИЯ

✎ Георги Георгиев

Санитарето на сгради от процес препоръчителен, Европейският съюз иска да го превърне в задължителен. В България се предпочита „безплатното“ санитарие. Но винаги някой плаща сметката, и то не само с време и усилия за координацията между интересите на много хора, за събиране на много документи и попълване на сложни заявления, за общуване с администрацията. Точно тези програми икономистите от ИПИ ги определят като типичен пример за прераспределителна политика, която лежи на принципа на концентрирани печалби и разпръснати загуби. Санитарето е скъп процес, който обаче още преди години бе заченат „в грях“ към справедливостта и ефективността. Защо панелните блокове да имат преимущество пред еднофамилните къщи? Е, това вече се променя. Защо безвъзмездното финансиране да е 100% за всеки, който мине трънливия път на кандидатстването? И това се променя. Разсъжденията може да продължат в тази посока, но нека си припомним какво гласуваха евродепутатите през март 2023 г.

„Благопожеланията“ на Брюксел

До 2028 г. всички нови сгради следва да бъдат с нулеви емисии (каквото и да значи това). А крайният срок за сградите, притежавани, ползвани или експлоатирани от публични органи, е 2026 г. Всички нови сгради следва да бъдат оборудвани със соларни технологии до 2028 г., когато това е технически подходящо и икономическо

осъществимо. Жилищните сгради ще трябва да постигнат най-малко енергиен клас E до 2030 г. и клас D до 2033 г. – по скала от A до G. Категория G съответства на онези 15% от сградите в националния сграден фонд на държавата членка, които имат най-лоши характеристики към момента на въвеждането на скалата. Нежилищните и обществените сгради ще трябва да получат същите оценки съответно до 2027 г. и 2030 г. Държавите членки ще определят мерките, необходими за постигането на тези цели, в своите национални планове за санитарие. Националните планове за санитарие следва да включват схеми за подпомагане с цел улесняване на достъпа до безвъзмездни средства и финансиране. Държавите членки трябва да въведат звена за безплатна информация и неутрални по отношение на разходите схеми за санитарие. Финансовите мерки следва да предоставят важна премия за основно санитарие, особено на сградите с най-лоши характеристики. На уязвимите домакинства следва да се осигурят целеви безвъзмездни средства и субсидии.

Накъде духа вятърът

Средствата за енергийното обновяване, заложили в Плана за възста-

новяване и устойчивост (ПВУ), са обвързани с модела „Пари срещу реформи“. Едното изискване е изпълнено и направените промени в Закона за управление на етажната собственост позволяват решението за участие в програмата да се взема с 50% съгласие на собствениците. Другият аналажен елемент е за създаването на Национален фонд за декарбонизация, това е поверено на Министерството на енергетиката. В него трябва да са съсредоточени публични и частни средства за енергийна ефективност и самият фонд да управлява програмите за санитарие на еднофамилни и многофамилни жилищни сгради.

„Енергийното обновяване на многофамилни жилищни сгради със 100% публични средства трябва да се промени. Интересът беше много голям заради изцяло безвъзмездното финансиране, то обаче изкриви пазара и очакванията на хората. Няма как с 1,4 млрд. лв. да обновим 50-60

хил. сгради“, смята Добромир Василев, директор на дирекция „Жилищна политика“ в МРРБ. Според изчисленията тези средства ще стигнат за най-много 1000 жилищни блока, при общо 3068 сгради с подадени документи. В МРРБ се оформя мнение, че процентът на безвъзмездната помощ трябва да намалява поетапно и санитарето да се насочи към самоучастие и по-широко използване на банково кредитиране.

Не всичко е безвъзмездно

Сдруженията на собствениците, подали документи за санитарие до края на март 2023 г., ползват 100% безвъзмездно финансиране за изпълнение на мерките за енергийна ефективност. А онези, които се включат между март 2023 и 16 януари 2024 г., безвъзмездната помощ е 80%, като другите 20% се осигуряват от собствениците. Условието за самоучастие е изискване на Европейската комисия. „Не може

да обновим целия сграден фонд с публични средства. Огромна част от тези сгради са на частни лица и не ефективно това да става с публични средства, след като тези пари може да се използват за пътища, ВиК мрежа и други обществени нужди. Затова и дялът на безвъзмездното финансиране ще продължи още повече да намалява“, казва представител на МРРБ.

Ускорение

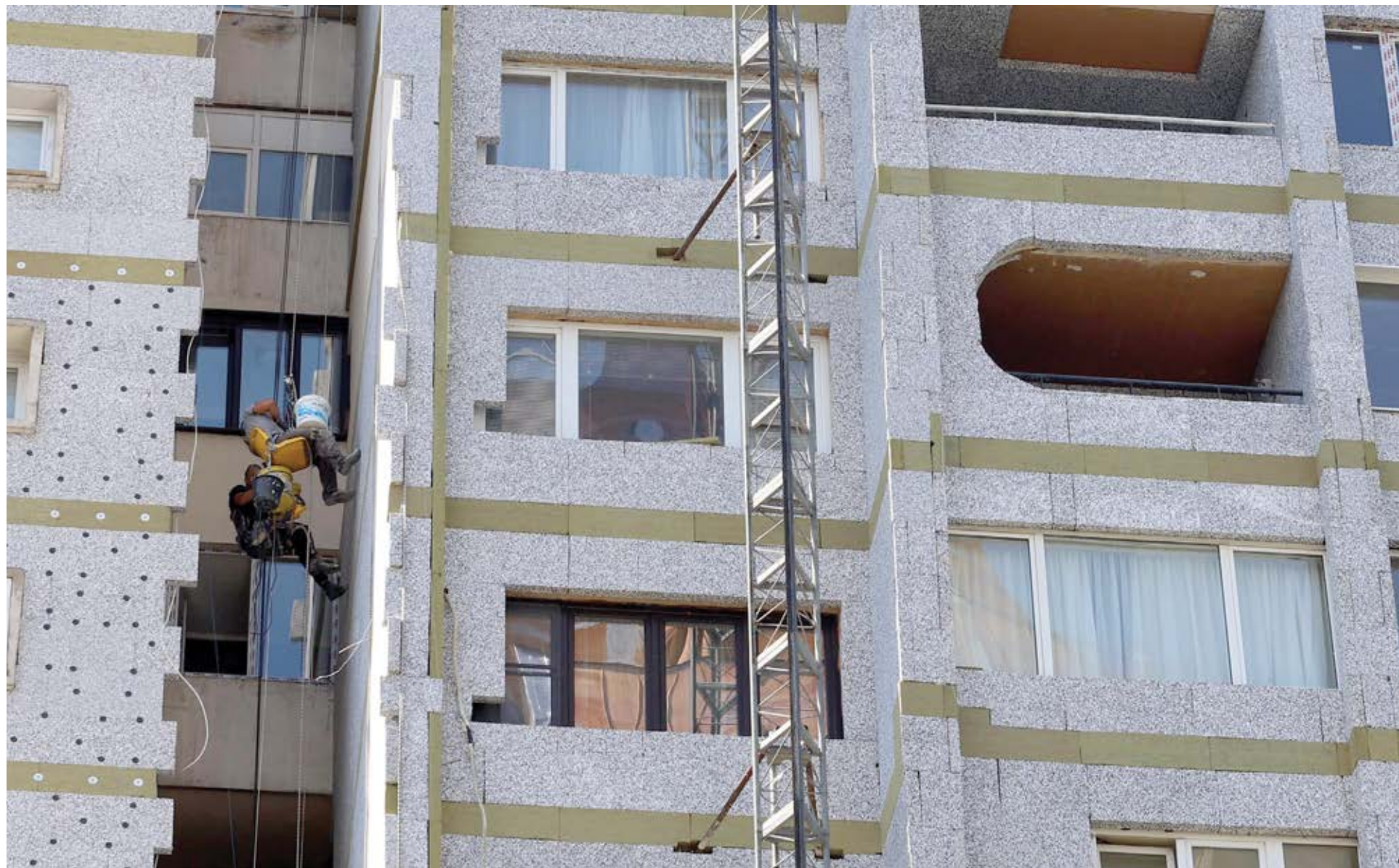
Пог 10% от сградите отговарят на изискванията за енергийна ефективност. Това са новопостроени сгради, плюс санитарите по Националната програма за енергийна ефективност с 2 млрд. лв. Инж. Тодор Андонов, член на УС на Камарата на строителите, коментира, че България силно изостава в енергийната ефективност и санитарето и че в процеса на енергийно обновяване трябва да се включи и частен капитал. По неговите думи сред строителната гилдия има големи при-

теснения за санитарето по ПВУ, тъй като до юни 2026 г. трябва да бъдат обхванати всички сгради, да бъдат въведени в експлоатация и да се прави мониторинг на постигнатите цели. Програмите за санитарие трябва да станат постоянни, а не да се разчита на кампанийност. За социално слабите се обмисля даването на ваучери за енергийно обновяване на дома. Трябва да се помисли как кадрите за санитарето да се привлекат, обучат и задържат с постоянна работа. Процесът ще се ускори, ако има специален фонд, който непрекъснато да акумулира средства.

Който си има имот

Продължава обновяването на частни сгради с обществен ресурс и ако по този начин няма да се обновят всички сгради на всички желещи, то това не е справедливо. В последните години имотният пазар силно се раздвижи, хората си купуват жилища или просто си влагат парите в тях, а после се надяват с обществен ресурс да бъдат обновени. Поддръжката на частните имоти е грижа на техните собственици, а не на държавата, тя може само да ги насърчи с частично подпомагане, смятат мнозина.

Санитарето трябва да е качествено и колкото по-голямо е съучастие, толкова гражданите ще обръщат внимание на всеки детайл от процеса. Енергийното обновяване може да се подпомага с банковото финансиране, но и към това трябва внимателно да се подходи. Има много въпроси, свързани със санитарето, които чакат правилния отговор. Но той може да се намери, когато плюсовете и минусите се претеглят добре и се получи яснота за целия процес напред, а не да се действа пак „на парче“. Засега няма индикации по какъв „коловоз“ ще върви процесът. ☺

© Кристиан Сираков

Треска за ЛИТИЙ

▲ Георги Георгиев

Литий - запомнете тази дума, тя е КЛЮЧ към технологиите на настоящето и близкото бъдеще. Затова и през последните години в света все по-силно се усеща трескав интерес към добива на литий. Това е металът, определян като петрола на XXI век, бялото злато или белия нефт. Той става все по-важен за високотехнологичните производства и затова битката за него ще се ожесточава. Нагпреварата кой да държи контрола над местата за добив на този важен елемент, които тепърва ще се разработват, ще е решаваща за производството на електрически батерии. И от чисто икономически въпрос това вече се превръща в основен геополитически проблем. Литият оглавява списъка на „критично важните суровини“.

Литий като наименование идва от гръцката дума „литос“ - камък. Това е третият елемент в периодичната таблица - сребристобял алкален метал, който е толкова мек, че може да бъде разрязан с нож. Той е и твърдото вещество с най-малка плътност на Земята, сравнима с тази на боровата дървесина. Зависими от лития са някои от най-популярните индустрии, свързани с растежа на високите технологии и електрическите автомобили, но и на възобновяемата енергия.

От началото на десетилетието литият

поскъпва драстично

и ще става все по-дефицитен заради активно протичащия енергиен преход на Запада и в Китай. Геополитическото напрежение също придобива изключително значение на този ценен ресурс и който не си осигури тази основна суровина, е обречен. Като

основно място за нов добив на литий се очертава Африка - континент, богат на много минерали. Там Китай опитва да вземе надмощие.

Търсенето на литий се увеличава по време на Студената война, но в последните десетина години с навлизането на литиево-йонните батерии във все повече индустрии интересът към него нараства експоненциално. До 2010 г. ключовият световен потребител на литий са производителите на стъкло и керамика. Но ситуацията се промени и вече 70% от метала под формата на литиев карбонат отиват за направата на батерии, използвани в огромен брой съвременни устройства - от лаптопи до фотокамери. Основният

тласък за трансформацията

дойде от нарастващото търсене на електрическите автомобили, при които се изразходват средно 8 килограма литий на

батерия. Само през миналата година в световен мащаб са продадени 10,5 млн. електрически коли, което надхвърля над два пъти продажбите през 2021 г. До края на тази година общият им брой се очаква да е около 40 млн. броя. В началото беше трудно електромобилността да тръгне, но вече е в ход и затова потреблението на литий ще расте, както и неговите цени, а те сякаш участват в световно рали.

След началото на войната в Украйна нагпреварата за намиране на нови източници на литий продължава. Перспективата за изчерпване на реткия елемент е най-лош сценарий за много страни. Фокусът се измества към

Африка като източник

на литий. Африка бе разпозната като съкровищница на суровини, необходими за „зелената“ индустрия. Китай се оказва не само един от най-големите производители на електромобили в света, но е сред най-големите и в производството на литий. Смята се, че около половината от общите литиеви ресурси по земното кълбо са в Южна Америка и Австралия. Ранният ход на Китай да се възползва от новите центрове за доставка на литий в Африка дава резултат, което показва, че най-големият производител на батерии за електрически превозни средства добре се ориентира в свития пазар на ключовия метал. По данни на S&P Global Commodity Insights, насърчени от поредица

инвестиции на китайски компании

до 2027 г. мините в Африка ще увеличат производството на литиеви суровини над 30 пъти спрямо миналогодишния обем, при 1% от световните доставки през 2022 г.

Разнообразяването на източниците на доставки ще стимулира Китай да защити господстващото си положение в преработката на литий, никел и кобалт, необходими за електромобилите, докато САЩ увеличават усилията си за изграждане на собствени мрежи за доставки с партньори и съюзници в областта на свободната търговия, като Канада и Австралия.

Прогнозите са, че Африка ще играе важна роля за Китай, особено като алтернативен източник на суровини спрямо Австралия, която в момента

е най-големият доставчик. До края на десетилетието Мали, Демократична република Конго и Зимбабве може да се присъединят към редиците на

най-големите производители

на литий. Компании в световен мащаб преразглеждат проекти, които преди са пренебрегвали. Освен това интересът на Китай към Африка насърчи и други да обърнат поглед към континента като потенциален източник на литий. Експерти напомнят, че преходът към нисковъглеродно бъдеще ще предизвика търсенето на някои метали. Африка има изобилие от неизползвани ресурси, сред най-ценните са литий, мед, кобалт, никел и цинк.

Китайският автомобилен производител BYD показва добра стратегия в световната нагпревара в сферата

на електромобилността. През лятото на миналата година компанията е купила шест литиеви мини в Африка, което би ѝ осигурило достатъчно количество за следващото десетилетие. BYD също така ще разчита на договор за доставка на литий от Чили, като в плановете влиза и изграждането на завод за производство на батерии в Китай. Така BYD може да се превърне в доминиращ доставчик на батерии за различни производители, в това число и Tesla.

Но който държи контрола върху ресурсите, държи контрола и върху производството, от което те са част. И може да изключи всеки. Затова казват, че е рисково да се строят мегафабрики, като тези на Tesla, ако играч с доминираща позиция може да спре доставката на решаващ компонент. ☹

ПРИЛОЖЕНИЕ - Литият се използва във все повече индустрии:

ТЕХНОЛОГИЧНИЯ СЕКТОР - батерии за мобилни телефони, лаптопи, потребителска електроника и електрически автомобили. Тук литият има ключова роля.

ХИМИЧЕСКАТА ПРОМИШЛЕННОСТ - литиевият оксид се използва в специални стъкла и стъклокерамика. А литиевият стеарат е универсален и високотемпературен лубрикант.

ФАРМАЦЕВТИЧНАТА ИНДУСТРИЯ - литиевият карбонат намира приложение в много лекарства.

ИНДУСТРИАЛНО ПРИЛОЖЕНИЕ - алуминиево-литиевите сплави се използват при направата на самолети, рамки за велосипеди и високоскоростни влакове.

ЕНЕРГИЙНИЯ СЕКТОР - за съхранение на енергия от възобновяеми източници. А литиевият хидрид се използва като средство за съхраняване на водород при използването му като гориво.

КОЙТО ДЪРЖИ КОНТРОЛА ВЪРХУ РЕСУРСИТЕ, ИМА КОНТРОЛ И ВЪРХУ ПРОИЗВОДСТВОТО, ОТ КОЕТО ТЕ СА ЧАСТ

НИСКИЯТ ПОЛЕТ

на авиационната индустрия

Татяна Явашева

Самолетите да летят, да има повече директни полети, ако се налага престой, да е малък, полетите да са надеждни и да достигат до възможно най-много точки по света, багажът да не се губи, летищата да предлагат повече удобства - в общи линии до това се свежда обичайната представа за авиационната индустрия. Но този сектор далеч не е само това. Летателните средства трябва да са отлично поддържани, летищата да са добре оборудвани, да има наличен и обучен състав от специалисти. В тази сфера на дейност дигитализацията и автоматизацията също навлизат с бързи темпове и са нужни много големи ин-

вестиции. Но всичко трябва да се организира по начин, който да гарантира скорошната възвръщаемост на тези средства. Това изисква добра комуникация с държавната администрация, която да е готова да подпомага този процес на обновяване на летищата. Със състоянието и перспективите пред този важен за обществото и икономиката сегмент ни запознава Тодор Иванджиков, председател на Асоциацията на българската авиационна индустрия (АБАИ).

Без цел и посока

Авиационната индустрия в България е далеч под своя потенциал. Липсва стратегия за нейното развитие, няма го и мощният двигател, за да видим

тази индустрия в полет. Положението към днешна дата Тодор Иванджиков описва така: Инвестициите зависят от по-високия пътнически трафик. Засилването на авиационната индустрия върви ръка за ръка с привлекателни за туристите възможности. Налице са ремонтни бази, които работят на максимум. Поддръжката на самолети, извършвана в България, се е доказала пред света, тъй като тук са едни от най-добрите авиоинженери. „Луфтханза техник“ намери добри условия у нас и навлезе първо с две линии, сега има девет. Твърди се, че тук са създали своята най-добра база като качество, но и като икономически ефект. Около Пловдив има заводи, свързани с авиационната индустрия. Там например се произвеждат врати за самолети Airbus, кабелни снопове и уплътнения. В България има наличен инженерен потенциал и ако се привлечат правилните фирми, които да инвестират, индустрията ще е далеч по-голяма. Но това не може да е въпрос само на частна инициатива.

Спирачка

Държавата няма визия за развитието на този сектор и стои някак безучастна. Каквито и планове досега да са чертани с отделни министри и министерства, нещата рядко се превеждат в действие. Сингапур е добър пример как за кратко време може да се изгради център за бизнес, като се направи стратегия, която неотклонно да се следва, а ако е възможно ускорение и подобрене на плановете, това да не се пропуска. А нашата страна и нейните политици подминават много шансове, големите инвеститори се плашат от държави с ненадеждна правосъдна система и нестабилност в управлението. Милардни инвестиции са ни заобикаляли, след като рискът е оценен високо. Върху българската авиационна индустрия държавата се фокусира по-малко, повече внимание се обръща на железниците и на групи представители на транспорта и логистиката.

Оживление

За да се изстреля в нова орбита, авиационната ни индустрия има нужда от сериозна промяна, която би могла да се осъществи само при ка-

НА ЗАНЕМАРЕНИТЕ
В ГОДИНИТЕ НА
ПРЕХОДА АКТИВИ
МОЖЕ ДА СЕ ВДЪХНЕ
НОВ ЖИВОТ, ВМЕСТО
ДЪРЖАВАТА ДА ИМ
ДАВА НЕСВОЙСТВЕНИ
ФУНКЦИИ

Тодор Иванчевков

тегоричен ангажимент от страна на държавата. Тогава може да огледаме своите конкурентни предимства и щом сме доказано добри в ремонтните бази, да обучим кадри и да отворим нови ремонтни бази, предлага Тодор Иванчевков. Възможности има много, но трябва секторът да се обедини и това ще даде мощен тласък на редица инициативи. Летището в Пловдив е замряло, време е да му се вдъхне нов живот. Летище Русе отвори пак в края на септември и възстановителният му процес ще продължава. Може да се пуснат вътрешни полети след годините на прекъсване, ремонтни бази около него също може да се направят. Това летище има потенциал да стане база и за частни самолети. Летището в Горна Оряховица също може да се развие. Има инвестиционен интерес Доброславци да стане средище за бизнес авиация, в противобес на идеята на държавата на това място да се изгради индустриална зона. Авиационната индустрия вижда потенциал в занемарени активи, а държавата крои за тях съвсем други планове. Щом има инвеститор, който иска да съхрани и развие съществуващо летище, то нека да му позволим, настояват от АБАИ.

Цел на асоциацията е заедно с представителите на държавата да държат „вратата на възможностите“ отворена за инвестиции и да работят в синхрон с министерствата на финансите, на икономиката и на транспорта. Ирландия и Малта са позитивен пример в това отношение как малки страни

развиха авиационната си индустрия и привлякоха огромни инвестиции и съответно много приходи от данъци за държавите.

Обучени хора

За да може тази индустрия да расте, трябва да се изграждат кадри. Добра възможност е Висшето военно-въздушно училище „Георги Бенковски“, което има своите традиции, макар да се мина през колапс и свиване на дейността. Създадени са и по-малки учебни центрове, които също са необходими за развитието на целия сектор. Обученията и самата база са важно условие за възход на индустрията. За да са конкурентни спрямо съседните държави обаче, трябва да се премахне ДДС върху тези обучения, както и акцизът върху горивото за учебни цели. Високите такси са причина за отлив от България на студенти и други заинтересовани, които искат да се квалифицират като пилоти и авиационни кадри, смятат от ръководството на АБАИ.

Развитието на авиационната индустрия не е нито гладко бягане, нито пък е спринт. Всичко върви със своя скорост под напора на събития или на частна инициатива. Асоциацията има амбиции да се привлечат инвестиции и ноу-хау, но държавата засега не иска да натисне газта и да ускори процеса.

Летящите коли не са фантастика

Дроновете са в настъпление, летящите коли също ще станат факт до 3-4 години. Производството им е ниша, в която компании с подобен фокус може да намерят перспектива в България. Дроновете навлизат в селското стопанство, медицината, туризма и сферата на използването им се разширява. Има тенденция голяма част от логистичната дейност да се преориентира към дронове, вместо превозът на товари да става с автомобили и камиони. Но е факт, че тези летателни средства са с възможна двойна употреба, и това в известна степен охлажда ентузиазма на някои предприемачи.

С появата на дроновете започват и регулациите. Правилата се създават сега, сформирани е работна група в Министерството на транспорта. Дроновете няма да може свободно и безконтролно да летят, ще има и забранени зони за полетане. Ще се дават разрешения, след като се заяви маршрут. Ще има оператори по подобие на мобилните, които ще упражняват това управление и контрол. Прите-

жателите на дронове ще може през софтуерно приложение да пускат и да следят движението на летателните средства. Първоначалните планове са дроновете да летят над магистрала и други пътни артерии. В района на община Раковски се тества управлението на дронове и прехвърлянето от един към друг оператор.

В България се работи за производството на карго дронове и на дронове за редица други цели, но за дронове тип кола, които ще се ползват като таксите, все още няма разработки. Време е да се създаде таква производство или да се привлече съответен инвеститор. Антидрон системите и киберсигурността стават от особена важност и в тях ще се фокусират много усилия. Те са задължителни за летищата и за другите обекти от национално значение. Целта на антидрон системите е да се грижат за безопасността, те или блокират дрона, или го прихващат и го откарват на друго място.

В АБАИ смятат за належащо отделянето на администрацията на

авиацията като самостоятелна агенция. И вярват, че тя може да е мобилна и гъвкава, ако кадрите в новата институция са с добро заплащане, те ще са по-мотивирани секторът да се развива интензивно. Трябва спешна законодателна промяна, която да обхваща и Закона за гражданското въздухоплаване, който е „кърпен“ години наред.

„Дронамикс“ е добрият пример за безпилотни самолети, които летят на 2500 км разстояние с до 350 kg товар. Компанията е основана от българи, но те са я регистрирали като оператор в Малта, а не в България. Защо? Производството им е базирано в Австралия и в Германия и отново въпросът е защо? Явно държавата не им оказва подкрепа и не предлага никакви облекчения за такива стартове. Бяхме водеща сила в авиацията, но защо и днес не сме, пита Тодор Иванчевков и не спира дотук: Въпросът е как да повлияем позитивно на бъдещото развитие, иначе след време отново ще се питаме защо авиационната ни индустрия не лети високо. ☺

Акценти

- Ще расте броят на безпилотните карго самолети. Гражданската авиация най-вероятно до 10 г. ще се управлява само от един пилот в кабината, докато се пристъпи към изцяло безпилотни самолети. Засега модерните нови самолети могат да излитат и кацат на автопилот, ако и летищата са оборудвани със съответната техника, но все още хората не са готови напълно да се доверят полетът да се осъществява напълно без пилот. Смятат, че човек би реагирал по-правилно, ако възникне критична или аварийна ситуация.
- България имаме идеи да се превърне в авиационен и летищен хъб за Балканите, но в последните 20 г. тази идея така и не влезе в дневния ред на политиците и никой представител на държавата не се зае с осъществяването на подобна възможност. Това даде преднина на Турция и тя не просто разви стратегия за авиационната си индустрия, но я следва, като не пропуска възможности и за по-агресивно навлизане на пазара.
- Мястото на Летище София не е най-подходящото. В много страни жп гарата, метрото, летището са свързани и позволяват бързи връзки със столицата или с другите населени места в страната. В зелената концепция на много от държавите влаковете се вписват успешно. Летище София можеше да е с нова локация - например Доброславци. Но не се направиха навременни стъпки в тази посока. И с всяка осъществена инвестиция идеята за преместване на летището се отдалечава и става все по-невъзможна за реализация.

„Дронамикс“ е първата в света авиокомпания за товарни дронове с лиценз за опериране в Европа

„ЕЛАЦИТЕ - МЕД“

добавя още 10 г. към живота на медното си находище

ПРИНОСЪТ НА ДРУЖЕСТВОТО КЪМ МЕСТНИТЕ БЮДЖЕТИ В РАЙОНА НА СРЕДНОГОРИЕТО И ЕТРОПОЛЕ ДОСТИГА НАД 11.5 МЛН. ЛВ. ПРЕЗ 2022 Г.

▲ **Александра Сотирова-Делчева**

Минната индустрия, за разлика от много други, е изправена пред уникалното предизвикателство да работи с непрекъснато променящи се суровини. Това се случва и с предприятието „Елаците-Мед“, част от Група ГЕОТЕХМИН, в края на миналия век, тъй като с всяка изминала година съдържанието на медта край находището в Етрополе пада, което прави производството нерентабилно. И ако в такива условия медодобивните предприятия по света биха спрели работа, екипът на индустриалната група приема предизвикателството да продължи и да работи още повече, за да повиши ефективността си.

Това никак не е лесно, когато говорим за добивната индустрия. Затова преди повече от 20 г. проф. д-м инж. Цоло Вутов обединява професионалисти, поглежда към иновациите и именно екипната работа и технологичният триумф му позволяват да излезе от лолката на пропастта.

24 години назад

„Елаците-Мед“ АД развива дейността си добив и обогатяване на медни руди в пет общини – Етрополе, Златица, Мирково, Чавдар и Челопеч. То е приватизирано от Група ГЕОТЕХМИН през 1999 г., след което, под ръководството на проф. д-м инж. Цоло Вутов, се влагат много усилия за оце-

ляването на компанията, определяйки ролята ѝ на водещо предприятие в страната.

Въпреки че днес добива и обогатява най-бедните на мед руди в света, философията след приватизацията е да се търси не максимална печалба, а максимален живот на дружеството. И докато в началото на живота на предприятието са били изземвани най-богатите руди от находището – с около 0.4% мед, в момента компанията добива суровини при съдържание 0.285%, или едни от най-бедните на мед руди в света.

Днес, въпреки това, то е структуроопределящо предприятие в националната икономика и най-големият работодател в общините от Средногорieto и община Етрополе. До момента жизненият цикъл на рудника и цялото предприятие е удължаван няколко пъти благодарение на екипа специалисти от Група ГЕОТЕХМИН.

Рудодобивната компания осъзнава важността си за целия регион и хората в него и това е причината концесията да бъде удължавана няколко пъти,

като сега е в процедура за продължаване на експлоатацията на находището в Етрополе до 2041 г. на базата на разработени от екипа на групата проекти.

Инвестиция в хората...

Като една от водещите компании в миннодобивната индустрия „Елаците-Мед“ осигурява добри доходи, реално социално осигуряване на работниците, а оттам и традиционно добър стандарт на живот в общините.

Компанията е един от най-големите работодатели у нас, като от двете страни на Стара планина за нея работят около 2050 души, които получават двойно по-високи заплати от средната за страната. От данни на Института за пазарна икономика (ИПИ) за приноса на „Елаците-Мед“ АД за социално-икономическото развитие в района на Средногорieto и Етрополе става ясно, че средната брутна месечна заплата през 2022 г. е 2649 лв., като в тази сума не влизат възнагражденията на мениджърите и инженерно-техническия персонал. Ос-

вен че е двойно над средното за България, е и с 10% над това за добивната промишленост в страната като цяло. Така дружеството се нарежда сред 25-те нефинансови предприятия в България с най-висок директен принос за домакинските бюджети – разходите за персонал на компанията достигат 88.5 млн. лв. за 2022 г.

„Отделно от това при изпълнение на производствената програма всички работници и служители получават месечно 25% върху щатното си възнаграждение“, разказва изпълнителният директор Драгомир Драганов.

За последните 10 г. направените разходи за персонал от „Елаците-Мед“ са в размер над 600 млн. лв. Тук влизат над 550 млн. лв. изплатени възнаграждения и вноски за социално осигуряване, както и близо 50 млн. лв. за социални придобивки.

...и в общините

Концесионните плащания към общините от района на Средногорieto и Етрополе отличават „Елаците-Мед“ от други големи данъкоплатци в страната, тъй като дават много голям финансов ефект на местно ниво и директно са обвързани с качеството на живот.

Дружеството изплаща близо 16.9 млн. лв. като концесионни възнаграждения през 2022 г. 50% от концесионните възнаграждения са за гържавата, а останалите – за общините, на чиято територия се осъществява дейността.

През 2022 г. най-голямото концесионно плащане на „Елаците-Мед“ е към община Етрополе – 3.6 млн. лв. Общо плащанията на дружеството през концесия, местни данъци и такси и дарения достигат 4.9 млн. лв. за община Етрополе, или 67% от собствените приходи на общината.

3.3 млн. лв., или 73% от собствените приходи, дружеството формира в община Мирково, където плаща близо 2.7 млн. лв. концесионно възнаграждение, а останалото са местни данъци и такси.

В община Чавдар концесионното възнаграждение е 1.3 млн. лв., но заедно с местните данъци и такси приносът към общинския бюджет е 1,5 млн. лв. По-малки по размер са концесионните плащания към общините Челопеч и Златица – съответно 557 хил. лв. и 285 хил. лв. за 2022 г.

Общият принос на „Елаците-Мед“ към собствените приходи в бюдже-

тите на общините в района на Средногорieto и Етрополе е над 11.5 млн. лв. през 2022 г. В тази сума влизат изплатените концесионни възнаграждения, местни данъци и такси и направени дарения директно към общините. Ако добавим и даренията към общински заведения, сумата нараства на 14 млн. лв.

Бъдещето е тук

Вертикално излитане и хоризонтален полет – швейцарски дрон от последно поколение прелита над терена на медната руда на „Елаците-Мед“ в Етрополе. Дронът прави подробна геодезична снимка на цялата площ само за два часа и работи над рудата на предприятието от 2021 г. За сравнение само преди няколко години на предишните дронове са били необходими 3-4 дни, за да го облетят. Подобни иновации въобще не са изключение, когато говорим за минната индустрия, и със своите решения „Елаците-Мед“ доказва това.

Всяка машина в предприятието разполага с таблет и GPS и се наблюда-

дава от диспечерски център с нова американска система за управление на производството на рудника. Чрез нея производителността се е подобрила с над 18.9%, тъй като се оптимизира броят на автосамосвалите и се намаляват престойните на товарни и разтоварни пунктове. Това от своя страна намалява CO2 емисиите и облекчава работата на екипа.

За да се следи производственият процес в рудника, е създадено и мобилно приложение през 2021 г. – през него навсякъде и по всяко време може да се следи работата на рудника, като има и функция за сигнализиране при настъпил инцидент.

Обновяването на минната механизация не спира. Последно нов електрически багер НІТАСНІ заменя два дизелови багера, спестявайки както гориво, така и 1500 тона въглероден диоксид.

В плановете на компанията при съства и развитието на добив за собствени нужди от ВЕИ, но престои изграждането на по-голям та-
къв. ☺

Ефект

Националната статистика не отчита ефекта как „Елаците-Мед“ променя картината относно възнагражденията на хората в малките общини, в които работи, тъй като персоналет на компанията се води в община Мирково. Така, според официалните данни, средната заплата в Етрополе за 2022 г. е 1230 лв., но те не отчитат приноса на „Елаците-Мед“, тъй като регистрацията на дружеството е в Мирково. За Мирково статистиката не дава информация, защото според Закона за статистиката, в главата „Опазване на статистическата тайна“ се казва, че НСИ не може да публикува директно индивидуални статистически данни.

НАДЯ ПОПОВА:

Игрите са забавление, когато са с **МЯРКА**

УСПЕХЪТ НА ЕДНА КОМПАНИЯ С ПРИСЪСТВИЕ В НАД 100 СТРАНИ ПО СВЕТА Е ПЛОД НА ДОБРА КООРДИНАЦИЯ НА МНОГО ЗВЕНА В МНОГО ДЪРЖАВИ И НА МНОГО ХОРА, ОБЕДИНЕНИ ОТ ОБЩА ЦЕЛ

Яна Колева

- **Най-важните моменти, за да стане една българска компания световен лидер в своята индустрия, са** да има глобален поглед, както и смелост и капацитет да реализира идеите си.

- **Да работиш в голяма корпорация с офиси в цял свят** не може да бъде проста работа.

- **Да си ключов фактор в такава организация е** голяма отговорност.

- **Устойчивост във времето – отвъд клишето:** Много от истините се категоризират като клишета, но при иновациите, които играят решаваща роля в нашата индустрия, устойчивостта във времето е един от най-важните фактори за успех.

- **Динамиката на бизнеса по-велява** да си креативен, тъй като изисква нови подходи в технологиите, които пък повеляват и нови подходи в самия бизнес.

- **Игрите са забавление, когато са с мярка.** За нас игрите са основен продукт, но под различни форми прилагането на игри в неигрова об-

становка е подход на много компании и бизнеси, с които те създават ангажираност не само у служителите си, а и у потребителите на определени продукти, обикновено създадени от самите тях.

- **Успехът на звената за маркетинг и продажби на една компания с присъствие в над 100 страни на пет континента** - това не е успех на нито едно звено в компанията взето отделно, а е плод на добра координация на много звена в много държави, на хора с различни характери, култури и мнения, обединени от една обща цел.

- **Стратегическата визия:** Няма перфектна формула за стратегическа визия, но бих казала, че критичното мислене и начинът на анализиране определено трябва да са уникални за всеки бизнес сектор.

- **Сърцето на EGT са хората и иновациите.**

- **Клиентите, с които работим от първия ден на компанията,** са наши дългосрочни партньори, които са повярвали в един проект, започнал преди 21 години и развил се успешно благодарение на амбицията, смелостта и ентузиазма. Горди сме, че голяма част от първите ни клиенти са до нас до ден днешен и заедно вървим напред.

- **Новите пазари и продукти, или как да си като Христофор Колумб и Фернандо Магелан на световната карта на своя бизнес:** Тук от изключително значение е активното търсене на възможности, както и правилната преценка на силите. Едно от най-важните неща е да можем да спрем, когато виждаме, че не е правилното време за нас да навлезем на определен пазар. И то не само

Надя Попова е директор „Приходи“ и вицепрезидент „Продажби и маркетинг“ в Euro Games Technology (EGT) от февруари 2021 г. Тя започва кариерата си в компанията през 2011 г. като мениджър „Продажби“ и скоро стига до позицията директор за Северна и Централна Америка, Карибите и Чили. На този си пост тя е основала няколко от международните офиси на EGT в региона, сформирала е местните им екипи от професионалисти, успешно е управлявала техните стратегии за бизнес развитие и е изградила репутацията им на добре познати и доверени партньори за латиноамериканския пазар.

Фирмен профил

Euro Games Technology е основана през 2002 г. в София и само няколко години по-късно заема водещи позиции в България. Днес тази технологична компания е сред лидерите на международния пазар за игрални казино съоръжения. Тя разполага с 28 офиса и присъства на над 100 пазара в целия свят. В нейния фокус са разработката, производството и дистрибуцията на хардуерни и софтуерни решения за гейминг индустрията. Те включват всичко – от слот машини, аксесоари и гейм миксове до системи за казино управление, в това число и техническа поддръжка.

продуктово, но и стратегически.

- **На бизнес хоризонта се очертава** дигитализация, нови вертикали в бизнеса и диверсификация на съществуващите ни пазари.

- **Лесното вземане на решения** е по-скоро качество, което е вродено, това не може да се научи.

- **Моят начин да „счупя“ схващанията, че бизнесът, в който работя, е предимно мъжки:** Ако тежиш на мястото си като професионалист, няма нужда да чупиш стереотипи и да губиш време в доказване на това дали мястото ти е там,

където вече се намиращ.

- **Професионалната сила** - да разбереш каква е тя, не е лесно. Но ако аз се вслушам в това как хората ме описват, бих казала, че отговорността е моята супер сила не само в професионален, но и в личен план.

- **Ролята на шанса и късметата:** Късмет е да си на правилното място в правилното време, но се изисква талант да осъзнаеш кога е този момент, нужна е и много работа, за да останеш там. Само шансът и късметът не са достатъчни, за да се прави успешен бизнес, не и такъв,

които да е устойчив във времето.

- **Моята житейска философия, намерила израз в една сентенция:** Времето е илюзия, синхронизацията му е изкуство.

- **Пътуването в бизнеса и в живота** е наложително и в двата случая. Бизнес пътуването до нови места открива нови хоризонти за работа и професионално развитие, а в живота те изкарва от комфортната ти зона и ти позволява да станеш отворен и да разбереш нови и различни култури. За мен пътуването по-скоро е самата ми комфортна зона. ☺

КЦМ и новият икономически модел

ТЕХНОЛОГИЧНИТЕ ПРОЦЕСИ В ПРЕДПРИЯТИЕТО ПОЗВОЛЯВАТ МАКСИМАЛНО ОПОЛЗОТВОРЯВАНЕ НА ВХОДЯЩИТЕ СУРОВИНИ, ВКЛЮЧИТЕЛНО И ОТПАДЪЦИ

▲ Георги Георгиев

Кръговата икономика вече е не само понятие, но и реалност, която става все по-актуална в последните години. Нарастващото потребление на ресурси и екологичните последици, които се предизвикват, налагат промяна в икономическия модел, а концепцията на кръговата икономика е част от тази промяна. В този контекст устойчивият кръгов модел, залегнал в ефективната бизнес стратегия на КЦМ АД – дружество от минно-металургичния Холдинг КЦМ 2000 АД,

поражда икономически възможности и създава стойност за обществото, при това с неутрален отпечатък върху околната среда и природата.

За последните 20 години са изградени технологични процеси, които позволяват максималното оползотворяване на входящите суровини. Чистите метали се произвеждат при минимално въздействие върху околната среда и при минимално генериране на изходни материали, които може да бъдат годни за последваща преработка.

Предимството „три в едно“

Много съществено за КЦМ предимство е високото ниво на преработване на вторични суровини, които по своята същност са отпадъци. Внутрените иновации спомагат за удължаване жизнения цикъл на материалите, което позволява да се произвеждат метали и да се съхраняват природните ресурси. Това, което отличава компанията, е, че на една площадка са изградени и се управляват три завода – докато досегашната практика в държавите в Западна Европа, а и по света, е отделните заводи да са разделени на стотици километри един от друг. Нашето предимство „три в едно“ позволява всички суровини да

бъдат максимално оползотворени. Отпадъците от едното производство се обработват в другото и обратно, а интеграцията между отделните производства дава възможност входящите суровини да се използват пълноценно. По този начин се постигнал отличен баланс между първичните суровини и рециклирането на материалите и металите, уверява Иван Добрев, изпълнителен директор на КЦМ и член на Съвета на директорите на Холдинг КЦМ 2000.

От вторични суровини

КЦМ има преимущество и по отношение на високото ниво в оползотворяването на вторичния ресурс. Почти 30% от цинковото производство се реализира от вторични суровини – основно отпадъци от стоманената индустрия. Оловното производство се осъществява при до 50% влагане на вторични суровини – основно от излезли от употреба акумулаторни батерии. Инсталацията за преработка на отработени акумулатори, открита през 2007 г., е изградена в отговор на стремежа на компанията да навлезе в преработката на вторични суровини, а реализираните технологии за комплексно оползотворяване на оловото от излезлите от употреба оловно-кисели батерии се осъществява без преобразуване на непреработим остатък. В КЦМ средно годишно се рециклират до 30 000 тона негодни за употреба батерии и акумулатори, като металургичните процеси осигуряват пълно рециклиране на компонентите от оловно-киселите батерии. По този начин компанията допринася за постигане на целите за управление на отпадъците.

За съхранение на енергията

Металургичните технологии на КЦМ имат огромен потенциал за трансформиране на икономиката по отговорен и ефективен начин, осигурявайки суровините за съхранение на енергията и въобще за съхраняване на природните ресурси. За КЦМ основната дейност остава развитието на отговорни металургични технологии за производство на метали за нуждите на човечеството. В светлината на зелената сделка металите имат съществено място за постигането на целите, като осигуряват ресурсите

за инсталациите за генериране на електроенергия от възобновяеми енергийни източници (ВЕИ) и нейното ефективно съхранение. По този начин оловото има значителен потенциал за постигане на целите на новите регламенти, посочва Иван Добрев.

С по-дълга верига

Традиционните за българската икономика високотехнологична металургия на оловото, производството на оловно-кисели батерии и научноизследователският потенциал в тази област са значително конкурентно предимство пред много по-развити икономики от Европейския съюз. Следва да се отбележи обаче, че веригата на добавена стойност на база метали в България завършва с производство на блоков метал, като близо 80% от произведените метали се изнасят в страни от ЕС и трети страни за производство на продукти за крайна употреба. Това означава, че съществена част от добавената стойност във веригата на потребление на металите се реализира извън страната. Нещо повече – крайните продукти, произведени с български метали, включително оловно-киселите батерии, се внасят повторно и потребяват в България, обяснява Стефан Стойчев, директор „Производство“ в КЦМ.

Хоризонт на възможностите

Новите възможности пред индустрията ще растат чрез удължаване веригата на добавена стойност на оловото до производство на краен продукт – например в системи за съхранение на енергия. Този модел е приложим и за останалите метали, произвеждани в България, които са основни конструктивни и технологични материали за стратегическите нетно нулеви технологии. Ето защо според Иван Добрев българското правителство, по примера на други европейски страни, следва да обмисли възможността да продължи политиката по изграждане на заводи за батерии и съхранение на енергията от ВЕИ, като това, от една страна, би подпомогнало икономическото развитие на страната и би създавало нови работни места, а от друга – би имало благоприятно влияние в дългосрочен план на цената на енергията от ВЕИ. ☺

Възможностите пред индустрията ще растат чрез

**УДЪЛЖАВАНЕ
ВЕРИГАТА НА
ДОБАВЕНАТА
СТОЙНОСТ**

на металите до производство на крайни продукти.

Иван Добрев

Кога ПАРИТЕ сами отиват при бизнеса

ХРИСТО НЕЙЧЕВ РАЗКРИВА КАК ЕВОЛЮИРА СЪВРЕМЕННОТО ПРЕДПРИЕМАЧЕСТВО И КАКВО НОСИ ТОВА НА ХОРАТА

Тони Григорова

Има хора, които са в постоянно търсене и намиране. Христо Нейчев е такъв предприемач, при когото трансформацията е непрестанен процес. В САЩ учил как се прави бизнес и завърнал се в България, става успешен консултант, ментор, коуч по бизнес развитие, но също инвеститор и сериен предприемач, продал един от стартистите си на Амазон. Резултатите го радват, но не го правят щастлив. Тогава пътят го отвежда на Изток, където учи медитация от потомък на Школата Шаолин. Това му помага истински да присъства в тялото и

в ума си. Щастие започва да се връща. После за него се отваря пътечка към Еквадор и там бива приет от индианци шамани, които работят с билки и какао. Те му дават други способности, чрез които се достига до вродената човешка мъдрост. Христо Нейчев разбира, че умът е само къс от цялата човешка сложност и когато той е „шеф“, страдаме. Но когато е само инструмент, е перфектният инструмент. Сега голямото предизвикателство пред него е как се прави осъзнат бизнес в синхрон със сърцето и душата, а не само с ума:

Компаниите, които гонят печалба, имат много проблеми, а и печалбата им не е толкова висока, защото без възвишена цел лоялността на хората не е добра. Разрастването със стремеж единствено за разрастване е поведението на туморната клетка – тя расте, за да расте.

Има

четири стъпки за еволюция

в бизнеса: 1. Хората осъзнават, че парите не са всичко, и се замислят как да работят по нов начин. 2. Появява се идеята да се грижим клиентите ни да са щастливи. Когато те са щастливи, печалбата идва по естествен начин. Но с развитието някои преминават към следващата стъпка: 3. Загриженост за служителите – когато те са щастливи, се грижат по-добре за клиентите, а щастливите клиенти плащат по-добре. Фокусът се измества върху служителите, което е характерно за повечето IT компании у нас. Но стъпката има и следващо стъпало. 4. Да създадем среда, в която всички в организацията да израстват заедно – в това число ръководството и служителите. Човекът, който се развива, е

щастлив и удовлетворен, той става по-осъзнат, дава най-доброто от себе си, все повече и повече, защото по-раства. Както дървото, което колкото по-голямо става, с повече плодове ни дарява. С щастливите хора в организацията идват добрите продукти, усмихнатите клиенти и парите. В този начин на мислене парите са четвъртото последствие, а не първото. Основната цел е израстването на хората в организацията. Но

как да израстваме

– в търсене на този отговор моят фокус се насочи върху методи, които са приложими в бизнеса. Характерно за компаниите, работещи за своето израстване, е, че те правят вътрешен коучинг на всички, не само на шефовете и на собствениците. Коучингът е инструмент за равностойност, той помага човекът да види къде е бил, къде иска да стигне, през какви трудности минава, как може по-добре да се справи, намира ли баланс между семейния и личния живот, какви свои умения иска да развие и как това да стане... Коучингът подкрепя хората да се замислят за всички тези неща и да ги нагласят, а не само да са част от мелницата на парите.

Грижата за природата може да става по пътя на принудата – със закони и други мерки, но хората ще намерят начин да ги заобиколят. Затова, ако единият начин е с „бой“, другият е с любов. Ако съумееш да промениш начина, по който умът и нервната система оперират, то много неща ще се променят. Забелязвам, че онези, които са

в хармония

със себе си, със семействата си, с другите хора и с природата, и ако те могат да достъпят истинската си мъдрост, а не само да задействат бизнес нюха за правене на пари, то и бизнесът, а и самият им живот се развива по естествен начин. Затова когато фокусът е в израстването на човеците, тогава и бизнесът започва да върви по-добре. Много мениджъри казват „Ние трябва да правим повече пари“. Но ако искате това, фокусирайте се върху израстването на хората и удовлетворението им, че се променят. Програмата Positive intelligence, която е своеобразен фитнес за ума, е инструмент и подкрепа да вземаме по-добри решения не само за бизнеса, но и за целия си живот.

Моето предизвикателство като

предприемач и човек е как да израстваме духовно, емоционално, психически и материално. Защото монасите забягват в духовното, а бизнесмените се впускат само в материалното. Така или отиваш в Тибет и забравяш за работата, или си непрестанно на пангара, за да правиш пари. Има ли златна среда? Моят отговор е ДА. Но израстването е

път, а не финална дестинация

Когато се прави годишно планиране, с някои фирми отиваме сред природата, пием биокакао, което ни отваря съзнанието и ни позволява по-спокойно и по-мъдро да мислим. В природата енергията е друга, а в офиса автоматично започваш да мислиш за пари и забравяш по-висшите цели. Затова „хващаме гората“, правим упражнения за свързване човек с човека, хората се гледат в очите и всеки казва на другия какво ценно у него, защо го е избрал за съдружник във фирмата и така става фино свързване. И когато се почувстваме едно цяло, започваме да мечтаем за бъдещето и виждаме къде в бизнеса искаме да отидем заедно.

Нека да сме наясно, че когато силно залитнем към парите, ограбваме бъдещето на нашите деца, защото се самозабравяме в сметките, изсмукваме ресурсите на природата и ги изхабяваме тук и сега. А човешката мъдрост живее в сърцето на всеки, но е нужно

да осигурим достъпа

си до нея. Както всеки ден гледаме финансовите пазари, четем анализи, наблюдаваме бизнес ситуацията и вземаме решения за нашия бизнес, така трябва да гледаме навътре в себе си и да се свързваме със своята вътрешна истина и мъдрост – било чрез медитация, коучинг, психотерапия или с друг способ.

Когато хората стават осъзнати, осъзнат става и бизнесът, който те развива. На осъзнатата организация не ѝ трябва закони, мерки и рамки, някой да я проверява, а тя сама следи за отпечатъка, който остава. Служителите помагат да правим много пари, но как те се чувстват в своето тяло, тренират ли, как са умовите, сърцата и душите им? Как да поддържаме духа на хората буден, за да не виждаме дремещи души по бюрата... Ако събудим духа на хората в организацията, ще изградим осъзната, будна и непрестанно еволюираща система. Моята мисия като предприемач, консултант, треньор и коуч е да повдигам човешката осъзнатост в бизнеса. ☯

70 години СТОМАНА историята продължава

СТОМАНА INDUSTRY ОТГОВАРЯ НА ГЛОБАЛНИТЕ ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА В СЕКТОРА, КАТО ИНВЕСТИРА В ИЗГРАЖДАНЕТО НА СЪВРЕМЕННО ЗНАНИЕ И УМЕНИЯ, ПРОДУКТИ С ДОБАВЕНА СТОЙНОСТ И ИНОВАТИВНИ ТЕХНОЛОГИИ, УВЕРЯВА ГЕОРГИОС КОВАНИС

Яна Колева

В началото на ноември 2023 г. се навършиха 70 години от създаването на металургичния гигант край Перник STOMANA INDUSTRY. Компанията е най-големият производител на стомана в България и водещ на Балканите, представен на над 50 пазара по света. Заводът произвежда широка гама от стоманени продукти с добавена стойност от рециклиран скрап

като дебела ламарина, специални стомани, стоманени топци и армировъчна стомана, покриващи нуждите на строителството и инфраструктурата, корабостроенето, машиностроенето и минната промишленост. През 2001 г. SIDENOR S.A. придобива мажоритарния дял капитал на предприятието и прие отговорността за цялата организация. Разговаряме с Георгиос Кованис - Plant Senior Director на STOMANA INDUSTRY.

Г-н Кованис, с какъв капитал разполага STOMANA INDUSTRY 70 години след началото?

- Историята на STOMANA INDUSTRY започва през 1953 г. с откриването на най-големия металургичен завод в Перник. Оттогава компанията се е превърнала в интегриран производител на премиум стоманени продукти, съчетаващ модерна организация с уважение към хората, обществото и околната среда.

- Как са се променили технологиите през тези 70 години?

- Живеем във време на забележителен прогрес, когато иновациите и човешката находчивост водят до непрецедентен напредък в глобалното развитие. Технологиите имат решаваща роля в тази трансформация, но също и материалите, които градят нашия свят. Стоманата, като един от малкото материали, които могат изцяло да се рециклират, играе решаваща роля в изграждането на кръговата икономика на бъдещето. В STOMANA INDUSTRY отдавна сме поели по този път, като използваме вторични суровини (скрап), претопени в електроудобни пещи и опазваме природните ресурси. Предприемем значителни стъпки към внедряване на интелигентни технологии и автоматизация, много по-ефективни и по-малко енергоемки, за да усъвършенстваме нашите производствени процеси и да поддържаме конкурентоспособност чрез предоставяне на продукти с добавена стойност. В завода вече използваме системи с изкуствен интелект, които оптимизират процесите и ги правят по-безопасни за служителите. Тези технологии ни помагат да подобрим уменията на нашия екип и да създадем нови способности.

- Колко тежко е да се управлява такава т. нар. тежка индустрия?

- Стоманодобивната промишленост отдавна заема стратегическо място в икономиката на ЕС, като насърчава иновациите, растежа и заетостта. Днес индустрията е на кръстопът и това не бива да се пренебрегва. Основните предизвикателства, пред които е изправен секторът, са свързани с цената и наличността на суровини и енергия, регулациите за опазване на околната среда и изменението на климата, конкуренцията от страна на производители извън ЕС и геополитически фактори. Справянето с тях ще изисква сътрудничество

Георгиос Кованис

между всички заинтересовани страни, включително правителства, производители на стомана и индустриални асоциации. Адаптирането към променящата се пазарна динамика, инвестициите в устойчиви практики и технологии, укрепването на веригата за доставки на суровини и стратегическото планиране може да помогнат на глобалната стоманодобивна индустрия да отговори на предизвикателствата и да гарантира дългосрочната ѝ устойчивост.

- В какво е вашето конкурентно предимство, например близостта до големите пазари в Европа?

- STOMANA INDUSTRY е най-големият рециклиатор на Балканите и е сред малкото металургични заводи, произвеждащи дебела ламарина от 97% рециклиран скрап, осигурявайки нисковъглеродни решения и насърчавайки кръговата икономика. Това означава, че вече сме с една стъпка пред голяма част от заводите в Европа, които все още произвеждат стоманени продукти от първични суровини. Проду-

ктите ни не само правят голяма част от съвременния живот възможен, но и оставят добавена стойност на партньорите ни и общността.

- Колко души работят в завода?

- Екипът ни е движещата сила зад нашия растеж. В момента в STOMANA INDUSTRY работят повече от 1100 служители на различни позиции. Стоманодобивната промишленост изисква квалифицирани професионалисти и работна сила, която е отворена към новите технологии и показва висока адаптивност. Ние инвестираме в напредък на нашите хора чрез обучителни програми, които са от решаващо значение за растежа и иновациите в индустрията. Гордеем се с колегите си, които споделят същата визия и ценности като нас - „да бъдем водещ производител на стоманени продукти, благодарение на нашия екип и високите технологии, които използваме.“

- В какво е силата на STOMANA INDUSTRY?

- Цел на STOMANA INDUSTRY е да помогнем за изграждането на по-добър свят с устойчива стомана. Стомани, произведени чрез усъвършенствани процеси, които са по-ефективни, използват по-малко енергия и отделят значително по-малко въглерод. Стомани, които са по-здрави и могат да се използват многократно. Стомани, които ще подкрепят обществите през трансформациите на века. Вярваме, че сме на прав път. Адаптирането към променящата се пазарна динамика, инвестициите в устойчиви практики и технологии и стратегическото планиране може да ни помогнат да се ориентираме в предизвикателствата пред нас и да гарантираме, че нашата 70-годишна история ще продължи. 🌱

Адвокат АРНО МАМАСЯН:

АДВОКАТИТЕ скоро няма да бъдат заменени от машини

КАКВО ДА СЕ ПРОМЕНИ В ЗАКОНОДАТЕЛСТВОТО - ПО СЪЩЕСТВО ТОВА Е ВЪПРОС КАКВО ДА СЕ ПРОМЕНИ В ОБЩЕСТВОТО

Татяна Явашева

Професионализмът в областта на правото се създава

с много работа, с натрупване на знания и с постоянното им обновяване. Професионализмът е процес в развитие. Правото е широка по обхват дейност, а моята работа е фокусирана главно върху процесуалното представителство, т.е. работа по дела. Изисква се комплексност в знанията, в поведението и в опита, който се формира в тази практика. Нужни са много познания, често излизайщи от строго професионалния поглед на юрист и адвокат. Така например, преди доста години беше потънала яхта на известен български мореплавател. За да сте пълноценен в това производство, трябва да познавате устройството на такава яхта, изисква се да имате и географски познания, което също има отношение към пряката юридическа работа. Когато запитали Марк Порций Катон защо учи гръцка литература след осемдесетата си година, той отвърнал: „Не че ще умра образован, но поне да не умра необразован“. Подобен е и модусът при един адвокат – в рамките на професионалния ни път процесът на учене никога не свършва.

Моята професионална цел е да съм максимално полезен за клиентите на кантората. Опитвам да дам най-доброто от себе си и ги брая с цялата енергия, с която разполагам. Комплексната ми цел е да върша полезни за хората неща, тази чисто човешка полезност също ми дава смисъл.

Доверието се изгражда в рам-

ките на комуникацията с клиента. В този процес има и невидим елемент, който не може да бъде обяснен, това е алхимия.

Той е добър адвокат – това признание идва с отношението на благодарност от клиентите. Успешно решените казуси са и оценка за работата на един адвокат. Те често прерастват в приятелски връзки. В този доверителен процес участват хора, макар да чувам, че има опити и в тази област да се прилага изкуствен интелект.

Технологичната революция в нашата работа настъпи през 90-те години, когато значима част от съдебната практика и самите нормативни източници бяха систематизирани на технически носители. Това качествено промени работата на адвокатите. С използването на изкуствен интелект може да възникнат етични проблеми, тъй като с клиентите си изграждаме доверие. Можем ли да имаме такава доверие на изкуствения интелект? Той може да е полезен в технологично, но не и в интелектуално и емоционално отношение. Засега работата на адвоката остава чисто човешки процес, свързан с много творчество.

Чуждестранните инвеститори преди да дойдат, внимателно опипват почвата, допитват се и до нас. Големите компании имат утвърдени корпоративни модели, които държат да се спазват. После разнообразието от проблеми също ги води в нашата кантора.

Битките, с които се захва-

щам, в по-голямата им част завършват с успех. Но щом е битка, съществува риск от неуспех. Ние се стараем да го минимизираме. Предупреждаваме клиентите си какви биха били резултатите от едно или друго действие по дадено дело и в рамките на тази синергия опитваме да сме максимално полезни за тях.

Практиката на адвокат ме научи, че всеки казус има своята сложност и всеки казус сам по себе си е важен за клиента, без значение кой е клиентът и какъв е математическият израз на въпросния казус. На всеки казус отдавам внимание като на много сложен казус, който трябва да намери своето най-правилно решение.

Да си признат за водач юрист от престижната международна класация Legal 500 е приятно, но е и ангажиращо, че процесът трябва да продължава по същия отговорен начин. Признанието е важно, но то е следствие, а не причина.

Това, което според мен трябва да се промени: Законодателството и правото са отражение на обществените отношения. Каквито са хората, каквито са техните отношения, такава е и законодателството. Какво да се промени в законодателството - по същество е въпрос какво да се промени в обществото. Правото е средство за решаване на обществени проблеми. То е отражение на онова, за което то служи. Законът ще ни пречи по-малко, ако изградим модели на поведение, които да създават по-малко рискове законодателството да влиза в конфликт с нашето поведение.

Силата на адвокатско дружество „Георгиев, Тодоров и Ко.“ е в комплексността, която предлагаме. При нас най-често идват с вече възникнал проблем, нещо вече се е случило и не

може да го променим. Тогава нашата задача е много по-комплексна, сложна и отговорна. Решението трябва да съответства на интересите на нашия клиент.

Ако не бях юрист, щях да съм историк или археолог. По времето, когато бях студент, тези две дисциплини бяха поценени. Но без историчност в мисленето не можем да разберем и малка част от случващото се около нас. Нищо от онова, което става днес, не е започнало точно днес, а винаги преди това.

Теми, които извън правото най-много ме интересуват, са свързани с метафизика. Тя

помага на човека да разбере откъде идва, къде отива и защо е тук. Но тези отговори не са статични, те се променят и с динамичната промяна на съзнанието на човека.

Мечтата ми в обществен план е свързана с овладяването на демографския срив, който е безпрецедентен. Това, което ще даде бъдеще на България, е хората да обичат страната и обществото, в което живеят, и да изграждат общност. Трябва да ценим и езика си, той е не просто средство, а отношение, но и отражение на социалното развитие. ☺

Арно Мамасян е старши съдружник в Адвокатско дружество „Георгиев, Тодоров и Ко.“. Той специализира в граждански и арбитражен процес, корпоративно и търговско право, имуществено право и приватизация. Завършил е Юридическия факултет на СУ „Св. Климент Охридски“ и е вписан в Софийската адвокатска колегия, а също и в Регистъра на представителите по индустриална собственост за изобретения, полезни модели и търговски марки. Практиката му включва участие в проекти на Европейската банка за възстановяване и развитие и на Европейския механизъм за стабилност. Успешно консултира международни клиенти в различни области относно инвестиции в местни дружества, включително лицензионния режим, вноса и износа на газ. Ключови компании и предприятия разчитат на неговата експертиза. Арно Мамасян е арбитър към Арбитражния съд при КРИБ.

Работата няма **ВЪЗРАСТ**

▲ Мая Цанева

„Възрастта не е порок“ е популярно твърдение, което не важи за една от най-важните сфери на социалното и икономическото развитие – заетостта. Създаването на възможности за работа на хора над 55+ и в пенсионна възраст се оказва предизвикателство, което може да се пребори със средствата на високите технологии и с нов подход към пазара на труда.

Това е вярната посока, като имаме предвид, че поколението 1964-1978 г., т.нар. „бейби бумъри (baby boomers)“,

са първите, които изпитват болезнен сдлъсък от това как при високо дигитализирана икономика и нови социални отношения да си осигурят спокойна „есен“ в живота. Техните деца и внуци държат ключа към достойните „златни“ години на своите близки. Като отворят възприятелността си към тяхната често пренебрегвана технологична и професионална адаптивност към света днес и се възползват от социалните им умения в общество, което се обръща все повече към меките умения като водещи в баланса „живот-кариера“. Така всички печелят.

О СИГУРЯВАНЕТО НА ЗАЕТОСТ ЗА ХОРА НАД 55+ И В ПЕНСИЯ Е ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВО, КОЕТО МОЖЕ ДА СЕ ПРЕБОРИ

Нови карьерни възможности

Радослава Димитрова е съосновател на HRLabs и създател на Facebook групата „Работа за нашите родители/Senior Careers“. Тя влезе в класацията „40 до 40“ на Дарик радио с идеята си. HRLabs се ангажира със социално значими каузи и Фейсбук общността за карьерни възможности на „сребърни професионалисти“ е една от тях. Както Радослава казва: „Повечето компании са обърнати към младите, завършващи студенти, активни професионалисти, специалисти, експерти и ръководители в 20-те, 30-те и 40-те си години. По закон е забранено да се публикуват обяви с ограничение или предпочитание към възраст, пол, етнос и т.н., но реално неписаните такива водят до практическо неравенство. Среца ли сте хора, работили усилено дълги години, които на възраст над 50 години се страхуват и притесняват само от мисълта, че може да им се наложи да търсят работа? Тази група е за тях!“.

Радослава разказва за случай от началото на HRLabs през 2022 г. Компания търси търговски представители „успешни - млади, скоро завършили, с желание да са активни“. „По обявата кандидатстваха различни хора, като ми направи впечатление, че имаше такива над 50-годишна възраст. Знаех, че управителят ще ги отхвърли още по CV, не защото нямат компетенции, а защото за конкретната роля се изисква много пътуване, бързина, хъс и т.н. Стана ми тъжно, защото тези хора няма как да знаят всичко „зад“ обявата. До тях достига само една липса на обаждане, което ги демотивира и ги кара да мислят, че не са конкурентни. Това абсолютно не е така!“.

За да разреши ситуацията и за да е полезна на своите родители, решава да създаде Фейсбук група с предложения/търсения за работа специално за хора над 50-годишна възраст. Обявите в нея не изключват разглеждането на кандидати на под 50 г., а гарантират,

че и тези над тази възраст ще имат равен шанс в предварителния подбор.

„Истината е, че броят на компанията, които използват групата като канал за търсене на таланти, е по-малък, отколкото бих искала. Чрез алтернативни групи за работа в по-големите градове достигнах до текущите работодатели, които публикуват обяви. Малко работодатели умеят да приложат силата на сребърния капитал, а от груга страна, малко негови представители имат увереността и енергията да се доказват. Хората, които изграждат сребърния капитал, в над 80% са се предали психологически. Те не вярват, нямат надежда, че нещо ще се промени. Страхът да рискуват, да опитат, да не се провалят, е изключително голяма спирачка пред тях. Напълно сериозно, за повечето е „въпрос на оцеляване“. За радост, бизнесът все по-малко ще може да игнорира талантите над 50-55 г. в една застаряваща нация. Държавата се активизира, като доказателство е „Мярката за наемане на безработни лица над 55-годишна възраст“ на Агенцията по заетостта“, завършва Радослава.

„Рент-а-Баба“ за щастливи деца

Стела Балджиева предизвика фурор в онлайн пространството и медиите със смелото предложение да дигитализира многото неформални предложения за гледане на деца и помощ възрастни от хора в пред- и пенсионна възраст. Стела живее в Пловдив със семейството си и води кулинарен блог. Платформата „Рент-а-Баба“ се ражда като идея от споделените истории на майки и бързо ескалира до реален уебсайт с каталог от баби под наем.

„Първият човек, за когото една майка се сеца да помоли за помощ за детето си, е нейната майка или свекърва. Ако живеят далеч, още са трудово активни или са починали, тази помощ отпада, а не всеки родител е отворен към идеята за детегледачка, най-често без много опит. Съвсем различна грижа би предложил пенсионер или човек, който вече е отгледал своите деца, и който не е зависим до голяма степен от новите технологии и с радост би предложил топлоота, игра и богат репертоар от приказки и собствени истории“, казва тя.

Идеята отключва смесени реакции, включително заради недоверието, често предизвикано от некоректни наемания в сивия сектор. Затова Стела създава не агенция, а дава възможност за включване в каталог. Създава фондация „Рент - а - Баба“. Тя има верифициращи функции и не печели от комисиона. Ще набира дарения за техническо поддържане.

„При нас хората се регистрират доброволно - и възрастните лица, които предлагат конкретна услуга (гледане на деца, изработване на ръкоделия, домашни хранителни продукти), и търсещите (семейства с конкретни нужди и изисквания за локация). Не осигуряваме заетост, следователно нямаме отношения с нищо една от страните. Потребителите са свободни да се свързват и договарят помежду си, без да ни освещават и без да дължат такси за услугата.“ Стела съветва двете страни да сключват граждански договор, който да гарантира спазване на законови права и задължения. „Няма как да знаем дали те ще се привържат към въпросната

© Ливен артб

ра. Смятаме, че биха желали сключване на договорни отношения с родителите и без напомняне от наша страна.“

По предварителни данни, най-голямо е търсенето на „баба под наем“ за София и големите градове. Мнозина желаят просто някой да води и взима децата им от училище или детска градина заради трафика и затрудненото придвижване в столицата в пикови часове. Оказва се, че и много хора биха хапнали домашно приготвена храна от някой възрастен. Има предлагане в тези две насоки. „В България твърде предстои да се развиват много дейности, включително и сребърната икономика. След разговори с немалко хора в пенсионна възраст сме наясно, че активността в по-зрял етап от живота е желана, стига здравословното състояние да го позволява. Това гарантира не само финансиране, но най-вече социални ползи - нещото, от което възрастните имат най-голяма потребност“, казва Стела.

препоръка, но в платформата се включиха изключителни личности, с богат професионален опит, с уважавани професии и видимо високо ниво на култу-

„Утро“ прави грижата за възрастните предвидима

Александър Колев, Мартин Христов и г-р Даниела Иванова създават първата в България обучена общност от болногледачи и лични асистенти, като предоставя достойно възнаграждение и възможности за професионално обучение и развитие. Платформата „УТРО“ свързва гледачи и семейства на болни, самите пациенти, и осигурява прозрачен процес на наемане и проследяване на процеса на грижа.

„УТРО е частен доставчик на социална услуга „Асистентска подкрепа“, или, с други думи, предоставяме болногледачи за грижа за възрастни хора почасово или денонощно у дома. Идеята се зароди след изключително трудно и несполучливо търсене на болногледачи за собствените ни близки“, казва Александър. Мартин допълва, че подтик е и „състоянието

Александър Колев

Мартин Христов

и условията за работа в тази индустрия, в някои случаи брутално експлоатираните работещи в нея, лошата администрация и организация от страна на частните доставчици, и липсата на каквато и да е обратна връзка и прозрачност за състоянието на крайните потребители на социалната услуга, а именно - възрастните хора“. УТРО функционира в силно регулирана среда, при действието на сравнително нов закон за социалните услуги и поднормативна уредба, но се възползва от препоставките за добър бизнес - застаряващо население, динамична дигитализация, улеснен достъп до човешки ресурс.

Александър вярва, че поради спецификата на българския трудов пазар хората над 50-55 години са по-дълго икономиче-

ски активни, ползите от „сребърната икономика“ напредват в по-късен, и съответно - скратен, период. Това може би намалява икономическия интерес за производители и доставчици на услуги към този пазар - грижите за възрастни. „Навлизането на бизнеса и услуги, които обслужват хората в нагрудноспособна възраст и/или тези с увреждания и невъзможност за самообслужване, би могло да бъде свързано и с трудностите, които държавата изпитва в осигуряването на адекватна социална услуга. Най-сериозното предизвикателство в тази рентабилна ниша е как да се оформи този отрасъл по устойчив начин. По-точно, чрез създаването на нови професии и с нагрудноспособните обучения на съществуващите, както и с продукт или услуга. Те могат да бъдат доходноосни, но само ако имат ясна добавена стойност за потребителите и техните семейства и „лежат“ на внимателно изградени процеси и процедури. Разработваме дигитални функционалности, първи за българския пазар, като клиентски профил, достъпен през уебприложение с дневни отчети, проследяване на прием на лекарства и основни здравни и медицински индикатори. Това са стратегическите въпроси, с които се занимаваме, за да може след 25-30 години този пазар да обслужва нас“.

Мартин допълва, че въпреки че българските лични асистенти и болногледачи са търсени в цяла Европа заради своята лоялност, технически умения и добра работна етика, работят често без договори, при много по-нисък контрол на качеството на услугата, в опасна среда. УТРО се надява да ги върне в България с достойно възнаграждение и възможности за професионално обучение и развитие. Компанията обрива и клиентите. Поради факта, че за старостта и старческите болести, включително болестите на ума като деменция и Алцхаймер, все още рядко се говори публично, семействата нямат познания как да се адаптират, какъв специалист да търсят.

Но най-голямото предизвикателство остава излизането на тези дейности от сивия пазар, което е основа за създаването на стабилен бизнес. Мартин завършва: „Търсенето на услуги за грижа за възрастни хора у дома ще расте на европейско и национално ниво. Перспективите за развитието на социалните услуги в България са добри поради големия брой обучени здравни и медицински кадри, работеща нормативна уредба и техническа инфраструктура, която да поддържа все по-засиленото участие на технологиите в грижата и лечението на възрастните хора“. ☺

Инвестиции с **ЖЕНСКИ ИМЕНА**

ДЕЛЪТ НА ДАМИТЕ В АНГЕЛСКИ МРЕЖИ ОТ РИСКОВИ
ИНВЕСТИТОРИ НАРАСТВА УСТОЙЧИВО И ПО СВЕТА, А И У НАС

✍ **Мая Цанева**

Ако разгледате снимка от събитие на ангели инвеститори в България, а и в Европа, ще забележите, че 90% от тях са мъже и 10% – жени. За тази демографска картина споделя Елена Николова, мениджър „Общности“ в

най-голямата ангелска мрежа в България - CEO Angels Club, и съосновател на фондация „Жените в предприемачеството“. Ангелските инвестиции са сред най-рисковите, но и най-интересните в предприемаческите среди. Причината е, че са относително малки като суми, но дават основа на

стартъп начинания с голямо социално и икономическо въздействие или проби. В същото време съотношението мъже-жени инвеститори показва, че статуквото трудно се разчупва. Но залогът е голям – колкото повече жени инвеститори има в стартъпи, толкова повече дами предприемачи ще

има, казва Елена.

Много жени се заявяват като ментори, но дали статуквото означава, че жените рискуват по-малко или имат по-малък достъп до стартъп проекти? Според проучване на Investec Wealth и на Oxford Risk от август 2023 г. мъжете са по-уверени инвеститори от жените. Всеки трети мъж (34%) се определя с най-високо ниво на финансова увереност, в сравнение с по-малко от една четвърт (24%) от жените. 38% от дамите са с ниска финансова увереност, но с по-висока степен на спокойствие, в сравнение с 23% при мъжете. По-ни-

ските нива на финансова увереност водят до това, че хората инвестират по-малко и генерират по-малка печалба. Сред причините вероятно е и сериозната разлика в заплащането на двата пола, което води и до по-малки обеми средства. А резултатът е пропускане на потенциална възвръщаемост в дългосрочен план.

Ето още няколко щриха от портрета на жените инвеститори, според изследването Women and Investments 2023 на Lombard Odier. За над 30% от жените инвеститори и клиенти, участвали в проучването, устойчивите инвестиции ще надминат стан-

дартните инвестиции в петгодишен хоризонт. Където е възможно, 61% заявяват, че дават приоритет на тях, а 80% заявяват, че смятат, че ще надминат традиционните инвестиции. Те се интересуват от етичното потребление, рециклирането и управлението на отпадъците като инвестиционни теми. Една четвърт управляват инвестициите си самостоятелно, а съпоставим процент наемат консултанти.

Два примера с български жени ангели инвеститори показват, че гореописаното отговаря на истината, но има и разлики:

Галина Маркова: Избирам компаниите според бизнес модела

РАБОТАТА В СЪТРУДНИЧЕСТВО ПОЗВОЛЯВА
ПО-СИЛНА ПОЗИЦИЯ ЗА ИНВЕСТИТОРА

- Г-жо Маркова, как започнахте с ангелските инвестиции и защо?

- За мен беше лесно - обичам да разучавам, да разбирам различни бизнес модели. Освен това обичам да работя с хората, които движат компаниите, и комбинацията от двата фактора ми харесва. Има нещо първично и вдъхновяващо при стартъпите, което в корпоративния свят липсва. При предприемачите има и иновации, идеи, наука. Ако не бях завършила финанси, вероятно щях да се занимавам с научна дейност, затова работата с технологии и предприемачи ми е интересна.

Колега от банковата сфера ме покани на събитие на ангелска мрежа. Това положи началото. А междуременно се запознах с българка, която беше работила в Майкрософт, бе напуснала и създаде собствена фирма за услуги и продукти, които им предлага. Така започнах.

- Как избирате стартъпите, в които да инвестирате?

- Нямам определени сфери на интереси, но винаги трябва да разбирам какво прави компанията и нейния бизнес модел. Постепенно градя диверсифицирано портфолио - да инвестирам в сектори, в които все още нямам инвестиции. Правя собствено проучване на пазара, на конкуренцията. Например, когато погледнах към биотехнологиите, бях „боса“, но инвестирах в сделка, в която имаше ангел

Галина Маркова е специалист в банковата сфера и в сделки с придобивания и сливания на компании, с над 15 години опит в private equity фондове във Великобритания. Инвестира в технологични компании от различни сектори. Отскоро фокус на вниманието ѝ са стартъпи от Югоизточна Европа и България

инвеститор, когото познавах, и успя да ми обясни с прости думи бизнес модела на фирмата и биотехнологиите. Т.е., когато материята е по-сложна, разчитам на експертното мнение на хора, на които вярвам.

Основателите и екипът на компанията са критични. Може бизнес моделът да е гениален, но той се осъществява от хора. Като инвеститор трябва да имам доверие на основателите и екипа, че ще успеят да превърнат идеята в продукт, ще успеят да създадат устойчив бизнес. Взимам предвид как екипът работи заедно, каква е способността му да доведе бизнеса до успех. Прилагам и филтър на предприемачите, за да видя, че мислят осъзнато и с намерение, предварително обмислят въздействието на техния продукт или услуга, а не се фокусират върху това как бързо да направят пари.

Обичам да общувам с предприемачите. Ако си отделен ангел, твоят дял в компанията е малък и нямаш голям достъп до екипа. Но това, което се получава в ангелските мрежи, особено когато работим в сътрудничество, понеже събираме капитал от много ангели в едно, е, че имаме по-силна позиция. От друга страна, когато има над 10 ангела в дяловата структура на една фирма, не може да очакваме предприемачът да говори с всеки поотделно, а е добре това време да бъде насочено за развитие на бизнеса. Аз следя отчетите, месечни или тримесечни. Ако забележа нещо много сериозно, алармирам предприемача. Добрите основатели се обръщат с информация към своята група инвеститори. Много често инвеститорите успяват да помогнат на предприемачите да преодолеят трудностите – като ги свързват с експерти или с други инвеститори.

- Как инвестирате?

- За хора, които желаят сами да избират фирмите, в които да инвестират, най-лесно се правят инвестиции чрез ангелски мрежи, защото има първоначален процес на селекция на фирмите, освен това срещаш много хора, които имат различни познания и поглед върху нещата. Във Великобритания съм член на няколко мрежи – дават ми поглед върху пазара. Най-много работя с английска мрежа, която подпомага жени предприемачи. Тяхната цел е да увеличат инвестициите от жени и да привлекат повече, макар да има и 40% мъже в нея. Работата в мрежата е въз основа на сътрудничество в екипи от хора, които имат интерес към конкретна компания, защото сделките са сложни. Иначе процесът е стандартен както при всяка сделка. Всеки ангел е отговорен за своето решение дали да инвестира или не. Ангелската мрежа координира с предприемача процеса на набиране на капитал. В България работя със SEO Angels Club. С мой колега развиваме дейността на SEO Angels Club във Великобритания.

- Защо жените са по-слабо представени?

- Във Великобритания жените инвеститори са все още по-малко от мъжете. Има много причини, като започнем с това, че в корпоративния свят и финансовата сфера преобладават мъжете и придобиват опит им дава увереност да правят сделки. Освен това жените като цяло са по-критични към себе си: „Дали имам тези знания и умения, дали изобщо ще мога?!“ Това е фундаменталното! Мрежите за ангелски инвестиции са много полезни за жените, които имат

желание да инвестират, защото организират обучения, а и там жените могат да намерят други жени с опит в сделките.

От друга страна, има проучвания, които показват, че жените поемат по-претеглен риск, докато мъжете по-лесно поемат големи, по-значими рискове. Ангелските инвестиции са много рискови и се очаква част от тези фирми да фалират. В моето портфолио вече съм минала през фалит - фирмата фалира през първите 18 месеца. Не бях изненадана - това бе инвестиция, за която имах съмнения в качеството на технологията и на екипа. Това ми доказва, че ако човек не е убеден, по-добре е да не инвестира.

- Как определяте успеха?

- Мога да дам пример с една българка, която е първата ми инвестиция. Тя много успешно развива бизнеса си, разраства се. От ангелска гледна точка, това не е най-идеалният вариант за инвестиция, защото дамата работи по бизнес модел, който води до бавен, но устойчив ръст. Фирмата е печеливши и спокойно може да оперира без допълнителни инвестиции. Реализацията на инвестицията за ангелите се осъществява, когато влязат значими нови капитали. В този случай е възможно това да не се случи скоро. Мен ме радва, когато предприемачът създаде устойчиво развитие, а изходът за ангела ще дойде, когато основателят е готов да се раздели с бизнеса си. Също много ме радват успехи на предприемачи, които вървят срещу течението и в сфери, на които не се обръща особено внимание.

Мила Петрова: Добрият пример насърчава все повече дами

НИЕ ИМАМЕ
КОЛАБОРАТИВЕН ПОДХОД
В БИЗНЕСА, ЗАТОВА Е ВАЖНА
РАБОТАТА В МРЕЖА

- Г-жо Петрова, как започнахте с ангелски инвестиции? Защо?

- В края на 2019 г. ми попадна книгата „Ангел“ на Джейсън Калаканис. Бях много впечатлена и реших да разбера дали има такива хора и в България и така попаднах на SEO Angels Club. Причината да бъда ангел инвеститор е основно свързана с възможностите, които този сектор дава за развитието на икономиката в България. Създаване на нови работни места, износ на технологии, създаване на добавена стойност – всичко това е възможност страната ни да се появи в добра светлина на картата на Европа и на света.

- Бихте ли описали процеса, през който преминавате? Кои са задължителните въпроси?

- За мен е много важно да си представя как идеята може да се реализира на практика. За тази цел трябва да имам известен опит в сферата (професионален или като потребител). Трябва да си представя какъв е бизнес потенциалът на идеята, как може да се монетизира. Искам и да разбера какъв е напредъкът, който предприемачите са постигнали до момента – валидирана ли е идеята с клиенти, компанията има ли приходи от клиенти. Много важно за мен е да вярвам, че основателят е в състояние да направи от идеята реалност. Не на последно място е екипът.

Първо се запознавам с презентацията, говоря с основателят, за да разбера как те си представят, че ще се случат нещата; какво е тяхното отношение към проблема, който решават, и колко са мотивирани да го решат. За мен е важно да разбера финансовите прогнози, които основателят са заложили. В процеса на дискусия разбирам какви са допус-

Мила Петрова е основател на *ТиймЪп*, компания, която предава набор от решения за развитие на лидери и техните екипи. Има дългогодишен опит в корпоративната сфера – ръководила е международни екипи в Централна и Източна Европа. От 2021 г. е член на SEO Angels Club, ментор на стартъп екипи

канията, с които те работят. В обсъждането на бизнес плана много ясно си проличава как основателят си представя бъдещето на компанията.

За мен е важно да получа и мнение от страна на компетентен човек относно техническите характеристики на продукта, ако става въпрос за софтуер. Правя собствено проучване относно конкуренцията.

- Как се развиват инвестициите ви?

- Все още е рано да говоря за успех, защото компаниите тепърва ще се развиват. Това са дългосрочни инвестиции и очакванията са те да носят доходност в бъдещето. Ако трябва да споделя някои от моите инвестиции, ще назова Фуудбокс - компания, която се бори срещу разхищението на храна, като предоставя възможност на клиенти да закупят напълно годна за консумация храна с минимум 40% отстъпка. Друга компания е

Суайп.бг, която дава нов живот на телефона, като се грижи да го прегледа и да го предложи отново за продажба. Фабрико пък е компания, която помага на хората да управляват и оптимизират ресурсите за всички дейности по поддръжка в едно производствено предприятие, намалявайки разходите. И трите компании имат отношение към оптимизирането на ресурси, което е изключително важно.

- Коя е най-рисковата ви инвестиция?

- Ангелските инвестиции по природа са най-рискови. Рискът от това една компания да не успее е много голям. Но където има голям риск, има и голям потенциал за печалба. Ангелските инвестиции са малка част от моите инвестиции и така трябва и да бъде, защото са най-рискови.

- Мъжки свят ли са ангелските инвестиции? Как мрежите на ангели инвеститори насърчават жените да участват с инвестиции?

- Ангелските инвестиции са сфера, доминирана предимно от мъже както по света, така и в България, но дялът на жените се увеличава. Според статия на Форбс през 2004 г. само 5% от ангелите инвеститори са жени, докато през 2021 г. това число нараства до 33.6%. Това изследване е направено за САЩ за периоди, в които в България стартъпите едва са проходили. Хубавото е, че виждаме положителна тенденция в целия свят.

Бизнес мрежите са от изключителна важност, защото жените имат по-колаборативен подход в бизнеса в сравнение с мъжете. Ние имаме нужда да обсъдим, да чуем собствените си мисли или друго мнение. Решението ще вземем сами, но при събирането на информация имаме възможността да видим различни гледни точки. Важно е да имаме добри примери и роливи модели за жени, които са ангели инвеститори, за да насърчаваме участието им в процеса. ☺

Как АНАГАМИ стана технологичната счетоводна компания

3 А 14 ГОДИНИ АНГЕЛИНА БОРИСОВА ИЗРАСТВА
ОТ НАЕТО ЛИЦЕ ДО ЛИДЕР НА ГЛОБАЛНА
КОМПАНИЯ С НАД 70 СЛУЖИТЕЛИ

Татяна Явашева

За счетоводството мнозина са си изградили представа, че е скучна работа. Еднообразна ли? Ангелина Борисова, която е основател и управляващ директор на „Анагами“, опровергава това.

Когато преди 14 години учи икономика в УНСС, Ангелина се ориентира към счетоводството заради възможността за карьерен път без никаква първоначална инвестиция: „Професията позволява да работиш като наето лице, но и на свободна практика. Необходими са само знания и лаптоп“. В началото съчетава и двете опции, за да натрупа опит и клиенти, докато в един момент започва да търси начини за професионални продажби на своите услуги, след като се изчерпва

формулата

да работи с кръга от приятели и познати. Тогава се насочва към намиране на партньори, които да изпращат клиенти срещу комисиона, и това сработва. Този модел помага на „Анагами“ да порасне бързо чрез поемане на повече ангажименти, а не чрез инвестиране на средства. Ключов момент се оказва фактът, че работят онлайн. Ангелина вижда перспективите на тази форма още през 2013 г., когато това е приемано за екзотика. Предприемчивата бизнес дама смело влиза в тази ниша. По онова време от такъв род услуги се интересуват

главно технологични и иновативни компании. Така придобива опит в сфера, която е Тера инкогнита за другите в счетоводството. Това е времето, когато започва бумът на продажбите през онлайн платформи и когато всеки би могъл да изкарва пари от всяка точка на света като консултира или създава дигитални продукти. Един такъв професионалист ѝ споделя, че не успява да намери счетоводител, тъй като не може да им обясни какво точно прави. „И аз не разбирам, но ела, защото ще се науча“ - казва Ангелина. Така тя започва да си партнира с хора, работещи

на международните пазари

с бизнес модел, който все още не е

познат. Софтуерните среди дават началото на много новости, а това е предизвикателство за стартъпа „Анагами“, който назначава първия си служител през 2016 г. „Когато правиш нещо за пръв път, има известно психологическо напрежение. Това обаче е приятно и носи адреналин за хора, които търсят новите възможности“, казва тя. Друго конкурентно предимство на младата компания става нейната вътрешна организация от хибриден тип с преимущество на дистанционната работа, с акцент върху резултатите, свършената работа и конкретните постижения на всеки от екипа.

В началото счетоводителите са привлечени от

модела на работа

който позволява да практикуват професията си, без да се налага да са в офиса на компанията. Това е особено важно за жените, които са отдадени

Принципи

- Ориентирани към действието.
- Силен вътрешен контрол на качеството.
- Когато възникнат грешки, бързо ги изправяме, но не ги толерираме и не сочим виновни. Приемаме ги като част от живота и от работата. Важно качество е хората да се научат по правилен начин да коригират пропуските си.
- Всичко се поправя, но е по-добре да виждаш нещата в начална фаза, преди да се стигне до проблем.
- Изграждане на култура на споделяне в екипа и стремеж към постоянно подобряване.
- Поддържане на взаимна търпимост и добри отношения с клиентите, особено при дългогодишна съвместна работа.
- Наличието на вътрешен корпоративен психолог допринася за по-бързото решаване на проблеми и избягване на конфликти, не само професионални, но и от личен и семеен характер.

PRINT YOUR BRIGHT IDEAS

billboard

www.billboard.bg

Ангелина Борисова (в средата) с част от екипа на „Анагами“ по време на международното събитие „Тук-Там Кошер 2023“

на майчинството, но търсят реализация и развитие на своята квалификация. Те са ентузиастични да работят по непознати казуси и да научат много нови неща: „Хората са жадни за разнообразие в работата си, а не ден след ден да правят едно и също“. Друг важен момент в „Анагами“ е пластичността, която насърчава промяна в напосрещането и адекватност към всички житейски събития, през които служителите преминават. Позволено е да се упражнява и странична дейност, дори в сферата на счетоводството.

Успешен пробив

за компанията са клиентите от немския пазар. У нас почти липсват счетоводители, които добре да владеят този език, но „Анагами“ намира решение, като създава система за обучение на своите служители и още на втория месец те се включват в работния процес.

Страхът от провал – това е най-често задаван въпрос, на който Ангелина Борисова отговаря така: „Обичам предизвикателствата и зная, че ще се справя. При мен мотивацията да успея е много по-силна от страха, тъй като повече се боя от липсата на промяна, а не толкова от самата

Растежът налага реструктуриране

Работя рамо до рамо със служителите и всеки от тях има личната си свобода. Не отива на един лидер, който знае, че в даден момент хората му се преработват, да отиде на някой остров и да започне оттам да споделя снимки. Това е неморално. Моята цел са постиженията, а не просто да изкараме пари.

Когато някой се хвърли да прави бизнес, трябва да е наясно какво точно иска да постигне и дали може да изгради нещо по-голямо, с което да излезе на международна сцена. После всеки път, когато компания се разрасне с повече от 50%, трябва цялата организация да се реструктурира, в това число и продуктите, които тя предлага. В класическия счетоводен бизнес в България са фирми с екип до 10 души, тъй като не се постига марж, с който да се издържат много хора. Това, което най-много затруднява, е компанията да намери онова, с което да се заработват повече пари. В нашата сфера по-голям бизнес може да се издържи със специфичен аутсорсинг, каквато специализация „Анагами“ вече има.

промяна“.

В моменти на разрастване на бизнеса

когато се окаже, че парите не стигат, Ангелина веднага се заема да осигури онова ново, което ще носи достатъчно приходи, за да не се налага съкращаването на служителите: „В каква посока ще върви компанията и отговорност на лидера, не на екипа. Хората очакват развитие – лично и на компанията, очакват и по-високи доходи. Затова лидерът трябва да намира начин компанията да е в растеж. Никои амбициозен про-

фесионалист няма да стои дълго на едно и също работно място, което е статично и като знания, и като финанси“. Затова в кръга, с който „Анагами“ работи, влизат компании в сферата на блокчейн, криптовалюти, NFT дигитални активи, движението Web3, бизнеса с Метавселена.

Посоката на „Анагами“ е да предоставя услуги за световния пазар, свързани с иновативни бизнеси, в това число и собствени дигитални решения, присъщи на технологична компания. За Ангелина Борисова всеки успех в средата е успех за цялата среда, тъй като това повишава нивото на всички. ☺

Vivacom 5G смартфонът е тук.

Игва с **3 години гаранция**, за да преоткриеш истински неограничените възможности на 5G.

Взemi ексклузивно с **unlimited** плановете.

Да видиш БЪДЕЩЕТО

АДАПТИРАНЕТО НА ИЗКУСТВЕНИЯ ИНТЕЛЕКТ Е ЕДНА ОТ ПЪРВИТЕ СФЕРИ, КОЯТО ЩЕ ДОВЕДЕ ДО КАЧЕСТВЕНИ ПРОМЕНИ В БИЗНЕСА, НАУКАТА И ЖИВОТА НИ

✍ **Мая Цанева**

Развиването на грамотност за бъдещето минава през разбирането на сигнали от настоящето, които учени и експерти изучават или участват в тяхното създаване. Въпреки че това познание е ново за българското общество и бизнес, разполагаме със специалисти, които виждат бъдещето. Срещаме ви с такива от сферите на медицината, епигенетиката и изкуствения интелект (ИИ), които споделят своите визии за предстоящото.

Проф. МИЛЕНА ГЕОРГИЕВА: „Медицината на дълголетие“ е в центъра на голяма революция

- Проф. Георгиева, медицината и генетиката са науките, в които научните пробиви се базират на изследвания, които отнемат години. Връщайки се например 5 г. назад, кои са големите открития или пробиви, които се случиха?

- Пробивите в науките молекулярна биология, генетика, епигенетика и биомедицина са повече от интересни в последните години. Като цяло най-важните сред тях са разработените ваксини срещу вируса SARS-CoV-2; геномното редактиране с техниката CRISPR/Cas; продължаващите изследвания в генетиката на различни видове; разработването на клетъчни терапии; сериозното навлизане на геномните технологии в медицинската практика с цел персонализирано лечение и диагностика на различни заболявания. Тези пробиви са от голямо значение за науката и основа за научен и технологичен прогрес. За някои от тези научни разработки учените бяха наградени с Нобелова награда. Нобеловата награда за физиология или медицина за 2023 г. беше връчена на Каталин Карико и Дрю Вайсман за откритията им, свързани с разработването на иРНК ваксини срещу COVID-19. През 2022 г. Сванте Паабо получи Нобел за откритията си, свързани с геномите на изчезнали хоминини и човешката еволюция. През 2020 г. в категорията Химия Нобел беше връчен на Еманюел Шарпентие и Джефри Дудна за разработването на метода CRISPR/Cas за прецизно редактиране на генома. С други думи, постиженията в тези науки са в основата на най-важните открития в последните години, резултат на научния и технологичния прогрес.

- COVID епидемията е най-яркият пример напоследък за медицинско явление, което рязко промени парадигмата ни. Защо се оказахме неподготвени? Каква е ролята на учените в развитието на „грамотност за бъдещето“, която да предотвратява подобни кризи?

- Ковид пандемията промени живота ни. Определено повиши грамотността за XXI

Проф. Милена Георгиева е комуникатор на науката, автор на над 100 научни публикации в реферирани международни списания. Има специализации по генетика и епигенетика в Института Кюри и в Университета в Страсбург, Франция. Специализирала е биология на стареенето в Международния научен център по биоинженерство в Триест, Италия. Работи в Лаборатория по молекулярна генетика, епигенетика и дълголетие към Институт по молекулярна биология – БАН. Милена е главен научен директор и един от основателите на компанията EPIX AI, иновативен стартап, който разработва итеративни подходи за забавяне на стареенето и свързаните с него заболявания

век, като ни накара да се вгледаме по-сериозно в науката и нейните възможности да решава сложни предизвикателства. Не бих казала, че се оказахме неподготвени. По-скоро бяхме изненадани от бързото разпространение на вируса и последвалите усложнения. Последното не беше заради „невъзможността“ на медицината да реши тези проблеми, по-скоро беше заради „неграмотността“ и „фалшивите“ новини, които целяха по-скоро дезинформация, отколкото нещо друго. И успяха.

Обществата се разделиха на такива, които вярваха, че Ковид пандемията е реална и се налагат спешни и сложни мерки за справяне с нея, и други, които тотално отрекоха нейното съществуване. Това е големият проблем с пандемията. Ролята на учените е да отсеят важната и истинска информация от света на науката и да я комуникират с цел вземане на правилни решения.

- Вие работите в сферата на генетиката и епигенетиката, които улавят много сигнали за това, което би предстояло. Бихте ли споделили какви сигнали за възможно бъдеще улавяте?

- Науката за нашата наследственост и начинът, по който взаимодейства с факторите на околната среда, е в центъра на бързо развиващите се науки и в голяма степен се повлиява от модерните технологични решения, включително и изкуствения интелект (ИИ). Сигналите, които долавям като отзвук на последните достижения в тази наука, насочват изследванията към разработване на персонализирани протоколи за борба със социалнозначими заболявания и физиологични процеси като остаряване. Събирането на големи масиви генетични, епигенетични и други биомедицински данни за човешкото тяло с цел създаване на т.нар. „дигитални близнаци“, върху които могат да се проектират различни интервенции, сценарии и терапии, е важна цел. Това осигурява информация за сложни процеси в човешкия организъм, позволява тяхната дигитална проекция и моделиране и дава ценна информация за разработване на успешни и персонализирани терапии. Това предстои в много близко бъдеще и е в центъра на голяма революция в медицинския свят, а именно разработването и прилагането на „Медицината на дълголетието“. Дано не сме отново скептични или дезинформирани за значимостта на тези развятия. Това би спряло този прогрес.

- Как оценявате готовността на българското общество и бизнеса да приемат възможни бъдещи?

- „Възможни бъдещи“, както ги наричат вие, са сценариите, които ние, учените, създаваме ежедневно. Именно

тези бъдещи тенденции и сценарии учените трябва да познаваме и комуникираме правилно пред бизнеса и обществото. Разбирането им идва от познаването на новите разработки в различните сфери на науката и осъзнаването на тяхната значимост за човечеството. За успехите на науката и бизнеса разбирането им е много важно. Само когато разберем тези тенденции и бъдещето, което чертаят, можем да прилагаме стратегии и решения за адаптация и правилно прилагане в обществото и бизнеса.

Много ярък пример е навлизането на технологиите на ИИ и машинното обучение в сферите на нашия живот. Науката и бизнесът трябва много бързо да се адаптират, с цел намиране на най-адекватните приложения на тези разработки в реалния живот. И именно това се случва. Това е силен пример за готовността и смелостта на обществото да прилага модерните разработки на практика. България не закъснява в тази посока. Темата за ИИ и неговите приложения е тема с приоритет във всички сфери: наука, обра-

зование, медицина, бизнес и общество.

- Кои са примерите от България?

- Има такива примери и това е похвално за технологичната и научната екосистема в България. Генетичните изследвания навлизат бързо в медицината. Все повече диагностични компании се насочват към предлагане на тестове за генетична предизпозиция към различни заболявания, създават се стартап компании, които таргетирано разработват възможности за виртуални клинични изпитвания и групи. В сферата на дълголетието интересен напредък се наблюдава в дейността на компанията ЕПИКС.ИИ (EPIX.AI), която създадохме преди година, и която обединява науки като генетика и епигенетика на стареенето със способите на ИИ. Тя цели забавяне на биологичното стареене и свързаните с него социални заболявания чрез персонализиран подход за измерване на биологична възраст с помощта на ИИ. В сферата на персонализираното дълголетие ЕПИКС е водеща на българския пазар.

- Какво предстои през 2024-2025 г.?

- Това е кратък период за много голям скок от технологична гледна точка, но е възможност да осъзнаем и начертаям важните тенденции на развитие на науката, обществото и бизнеса. Това, което очаквам в сферата на генетиката, епигенетиката и медицината на дълголетието, е именно създаването на прецизни технологии за следене и измерване на биологичната възраст в реално време и разработки, които да подпомагат индивида при вземане на важни решения за начина на живот. В обществото очаквам по-голямо осъзнаване на значението на факторите на средата за здравето на всеки, както и по-голяма вяра във възможностите на модерната наука и медицина. От бизнеса очаквам отвореност и осъзната необходимост от прилагане на научните разработки и технологии на практика. И това са много реални очаквания. Защото общество и бизнес, които не се интересуват от нови разработки и наука, са обречени на провал, особено в бързо променящия се „прекрасен нов свят“.

Д-р ГАЛЯ МАНЧЕВА:

Следващите 20 г. ще са ерата на изкуствения интелект в Европа

- Д-р Манчева, според футуролозите изкуственият интелект е сигнал, който формира възможен сценарий за бъдещето. Какво се случва днес в тази сфера, което е важно да знаем?

- Много хора бъркат роботиката с изкуствения интелект и създават плашещи сценарии. Терминът „изкуствен интелект“ е използван за първи път през 1956 г. за „наука и инженерство за създаване на интелигентни машини“. Последното описание в европейската регулация от 21/04/2021 във връзка с термина е: „Изкуственият интелект е бързо развиващо се семейство от технологии, които могат да осигурят множество икономически и социални ползи в спектъра от индустрии и социални дейности“. То се доближава най-много до същността на изкуствения интелект днес.

В този смисъл, ИИ ще доведе до качествени промени в бизнеса, но и в живота ни. Аз не виждам нищо притеснително във връзка с навлизането му в Европа, която сериозно изостава от лидерите в областта - Китай и САЩ.

Това, което ми прави впечатление, е прекомерното преекспониране на чат ботове, които създават известни улеснения за хората или бизнеса, но не са в обсега на Предложението за регламент на Европейския парламент и на Съвета за установяване на хармонизирани правила относно изкуствения интелект. То цели да стимулира внедряването на високорискови системи в бизнеса. Ако мога да обобщя, ИИ, това са технологии, чието внедряване в бизнеса под формата на високорискови системи ще донесе много ползи, ще улесни и ще ускори много процеси. Единственото важно условие е това внедряване да се извършва в съответствие с регламента, с което ще се гарантират правата на потребителите, а компаниите ще се защитят от санкции.

- Какви рискове, ползи и предиз-

Д-р Галия Манчева е извънпаметен директор на Ai-advy, консултантска компания, която помага на малки и средни фирми да бъдат в съответствие с регулацията на ЕС относно изкуствения интелект. Експерт е по качеството на ИИ, създаван във финансовите технологии във връзка с Базелските счетоводни стандарти в европейски и неевропейски финансови институции

викателства от управлението на живота ни с ИИ е нужно да отчетем, за да се случи благоприятен сценарий за бъдещето?

- Мога да изброя някои от тях като: ИИ може да се приложи към повечето индустриални дейности (МСП); да предизвика нова продуктова революция; да подобри условията им за бизнес, като ги облекчи; ще им позволи да променят своите модели и практики, което ще увеличи производителността и разрастването; ще внесе промяна във вътрешната верига на компанията.

Предизвикателствата могат да се оформят в следните направления. На първо място - висока цена и несигурност относно ползите от ИИ. На следващо - човешкият фактор: ИИ ще отвори нови въз-

можности за работа, но ще изисква специфичен набор от умения и обучения; ще има неяснота относно потенциала и риска от използването на ИИ от мениджъри и служители.

Що се касае до рисковете, внедряването на високорискови системи ще изисква тяхното управление, което е много специфично знание и умение. Тук идва ролята на компаниите като Ai-advy, чрез която помагаме на МСП да внедряват високорискови системи в бизнеса си в съответствие с регулаторните изисквания на ЕС.

- Наблягаме ли се с времето, или сме „в час“ с прогреса?

- Към днешна дата се наблягаме с времето. Европейският съюз значително изостава в надпреварата, свързана с ИИ. Забави се в регулаторен план и се наложи всяка една от държавите членки да регламентира или насърчава ИИ независимо от другите. Като първенци се очертаха Германия, Франция, Испания и Италия. Така или иначе, за да напредне ЕС по отношение на ИИ, е нужна регулация поради неконсистентността на Съюза. Това ще бъде голяма крачка както за бизнеса в Европа, така и в световната надпревара.

- Какво предстои за ИИ в Европа?

- Моят прогноза е, че следващите 20 години ще бъдат именно ерата на ИИ в Европа. Броят на компаниите и процесите, в които се използват високорискови системи, ще нараства с много по-бързи темпове. Бизнесът ще развие култура за внедряване на ИИ в съответствие с нормативната уредба.

В глобален план Европа ще запази времеви лаг от изоставането си, който вече няма как да бъде компенсиран, но се надявам, че той няма да бъде удължен. За ЕС, който е съставен от различни по икономическо развитие държави, придвижването ще става много по-бавно в сравнение с лидерите - Китай и САЩ. 🇺🇸

Да отгледаш бизнеса си в СОФИЯ ТЕХ ПАРК

НОВАТА ИНКУБАЦИОННА И АКСЕЛЕРАТОРСКА ПРОГРАМА ОЧАКВА ХОРА С ИНТЕРЕСНИ БИЗНЕС ИДЕИ И ИЗОБРЕТЕНИЯ

Тони Григорова

Да започнеш бизнес само от една идея е рисково начинание. Твърде рисково. Но тези, които сега имат куража да се заявят като предприемачи, са големи късметлици. В ход е програмата, каквато други преди тях само са си представяли някой ден да е факт. Този ден вече настъпи и за сегашните мечтатели има възможности от ново поколение. Ето подробности:

Новата инкубационна и акселераторска програма на София Тех Парк – South East European Innovators Program (SEEIP), официално отвори в началото на октомври. Прозорецът за кандидатстване още дълго ще е активен – <https://seeip.eu/>. Хора с идеи или екипи, които стоят зад тези идеи, може да подават заявления, като в тях описват какво биха искали да развият. Това може да е просто една добра визия за нов бизнес, не е необходимо да е налична фаза на напредък в разработването. „Шанс да влязат в програмата имат предприемачи и екипи, които знаят как чрез нововъведения да допринесат за подобряване живота на хората, но и за оптимизиране и рационализация на съществуващи процеси по качествено нов начин. За улеснение са внедрени дигитални инструменти, но програмата предоставя и срещи на живо, организира форуми, лекции, семинари. Има различни степени на напредък, в които предприемачи и екипи може да се присъединят“, обяснява Мариян Маринов – ръководител на програмата

та и един от нейните автори.

Събата обича смелите

След подаване на документите през краткия онлайн формуляр, до няколко дни кандидатите получават покана за опознавателно интервю. Ако покажат, че имат потенциал, ще бъдат включени в програмата. Системата е така замислена, че до голяма степен автоматизира целия процес - всеки

ще има контакт със съответните ментори и обучители, те ще проследяват напредъка на участниците и през нея ще си договарят следващите срещи и стъпки. В тази програма един екип може да е максимум три години, което е доста дълъг срок. Това е заради необходимостта проектите, базирани на наука, да прекарат повече време в лабораторна и изследователска среда, където да преминат първите им опити и експерименти. През това време екипите може да получат безвъзмездно споделена офисна среда, работни и учебни пространства, достъп до лабораторния комплекс и суперком-

ОБОБЩЕНА ИНФОРМАЦИЯ
от лекар за здравния Ви статус след провеждане на всички прегледи и изследвания

АСИСТЕНТ
който се грижи за цялостната организация на профилактичния и диагностичен процес

ИНДИВИДУАЛЕН ПОДХОД
към всеки пациент

С ЕДИН ОТ НАЙ-ДОБРИТЕ
специалисти от медицински комплекс „Софиямед“

С ПОСЛЕДНО ПОКОЛЕНИЕ АПАРАТУРА

ПЛАНИРАНЕ НА ПРЕГЛЕДИ
и изследвания в удобно за Вас време без чакане пред кабинети

Можете да изберете от нашите **профилактични** или **диагностични пакети**, включващи високоспециализирани изследвания и консултации със специалисти, според пола и възрастта.

Тел. 0895 55 54 63
0895 55 55 91

Повече информация на www.hospitalsofimed.bg
ДКЦ „Софиямед“ – БЛОК1, гр. София, бул. „Г. М. Димитров“ 16

Тази програма е пионер и пример как държавата чрез София Тех Парк може да прави големи неща, в синхрон с пулса на младите предприемачи и бизнеси,

НАСОЧЕНИ КЪМ ГЛОБАЛНИЯ ПАЗАР.

Мариян Маринов

Фокус

Програмата е форматирана след множество проучвания и разговори с хора от училища и висши учебни заведения, действащи предприемачи, но и с такива, които искат да започнат бизнес, но не знаят как и къде. Така е изяснено какви са конкретните нужди в страната и в тези конкретни нужди задължително влиза общуването. При представянето на програмата Мариян Маринов разказа следната история: „Група иноватори се събрали в огромен офис и създали часовник, който показва кога шефът ще дойде. Започнали да мислят как да го подобрят и един от тях предложил: Вместо да се чудим как по-точно да определим кога ще дойде шефът, защо да не направим разработка, която показва, че шефът изобщо няма да дойде“. С този разказ той напомни, че захванем ли се с една идея, е важно да направим валидация дали пазарът е готов за нея.

Истории на успеха

Едни ще се учат как да развият бизнес и как да го изстрелят на пазара, а други гонят своите нови предизвикателства, след като са минали по този път: Денис Иванов от „Водорасло“ споделя какви са търсенията на компанията, базирана в Инкубатора на София Тех Парк. Любопитството към науката отвежда този стартъп на точното място. Георги Трънков е готов да разкаже на всеки как в София Тех Парк „Барин Спорт“ са започнали своята история на успеха.

Програмата ще създава следващите успешни предприемачи. @

плотъра, възможност за прототипиране. Почти всички ресурси, нужни за развитието на проекта, са осигурени безплатно за всички участници в програмата.

Продължават най-добрите

Комплекс от няколко критерия дава възможност на участниците да продължат напред – трябва да преминат успешно обученията, да имат позитивна препоръка от своите обучители, както и становище от мениджъра на инкубационната програма. В последващите фази екипите ще бъдат подпомогнати в процеса на регистрация на техните патенти, полезни модели и изобретения, ще е нужно да имат писмо за намерения от инвеститори, които проявяват интерес към разработката. Практическите резултати ще са важни. Ако не привлечат инвестиция, трябва да имат продажби, които да показват, че идеята вече е на фаза да работи.

Без край

Програмата се финансира чрез бюджета на София Тех Парк. Тя е в отговор на визията, с която е създаден паркът - да подпомага предприемачеството в България, да подкрепя развитието на икономика с висока добавена стойност и да съдейства за откриването и комерсиализацията на проекти, базирани на научна работа в лабораторна среда. Засега не се превъзвжда програмата да има край, намерението е периодично тя да се актуализира и подобрява.

Модел

„София Тех Парк носи риска за

всички включени в програмата неуспяващи проекти, но паркът е и в ролята си на медиатор в развитието на стартиращи компании. Така ще се култивира по-качествена предприемаческа среда“, обяснява Мариян Маринов. Освен привличане на инвестиции и пазарен успех на иновациите, програмата има за цел да повиши и предприемаческата култура и знания на участниците, за да ги насърчи към серийно предприемачество. Само при привлечена инвестиция компанията плаща таксата за участието си в акселератора. Това е един от утвърдените модели за работата в инкубаторите.

Амбиции

Целите на SEEIP са в рамките на предстоящите пет години в програмата да влязат над 280 екипа, поне 20% от тях да привлечат финансиране, 50% да са действащи и след този срок, а също да се изгради качествена общност от над 1000 експерти и партньори на програмата, които работят на национално и на регионално ниво. Основен стремеж е да се повиши ролята на учените в приложната област на науката, само така икономиката на страната ще може да се превърне в икономика на иновациите и високата добавена стойност. „Ние няма да си позволим да правим компромиси с качеството на идеите, на хората, които искат да са част от акселератора, но и на дейностите, свързани с неговата работа. Това е предпоставка за първите успешни проекти и за устойчивостта на програмата“, уверява ръководството на SEEIP.

МЕТРОРЕКЛАМА
www.metroreklama.com

+359 2 962 50 71
@office@metroreklama.com

Хората на

ТЕХНОЛОГИИТЕ

МИСИЯТА НА YETTEL Е ДА ПОМАГА НА ПОТРЕБИТЕЛИТЕ ДА ОТКРИВАТ НОВИ НАЧИНИ, ПО КОИТО ТЕХНОЛОГИИТЕ УЛЕСНЯВАТ И ПОДОБРЯВАТ ЖИВОТА ИМ

Ролята на технологиите винаги е била да движат обществото напред - да дават нови възможности, да на-

мират решения и да правят живота по-добър. Именно затова, за да бъде успешна, в центъра на всяка иновация

трябва да бъде човекът.

Принципът „технологии за хората“ е основополагащ и когато говорим за Yettel. Мисията на бранда е да помага на потребителите да откриват нови начини, по които технологиите улесняват и подобряват живота им. Постига го, като свързва хората навсякъде и по всяко

ДЖЕЙСЪН КИНГ,
главен изпълнителен директор:

Бъдещето, в което технологиите и хората са още по-силно свързани, е в основата на нашия бранд. Затова с всички наши усилия се стремим да създаваме дигитални екосистеми, които са едновременно интелигентни и интуитивни; не само свързани, но и съобразени с природата. Водени от амбицията за устойчив и приобщаващ подход, използваме напредъка на технологиите, за да предоставим несравнимо дигитално изживяване.

ХРИСТО ЦВЕТКОВ,
главен директор „Стратегия“:

Безжичните технологии имат централна роля в нашата бизнес стратегия. Те са основата, върху която създаваме дигитални преживявания и услуги от ново поколение, които надхвърлят очакванията на нашите клиенти и ги отвеждат крачка напред в света на неограничените технологични възможности. Постиженията ни през 2023 г. - намаляването на въглеродните ни емисии, навлизането в нови пазари с интерактивна телевизионна услуга и отличията, които получихме за качеството на мрежата и работодателските ни практики, са потвърждение на решимостта ни да градим дигитално бъдеще, ориентирано към хората.

време; като им предлага продукти и услуги, които са гъвкави, интуитивни и съобразени с техните нужди; като допринася за изграждането на дигитално бъдеще, което ще разкрие пред тях още по-големи възможности. Отчитайки новите предизвикателства пред света, компанията осъзнава своята роля и в още една посока - да бъде един от добрите примери за отговорното и устойчиво развитие на телеком индустрията.

Отминаващата 2023 г. дава поне няколко доказателства за приноса на Yettel във всяка една от тези области. Безспорно най-голямата стъпка е преминаването към зелена енергия. Компанията, заедно с СЕТИН България, подписа 10-годишен договор за доставка на електроенергия от възобновяеми източници от „Електрохолд“. Така на практика телекомът стана първият у нас със „зелена мрежа“. Проектът ще помогне за спестяването на близо 33 хил. тона въглеродни емисии на година, които се равняват на количе-

ството емисии, генерирано от 6450 домакинства. На фона на световните усилия за декарбонизация на икономиката това е отличен пример за начина, по който компанията развива своя бизнес - с мисъл за природата и хората.

През 2023 г. телекомът направи и друг важен дебют - стартира Yettel TV. Да предложиш телевизионна услуга в днешно време не е нещо ново. Но начинът, по който Yettel го направи, определено носи различен и модерен почерк. Интерактивна телевизия по примера на стрийминг платформите, подсигурана от 5G мрежата, с богат списък интерактивни функционалности и възможност да гледаш навсякъде и по всяко време - една пълноценна дигитална екосистема, която дава на модерния човек всичко онова, което търси - свобода, гъвкавост и премиум качество.

За успеха ѝ важна роля има и мрежата на Yettel, която през 2023 г. заслужи поредно признание. За шести пореден път компанията получи сертификата

Best in Test за най-добра мрежа от независимата организация за сравнителен анализ iMlout, част от Accenture. Постигнатият резултат от 940 точки (от възможни 1000) не само бе най-добрата обща оценка сред трите мобилни оператора у нас, но нареди мрежата на телекома сред първите по качество 25% мобилни мрежи, тествани от iMlout в световен мащаб в периода 2022-2023 г. Извън цифрите обаче, шестият поред сертификат Best in Test доказва, че телекомът не спира да подобрява мрежата си, за да осигури безупречна връзка за хората и да отговори в максимална степен на техните нужди.

2023 година мина под знака и на друго ключово постижение. Yettel стана първият телеком в страната, получил престижния сертификат Top Employer за високото качество на своите работодателски практики - признание за ролята на компанията като работодател и грижата ѝ за хората, които стоят зад технологиите.

Безжичното бъдеще е зелено

През 2023 г. Yettel направи важна стратегическа стъпка в посока декарбонизация. Компанията, заедно с СЕТИН България, сключи 10-годишен договор за доставка на електроенергия от възобновяеми източници с „Електрохолд“. С други думи - мрежата на Yettel стана зелена. Телекомът е първият у нас, обявил решителна стъпка за въвеждане на „зелена мрежа“ в такъв впечатляващ мащаб. Компанията не само постави основите на един модерен и устойчив бизнес модел, но показа важната роля, която има бизнесът за положителна промяна и по-добро бъдеще чрез отговорно използване на ресурсите.

Инфраструктурата е най-ключовото предимство на всеки оператор, но и основният „потребител“ на енергия. А електрическата енергия,

използвана за нуждите на телекомуникационния бизнес, е един от основните източници на въглеродни емисии в индустрията. Затова изграждането на „зелената мрежа“ на Yettel е много голяма стратегическа стъпка към постигане на устойчивост за целия телеком сектор.

В резултат на сделката основната част от потреблението на Yettel и СЕТИН България вече се осигурява от 123 MW фотоволтаична централа - най-големият соларен парк в България към момента, разположен във Верила планина. Той покрива директното потребление на двете дружества, т.е. в случая на Yettel това е около 80% от общото потребление, а при СЕТИН - около 86%, което представлява внушителна част от използваната до момента електроенергия.

Мащабният проект ще помогне за спестяването на близо 33 хиляди тона въглеродни емисии на година, които се равняват на количеството емисии,

генерирани от 6450 домакинства. Благодарение на него се очаква през 2024 г. телекомът да намали с 60% въглеродния си отпечатък в обхват 1 и 2 (емисиите, над които компанията има пряко влияние).

Сделката с „Електрохолд“ е важна стъпка от плана на Yettel за декарбонизация, който подкрепя усилията в стълб „Околна среда“ от стратегията за устойчиво развитие на телекома. В момента Yettel, заедно с PPF Telecom Group, от която е част, разработва цялостна стратегия за декарбонизация, която ще бъде в съответствие с Инициативата за научно обосновани цели (SBTi).

„Зелената“ мрежа затвърждава дългосрочния ангажимент на компанията да развива своя бизнес по екологичен и социално отговорен начин. Тя отразява и стремежа на Yettel да създава устойчиви дигитални екосистеми, в центъра на които стои грижата за хората и нашето бъдеще.

най-добрата мрежа

за шести пореден път

Yettel.

Шест пъти „отличен“ за най-добрата мрежа

Освен зелена, мрежата на Yettel за пореден път се доказва и като най-добра в страната, според umlaut. През 2023 г. компанията получи шестия поред Best in Test сертификат от независимата организация за измерване качеството на мрежите umlaut, с което телекомът стана единственият в България, получил шест поредни отличия за „най-добра мрежа“.

Златният стандарт в индустрията използва световно призната методология, базирана на реалното клиентско потребление и изживяване в мрежата. Оценката е резултат от комплексно проучване и над 82 милиона софтуерни измервания с независими крайни потребители на трите мобилни оператора за период от 24 седмици от края на юни 2022 г. до април 2023 г. С впечатляващите 940 точки от максимални 1000, Yettel затвърждава лидерската си позиция сред българските телекоми и успява да подобри представянето си от миналата година, когато събра 927 точки. Водещият подход на компанията към инфраструктурата за втора поредна година я нареди сред първите по качество 25% мобилни мрежи, тествани от umlaut в световен мащаб в периода 2022-2023 г. Което отново доказва на-

деждността и бързината на връзката, предлагана от Yettel, във всички мрежови технологии, включително и 5G.

Говорейки за най-добрата мрежа, не можем да не споменем и развитието на 5G. Освен да предоставя по-добра свързаност, мрежата от пето поколение открива възможности за създаване на нови дигитални услуги, широка палитра от смарт устройства и разширени функционалности. Но за да се възползва обществото ефективно от новите технологии, са нужни още усилия в посока преодоляване на цифровото разделение и внедряване на интегрирани решения. Цел, която ще предопредели бъдещето на телекомуникационните услуги.

Редица постижения в тази посока доказват ангажимента на Yettel за осигуряване на дигитално приобщаване чрез по-добра свързаност и разширяване на 5G достъпността. Заедно с екипа на СЕТИН, който е фокусиран върху изграждане и поддръжка на телекомуникационната мрежа и ИТ инфраструктурата, компанията постига една от най-напредналите мрежи в Европа, признати със златния сертификат на umlaut. През 2022 г. покритието на 5G връзката достига 59.2% на населението на България, спрямо 49% година по-рано. А дългосрочната цел, поставена в стратегията за устойчиво развитие, е до 2026 г. този процент да достигне 85.

Телевизионна премиера

Успехът на 5G мрежата стои в основата на цялостната дигитална екосистема, която Yettel създава и развива в името на първокласното клиентско преживяване. Със старта на своята мрежа от пето поколение през 2021 г. телекомът постепенно разширява възможностите за клиентите си чрез добавянето на нови продукти и услуги. Качествената мобилна връзка е фундаментална и при реализирането на дългоочакваната телевизионна услуга на компанията - Yettel TV. Интерактивната телевизия е следващата голяма стъпка на телекома в изграждането на цялостен пакет от услуги за дома. Усилията в тази посока стартират през 2021 г. с фиксирания интернет за дома (FWA), с който Yettel осигурява напълно безжичен достъп през мобилната мрежа на хиляди потребители.

Макар Yettel да не е първият оператор у нас, който предлага телевизия, услугата се отличава от конкурентните решения на пазара. С иновативния си подход при ценообразуването и свободата, която

това носи за клиента, Yettel TV отговаря на нуждите на съвременния потребител за повече гъвкавост. По подобие на стрийминг платформите, интерактивната телевизия може да бъде заявена и без дългосрочен договор. Липсата на ангажимент дава пълна свобода на потребителите сами да избират кога да активират или спират услугата. Този подход е съобразен с хората, които не искат да се обвързват с дългосрочни договори. Както и с тези, които пътуват често или предпочитат да гледат в движение, защото услугата може да се използва временно и на територията на Европейския съюз и Европейската икономическа зона.

Повлиян от стрийминг платформите, модерният зрител очаква богат избор от функционалности, интегрирани в комплексна услуга, лесна за заявяване и инсталиране. Това поставя големи очаквания към телекомуникационните оператори да отговорят на промените в потребителските навици, поддържайки висок стандарт на услугите си.

Посоката на трансформацията е ясна - телевизионната услуга става част от цялостна дигитална екосистема, а потребителят е в центъра ѝ. Със старта на своята

интерактивна телевизия през 2023 г. Yettel прилага именно този подход и създава нови стандарти в потребителското изживяване. Решението стъпва върху ориентирана към съдържанието платформа с интуитивна навигация и напълно нов за пазара потребителски интерфейс.

Новото поколение телевизия награжда основните функции на IPTV услугите с повече гъвкавост и изцяло дигитално управление. Потребителите могат да активират, плащат и спират услугата, както и да добавят допълнителни пакети изцяло онлайн. Контекстуалното поведение помага на зрителите бързо да избират какво да гледат чрез интелигентно представената програма с най-интересното съдържание от различни телевизионни канали. Успешната интеграция със смарт технологиите в дома позволява да се добавят до 5 устройства - високо ценено преимущество от по-големите домакинства, при които е честа практика едновременно да се гледа различно съдържание от телевизор, таблет или смартфон. Абонаментните планове на Yettel TV включват голямо разнообразие от HD и 4K съдържание, без повтаряне на едни и същи телевизионни канали.

Хората, които стоят зад технологиите

Когато говорим за хората и технологиите, внимание заслужават не само тези, които ги използват, но и тези, които ги създават. Когато през 2022 г. компанията представя бранда Yettel и неговите ценности, обещава на служителите си, че ще имат свободата да бъдат себе си, да растат като личности и професионалисти, а с проектите, по които работят, ще могат да създават реална промяна за хората. Това от своя страна предопределя и работната среда - приятелска и отворена за всеки, насърчаваща развитието и баланса, динамична като самия телекомуникационен бранш.

Едно от големите признания за компанията като работодател идва именно тази година - Yettel стана първият телеком у нас, получил престижния сертификат Top Employer. Той се издава от независимата световна организация Top Employers Institute, която оценява работодателските практики на компании от цял свят.

Сертификацията представлява 6-месечен задълбочен и независим одит, при който се оценяват HR политиките в шест основни области - управление на хора, работна среда, привличане, развитие, ангажиране, култура и ценности. За целта HR екипът и други отдели в компанията отговарят на близо 300 въпроса.

Общият резултат, който постига компанията, е 82,73%. Това не само е много над необходимия минимум от 60%, но е и над средното, което сертифицираните телекомуникационни компании в световен план постигат в конкретни области. В четири ключови области телекомът постига максимум резултат от 100% - стратегия за хората и нейното съответствие с бизнес стратегията, организационна промяна, мисия и ценности, етика и интегритет. Над средните за пазара са и резултатите му в области като работна среда, дигитален HR, култура и ценности, многообразието и равнопоставеност на работното място. В България тази година са сертифицирани само 16 компании от различни сектори и Yettel е една от тях.

Допълнително признание за теле-

кома е и поканата от Top Employers Institute да бъде част от онлайн библиотеката на организацията с иновативните и добри практики от цял свят. Не всяка компания получава такава покана, а ако получи, в повечето случаи е представена с една своя програма. Българският телеком обаче ще бъде представен с три свои проекта - социалната програма „Рамо до рамо“ за хора с различни възможности, „Втора смяна“, която представлява стажове за децата на служителите с цел карьерно ориентиране, и мобилното приложение за служителите Digital Office, което ги информира за най-важното в компанията и позволява дигитализирането на до 90% от вътрешните процеси.

Сертификатът Top Employer е преди всичко оценка за начина, по който Yettel се грижи за своите служители; за възможностите, които им предоставя; средата, която създава за тях, и признанието, което им отдава.

Коемо отново недвусмислено доказва, че хората са най-важни - дали са тези, които създават технологиите, или тези, които ежедневно ги използват, те винаги трябва да са в центъра на всяка стратегия. 📌

Изкуствен интелект и роботи навлизат в

ДЕНТАЛНАТА МЕДИЦИНА

ЗЪБОЛЕКАРИТЕ В БЪЛГАРИЯ ВЪРВЯТ В КРАК СЪС СВЕТОВНИТЕ НОВОСТИ, УВЕРЯВА Д-Р НИКОЛАЙ ШАРКОВ, КОЙТО СЕ ПОЛЗВА С ДОВЕРИЕТО НА МЕЖДУНАРОДНАТА ГИЛДИЯ НА СТОМАТОЛОЗИТЕ

✎ Яна Колева

Денталната медицина се развива с ускорени темпове и грижата за устата и устната хигиена също не е помината от технологиите и нововъведенията. Зъболекарите в България се стремят да предлагат на своите пациенти най-доброто от световния опит. И вече имаме световно признание в тази гилдия с факта, че в края на септември 2023 г. председателят на Българския зъболекарски съюз д-р Николай Шарков беше избран за президент на Световната дентална организация (FDI World Dental Federation). Той ще встъпи в длъжност след 2 г., тъй като с цел приемственост ще работи рамо до рамо с настоящия президент. Д-р Шарков е първият българин на този пост в историята на организацията. Неговата кандидатура спечели повече гласове от Мик Армстронг, предишния президент на Британската дентална асоциация. След избора при него отиват делегати и му казват: „Нас не ни интересува чак толкова от коя държава си, а дали можеш, Ник“. Доверието не му е гласувано никак случайно, тъй като д-р Шарков е посветил на FDI 20 години доброволен труд, базиран на интелект, компетентност и визионерство – от най-ниското ниво до върха, като беше и ковчежник на организацията. В нея членуват съсловни общности, представени от 200 национални асоциации от 134 държави, и с дейността си тя е доказала, че денталното здраве е важна част от общото здраве на всеки човек.

От 1989 г. д-р Шарков е преподавател в катедра „Детска дентална медицина“ към Медицинския университет в София. Той е специалист и по обща дентална медицина, като има и магистърска степен по „Бизнес администрация“ със специалност „Здравен мениджмънт“. Два мандата бе член и на Борда на директорите на Съвета на европейските зъболекари (Council of European Dentists), консултативен орган на Европейската комисия.

Доктор Николай Шарков за професията на стоматолога, за своя принос към нея и с визия за онова, което предстои:

Професията на зъболекарят и винаги е била и е свещена и богоизбрана.

Моята представа за съвременен стоматолог е специалист, прилагащ всички достижения на науката, вече и с помощта на изкуствен интелект, но човекът е водещ,

защото само човекът разбира и съчувства на страданието.

Избрах тази сфера на реализация, защото е ново, съществено и истинско предизвикателство.

Станях преподавател, тъй като обичам да се уча и да уча другите - да предавам своя научен и професионален опит.

Работата в обществени организации, свързани с денталната медицина, е съществена и определя бъдещето, дава и по-голяма широта на погледа.

Гласът на зъболекарите в България е Българският зъболекар-

ски съюз със своите 10 000 лекари по дентална медицина.

Моите „нечути“ препоръки: Единството, единството, единството.

Ако съм ковчежник на общественото здравеопазване в България, ще се справя, спазвайки правилото на Наполеон в началото на кариерата му, не в края: Ако ис-

каш да успееш, обгради се с умни и по-умни от теб професионалисти.

Профилактиката е грижа на държавата в лицето на министерствата на здравеопазването и на образованието. Резултатите от профилактиката на оралните заболявания ще спестят милиони на НЗОК, ще се отразят добре и на всеки.

Пренебрегваме ли денталното здраве, то то е периферно в погледа на тези, които взимат решения, и е много трудно да се коригира зрението им. Но има вече прогледнали.

Утре ще е късно да мислим за денталното здраве на българите, ако политиките своевременно не се съобразят с Доклада за оралното здраве и универсалното орално здравно покритие до 2030 г. и плана за действие на Световната здравна организация, както и с „Визия 2030“ на FDI.

Най-големите постижения на денталната медицина, до които има достъп и у нас - тя е толкова съвременна, колкото и в развитите държави по света. Няма нещо, утвърдено в нашата наука и практика, което да не се прилага веднага в повечето лечебни заведения у нас, поради голямата конкуренция на пазара на денталните услуги в България.

Ако зъболекарите бяха импресионисти... Вземем ли импулс от тази твърде популярна метафора на Уди Алън, ще кажа, че ние, зъболекарите, в своето многообразие сме колоритни като импресионисти, но в работата си клоним повече към Микеланджело и Роден.

Засега е невъзможно... Няма невъзможни неща, стига да има желание, разум и умение.

Денталната медицина на утрешния ден ще ползва изкуствен интелект и роботи, ръководени от лекаря по дентална медицина и неговия екип.

Моето послание, събрано в едно изречение: Славата е 10 минути, преди нея и след нея е само неуморим, разумен и вдъхновен труд. ☺

VIVACOM

отбелязва 1 година пълна свобода в общуването

В съвременния свят телекомуникационният сектор играе ключова роля за осъществяването на връзка между хората. Благодарение на напредването на технологиите начинът, по който общуваме помежду си, се промени драстично – вече разчитаме изцяло на компактните смартфони, които напълно заместиха функциите на компютрите и ни позволяват да се свързваме от всяка точка на света.

Бързото развитие в телекомуникациите изправи телекомите пред сериозни предизвикателства, защото оч-

акванията на потребителите стават по-големи от всякога. Една от най-големите революции в сектора през последните години е внедряването на 5G технологията. Тази нова генерация безжични мрежи не само увеличи скоростта на интернет достъпа, но и намали забавянето в комуникацията. Тя разшири възможностите за свързаност – появили се интернет на нещата (IoT), автономните автомобили, виртуалната реалност и още много други иновативни услуги.

В отговор на динамично развива-

щия се технологичен свят един от водещите телекоми в страната – Vivacom, революционизира напълно мобилните комуникации на българския пазар, въвеждайки неограничени Unlimited абонаментни планове. През септември 2022 г. Vivacom стана първата телекомуникационна компания в България, която предлага неограничени планове за всички потребители. Тарифните услуги Unlimited за пръв път осигуриха на клиентите неограничени минути за разговор, мегабайти за пренос на данни и SMS-и в България. Към

четири от иновативните планове беше добавен и достъп до мобилното приложение на ТВ платформата EON, което обогати допълнително потребителското изживяване.

В епохата на постоянна комуникация неограничените планове на Vivacom предоставиха на потребителите така необходимата гъвкавост. Тъй като все повече хора разчитат на мобилните си устройства за работа, общуване и забавление, Unlimited плановете на телекома, разделени в пет ценови категории, отговориха напълно на потребностите на клиентите. И резултатите не закъсняха – за последните 12 месеца Vivacom отчете почти 50% ръст в потреблението на данни, като близо половината от потребителите използват Unlimited планове.

През тази една година Vivacom продължи да демонстрира своя стремеж към развитие, предоставяйки на клиентите си телекомуникационни услуги от ново поколение на достъпни цени и без ограничения в общуването. Доказателство за това е разрастването на 5G мрежата на Vivacom, която е най-голямата в страната* и достигна до 83% от населението, а планът на компанията е до 2026 г. обхватът да се разшири до 90%.

От 2020 г. насам Vivacom, който е част от голямото семейство на водещия доставчик на телекомуникационни услуги в Югоизточна Ев-

ропа – United Group, последователно изгражда и своята 10 GIGA оптична мрежа. Тази модерна технология за високоскоростна интернет свързаност дава възможност на потребителите и бизнес клиентите да използват бърза и качествена интернет връзка на невероятна скорост, с която да извършват работни ангажименти, да гледат любимото си съдържание в супер качество или да разпускат с най-хитовите видеоигри.

Като част от отбелязването на първата годишнина от лансирането на Unlimited плановете, през този септември Vivacom зарадва своите клиенти с представянето на своя първи брандиран 5G смартфон и премахването на ограниченията в интернет скоростта на всички Unlimited планове до края на месец октомври. Устройството съчетава множество функции на атрактивна цена и осигурява пълноценен достъп до 5G мрежата на телекома. Vivacom 5G смартфонът беше обявен на изключително достъпната цена от 1 лев на месец, с което Vivacom заяви ясно, че се стреми да бъде още по-близо до потребителите, осигурявайки пълна свобода в общуването. С внедряването на 5G технологията клиентите на Vivacom вече могат да стриймват 4K видеоклипове, да участват в онлайн игри без забавяне и да се наслаждават на безпроблемни видеоконференции.

Брандираният смартфон на

Vivacom е идеално решение за всички, които търсят мултифункционално 5G устройство на супер цена, защото предлага голям 6,52-инчов IPS HD+ дисплей, 50-мегапикселова двойна основна камера с изкуствен интелект, 128 GB въградена памет за съхранение на файлове и 4 GB динамична RAM памет, която може да се регулира спрямо потребителските навици. Мощният 8-ядрен процесор гарантира ефективна производителност и издържа на всякакво натоварване. Смартфонът работи със солидна 5000 mAh батерия и поддържа модерната NFC технология за извършване на безконтактни плащания директно от телефона.

Въпреки че попада в достъпния клас устройства, Vivacom 5G смартфонът обединява внушителни характеристики, компактност и същевременно дава възможност за използване на пълния потенциал на 5G мрежата на телекома и Unlimited плановете. Неговият елегантен дизайн и усъвършенствани функции го превръщат в символ на иновациите и прогреса в телекомуникационната индустрия. За да бъде още по-специален и различен от останалите модели, телефонът идва с 3 години гаранция и в комплект с калъф и защитно фолио.

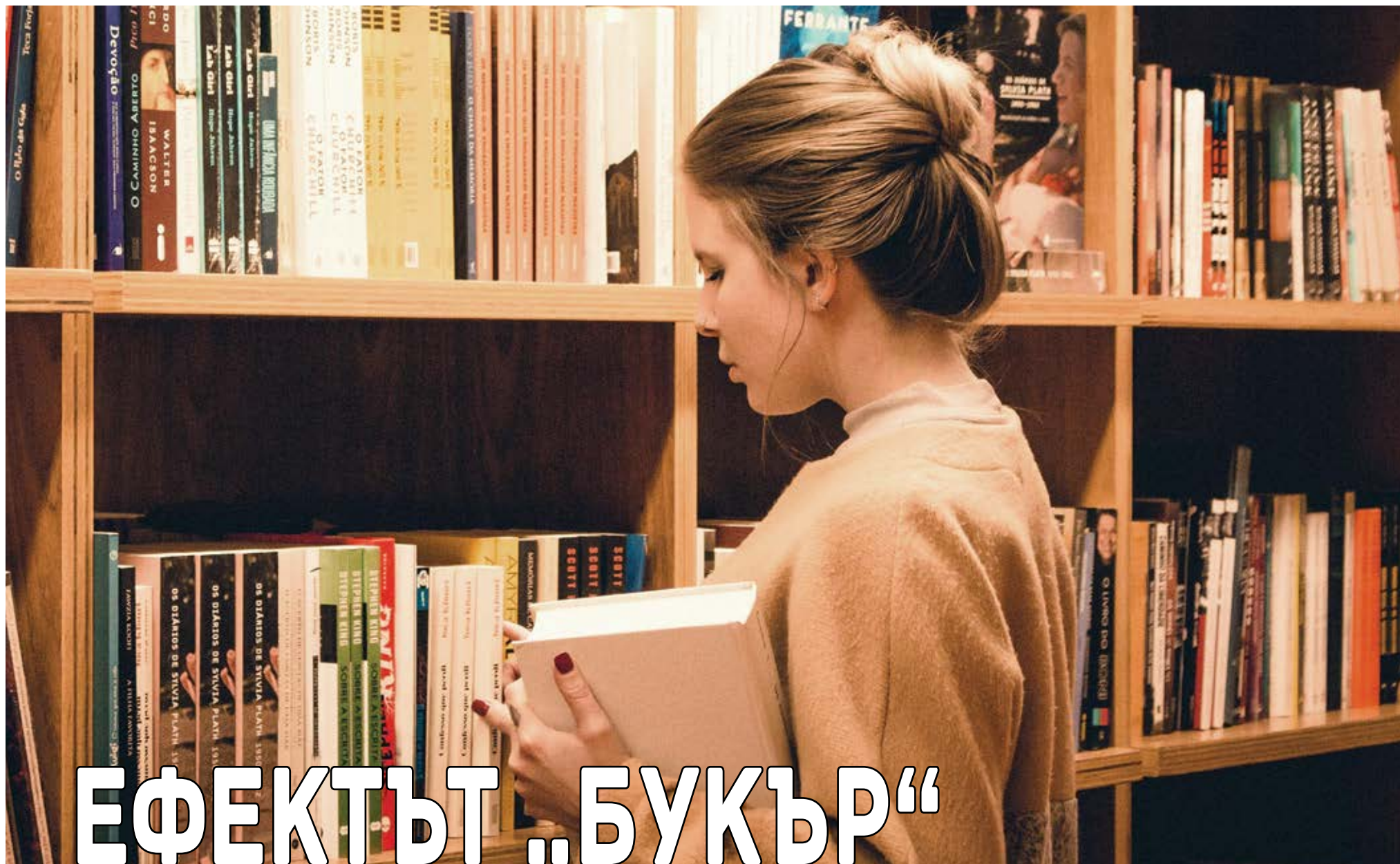
Първата годишнина на Unlimited плановете на Vivacom и пускането на пазара на Vivacom 5G смартфона отбелязват значими постижения за компанията, която постави нови стандарти в общуването. Тези важни събития отразяват непоколебимата отдаденост на Vivacom да предоставя най-добрите телекомуникационни услуги, да внедрява най-новите технологии и да подобрява потребителското изживяване на своите клиенти.

През изминалата година Vivacom не само свърза хората в цяла България, но и обедини общности, семейства и бизнеси. Успехът на неограничените планове и въвеждането на Vivacom 5G смартфона промениха изцяло начина, по който потребителите живеят, работят и общуват в дигиталната ера.

В перспектива Vivacom се ангажира да продължава да задава тенденциите в телекомуникационния сектор в страната, като разширява портфолиото си от услуги и продължава да налага технологични иновации. 📞

*Най-голямо покритие на 5G мрежа след сравнение по публично достъпна информация към 19.05.2023 г. за покритието на операторите по брой населени места и курорти. Повече на vivacom.bg

ЕФЕКТЪТ „БУКЪР“ в българската литература

Мая Цанева

2023 г. донесе на българските читатели, писатели и издателски бизнес много добри новини. Първият български „Букър“ - на Георги Господинов за „Времеубежище“, се превърна в национален триумф и покрай него се разчу повече и за пробива на Йоанна Елми и Силвия Атипова, които подписаха договори с международни литературни агенции. Наскоро българската илюстраторка Аля Маркова попадна в краткия списък на международните награди Gourmand World Cookbook Awards с „Готварска книга за големи деца“ на издателство „Лист“.

Насред поздравленията за тях Нацио-

налният фонд „Култура“ (НФК) оряза бюджета за превод на българска литература. Това противоречи на пазарната логика за успешното изстрелване в световна орбита на родните автори. Както пише в репортаж на DW, по програма „Преводи“ на НФК „максималното финансиране за проект (на превод) е 20 хил. лева, което при груби сметки означава, че ще бъдат финансирани до 5 превода през 2023 г.“. По програмата могат да кандидатстват само страни членки на ЕС, което изключва Великобритания - дом на някои от големите литературни агенции. Това означава, че както при други български международни успехи тази година, каквото добро пред-

стои, ще е на 100% в частните ръце, талант на авторите, преводачите и издателствата.

И макар увеличението на издадените нови книги в България, по данни на НСИ за 2022 г., да е около 1%, а на тиражите - 9%, очакванията са ефектът „Букър“ върху продажбите на книги у нас и преводите им да засене не само произведенията на Георги Господинов. Но затова е нужна и пазарна подкрепа. **Това прави въпроса как да превърнем добрите литературни полчиби в добри новини напред във времето още по-актуален. Йоанна Елми и Силвия Атипова, които вече имат договори с големи литературни агенции, дават част от отговорите.**

Йоанна Елми: Няма маркетинг, който да направи слабата книга силна

ЛИТЕРАТУРНИЯТ АГЕНТ Е НУЖЕН, ЗАЩОТО ПОЗНАВА КАРТАТА НА ИЗДАТЕЛСКИЯ БИЗНЕС И Е СЪЮЗНИК НА АВТОРА

- Г-жо Елми, как направихте пробива си на литературния пазар? Как стигнахте до подписването с литературната агенция RCW?

- Настоящата ми агентка ме е забелязала известно време преди аз да забележа нея, по други канали са минали и препоръки от хора, на които съм благодарна. След това откъсните от романа и изобщо авторът с постиженията му, позицията му и т.н. преминават през цедка на четци в съответната държава, отделно всяко чуждестранно издателство има доверени лица, с които говори. И все пак, отказите винаги са повече от ентусиазма, изисква се нюх и смелост, за да се занимаваш с преводна литература и литература изобщо. Тук гарантите неща са малко несигурни инвестиции, така да го кажем. Та, всичко това играе роля при финалното решение на агент. Но най-важното е агент и автор да имат еднакво виждане за книгата, да споделят ценности.

- **Защо е важен литературният агент за един писател?**

- Литературният агент е важен, защото познава картата на издателския бизнес и защото е съюзник на автора в намирането на най-подходящия дом за книгата му. Това винаги означава най-голямото издателство или най-големия хонорар, и тук литературата се отличава от икономиката, има и други фактори.

- **Бизнес или професия е да си писател в България и на български език? Какъв е пазарът, към който се стремите?**

- Бизнес е да си издател, което

Йоанна Елми

Йоанна Елми е писателка и журналистка. Пише публицистика, критика и есеистика за независимата медия „Гост“, списание „ВИЖ“, „Дойче Веле“ и други. Първият ѝ роман „Направени от вина“ е носител на наградата „Южна пролет“ за дебют и е номиниран за отличието „Портаал Култура“, „Перото“, „Хеликон“ и „Елиас Канети“. Предстои да излезе на английски, немски, норвежки, нидерландски, португалски и др. Живее между България и САЩ. Тя подписа договор с агенция RCW, позиционирана в Лондон, която представя нобеловите лауреати Казуо Исигуро и Олга Токарчук

поставя писателите в особена позиция (и затова е хубаво да има агенти). В България е по-скоро кауза или потребност, в зависимост от това с какви амбиции човек влиза в писането - защото не може иначе, за да е известен, за да каже нещо на хората и т.н. Формулите за успех също не са свойствени за литературата - макар че има немало работилници, семинари и т.н., които се опитват да вкарват креативно-

ПРОБИВИТЕ
В ЧУЖБИНА
СА УСПЕХ
ИЗЦЯЛО НА
ИЗДАТЕЛИТЕ И
АВТОРИТЕ

мо в калъп и да го поставят на конвейер, продавайки гаранции за успех. И това също е бизнес.

Не знам дали литературата вирее в пазари, това е работа на икономиката. Литературата се стреми към хора. В този смисъл се надявам на чувствителни читатели, които умеят да свързват отделните елементи от света и да създават от тях цялостни картини.

Не полагам стратегически усилия за маркетинг и продажба. За дистрибуцията в България отговаря издателят ми „Жанет 45“. Продажбата не ми е самоцел – изпращала съм книгата на хора, които са ми писали, че искат да четат, но не могат да си го позволят. Дарявала съм и дарявам на библиотеки, читалища. Няма маркетинг, който да направи слабата литература силна или да насили читателя да обича книга, в която не открива нищо за себе си.

- Имате ли възможност да сте само и единствено професионален писател?

Не. Професионалните писатели са малко – в България, в света, във времето. Дори не съм много сигурна какво означава професионален писател. През 2022 г. в Обединеното кралство авторите са изкарвали средно £7 000. За същата година су-

мата, която един човек трябва да получи, за да покрие някакъв базов, но наистина оскъден живот, възлиза на £25 500. За България ми е неудобно дори да вадя числа, нещата са много по-страшни. Повечето пишещи хора правят и други неща, но има и изключения. Все пак е хубаво хората на културата да не живеят бедно по принуда.

- Има ли определен имидж на авторите от България, или Централна и Източна Европа, с който се срещате?

Надявам се, че си отива желанието източноевропейския автор да се вкарва в калъп, да става пореден етикет на лавицата в книжарницата, да се очаква да пише по определен начин за комунизма, за мизерията, за живота тук, или да екзотицира България с остаряващ език, самодиви, нестинарки и т.н. Надявам се моят глас да надскача тези неща, да обединява частите в цяло, макар и никога да няма имунитет срещу клишета.

- Къде намира читатели преводната българска литература? Ако Георги Господинов поставя лемвата, то как се равнявате вие и колегите ви?

Българска литература се превежда и издава навън от години. Веднага се сещам за Наталия Делева,

Аксиния Михайлова, Деян Енев, Алек Попов... Да не говорим за прекрасните ни преводачи, които се борят за пробивите на българската литература. А и е хубаво да отбележим, че българската литература е била част от международната литература преди 1944 г., т.е. по-скоро се завръщаме към естествено състояние. Иначе преводната българска литература намира читатели там, където и другата литература – при хората, които искат да разберат себе си и света през емпатия, през историята, през личното. Не мога да се равнявам на Георги Господинов, дори понякога се чувствам малка в сянката, която един – клише, но истина – гениален автор хвърля над съвременниците си. Но мисля, че гласът на всеки от нас има смисъл, въпросът е да сме верни на това къде и как.

- Няколко съвета към българските автори, които търсят пазар в чужбина?

Да бъдем честни към себе си, към листа и читателя. Да четем (поне) десет пъти повече литература, отколкото искаме да напишем. Да търсим своята общност от литературни хора, които да са ни утеха и подкрепа. А ако имаме късмет, се ражда и литература.

Наградата „Букър“ за Георги Господинов и преводачката Анжела Рогел повиши интереса в чужбина към българската литература

Силвия Атипова: Винаги съм искала

- Г-жо Атипова, как започнахте да пишете книги?

Винаги съм искала да пиша, но баща ми настояваше, че от писане няма как да се изхранвам. Затова най-напред се научих да правя грехи, после учих графичен дизайн и в продължение на 10 г. имах собствен бизнес. Едва на 35 г. се осмелих да посегна към писането отново и оттогава не съм спирала.

- Как направихте пробива си на

литературния пазар? Как стигнахте до подписването с литературната агенция Darley Anderson?

Литературата е както всяко друго занимание – колкото повече време, внимание и старание инвестирате, толкова по-добри ще са резултатите. През годините участвах във всички писателски обучения, в които финансите и времето ми позволяваха. Подаръците ми за празниците винаги са ваучери за

Силвия Атипова е двуезичен писател и журналист, пише на английски език жанрова литература и издава под псевдонима Sylvia Ashby. Публикувала е статии и разкази в „Дневник“, „Капитал“, „Гранта“ – България и др. Живяла е в София и Лондон, а в момента в Льовен, Белигия. Атипова подписа договор с базираната във Великобритания агенция Darley Anderson, която представлява автори на фантастика, трилъри, мистери, криминална литература, ужаси, фентъзи, чикаит, детски книги. Сред тях са Лий Чайлд, Тана Френч, Б. А. Парис, Джон Конъли

добър агент и издателство

книги или за писателски курсове.

През 2018 г. завърших многомесечен курс на Curtis Brown Creative по писане на роман, воден от писателката Сузана Дън. През 2019 г. участвах в десетмесечна менторска програма на писателя на криминални романи Уилям Шоу. А през 2023 г. завърших двугодишна магистърска програма по творческо писане в университета Хъл, Великобритания.

Докато учех, осъзнах, че ме привлича да пиша жанрова литература, психологически трилъри. Знаех, че искам да имам добър литературен агент и издателство, които да ми помогнат

да стигна до възможно най-много читатели. Отне ми десетилетие да напиша книга, с която да привлека вниманието на агент, с когото искам да работя, за да осъществя този план.

ДЪРЖАВАТА ВСЕ ОЩЕ НЕ ОСЪЗНАВА ЖИЗНЕНОВАЖНАТА СИ РОЛЯ ЗА СЪЩЕСТВУВАНЕТО НА БЪЛГАРСКАТА ЛИТЕРАТУРА НАВЪН

- Можем ли да говорим за съвременен български пробив в международните среди? Къде преводната българска литература намира читатели?

Преводната литература има нужда от много помощ, за да е видима на световната сцена. Българската гържбата все още не осъзнава жизненоважната роля, която играе в начина, по който литературата съществува

навън. Вероятно гържбата не вижда „смисъл“ от инвестиция в култура, но без нея няма национална идентичност. Връзката между двете е пряка и лесно проследима.

- Няколко съвета към българските автори, които търсят пазар в чужбина?

Не се притеснявайте какви теми са ви интересни. Не мислете дали един текст има готова аудитория или не. Вашата работа е само да разкажете историята искрено, дълбоко, сурово, гравещо, така че всеки да уска да я прочете. Такива текстове обаче рядко се раждат без много мислене и работа над всяка дума. И, разбира се, четете, четете, четете. Добрият писател е преди всичко превъзходен читател. ☺

Пет випуска дуални ученици работят в АСАРЕЛ-МЕДЕТ

ВСЕКИ ПЕТИ УЧАСТНИК В СТАЖАНТСКАТА ПРОГРАМА ОСТАВА ЗА ПОСТОЯННО В КОМПАНИЯТА

▲ Георги Георгиев

Англичаните казват, че парите, инвестирани в образование, никога не отиват напразно. А когато тези вложения осигуряват висококвалифицирани кадри и помагат за задръжането на младите хора в родното място, тяхната стойност става още по-голяма. Вече девета година панагюрската компания „Асарел-Медет“ АД инвестира средства по проект за дуално обучение, който се реализира съвместно с местната Професионална гимназия по индустриални технологии, мениджмънт и туризъм. Първият випуск е приет през 2014 г., а плодовете вече са видими през 2023 г., когато „Асарел-

Медет“ и Професионалната гимназия отчитат пет випуска ученици от дуалната форма на обучение. Засега 27 от завършилите младежи и девойки вече са част от екипа на рудодобивната компания в Панагюрище и работят заедно със своите бивши наставници.

Кадри „по мярка“

Според анализ на Института за пазарна икономика (ИПИ) „Асарел-Медет“ играе важна роля в оформянето на образователния профил на община Панагюрище. До края на 2022 г. компанията е вложила в проекта за развитие на дуалното образование над 600 хил. лв. Средствата са инвестирани в ремонт на сградата и кабинетите в Професионалната гимназия, учебни табла, оборудване за електролаборатория, възнаграждения за учениците, работно облекло и лични предпазни средства, оборудване и ремонт на учебните зали в „Асарел-Медет“ АД,

обучения на наставници и др. През учебната 2023/2024 година в Професионалната гимназия по индустриални технологии, мениджмънт и туризъм в Панагюрище ще се обучават общо 87 ученици по минни специалности, заявени от „Асарел-Медет“ АД, като 13 от тях за пръв път прекрачват прага на учебното заведение. Общо 48 младежи от 11. и 12. клас през тази учебна година ще се обучават в реална работна среда под ръководството на опитни наставници от предприятието.

Подход

„Асарел-Медет“ допринася за практическото прилагане на знанията и обучението на млади кадри и чрез своята стажантска програма, която работи вече почти 20 години, посочват в своя анализ от Института за пазарна икономика. През 2022 г. броят на стажантите, преминали през „Асарел-Медет“, надхвърля 700, като

Тодор Маринов

към момента в компанията работят 135 млади специалисти, които са стартирали своето професионално развитие през стажантската програма. На практика близо 20% от всички участници в програмата през годините в момента са наети на работа в компанията. Сред стажантите са както стипендианти на дружеството, така и студенти от водещи български университети – МГУ „Св. Иван Рилски“, СУ „Св. Климент Охридски“, ТУ – София, УНСС, ИУ – Варна, ПУ „Паисий Хилендарски“, СА „Д. Ценов“ – Свищов и др.

Личен пример

Тодор Маринов е ръководител на отдел „Управление на паричния поток и риска“ в панагюрската компания, където започва като един от участниците в стажантската програма. Вече повече от 17 години той се събужда сутрин преди алармата в 6 часа. Първата му работа, още преди кафето, е да разбере отговора на най-често задавания „асарелски въпрос“: „Колко е цената на мекта?“. Към това той прибавя: „Какви са тенденциите в световните пазари на метали?“. Едва

след извършения анализ и какво може да се очаква за деня, той се облича и отива на работа. В екипа си вижда съвестни и коректни хора, които не бягат от трудностите. Грешките прощава и вече е разбрал, че когато са осъзнати – те правят човек по-силен, но „номерът е да не се спънеш два пъти в един и същи камък“.

Отговорност

Тодор пристига в „Асарел“ през 2006-а, а трудовият му път започва от Обогастителната фабрика. Малко по-късно става част от звеното по хеджиране в компанията. Отговорността на Тодор Маринов и колегите му е огромна и ежедневно се изправят пред редица трудности. Едни от най-големите идват през 2009 година, когато „Асарел-Медет“ се изправя пред предизвикателствата на глобалната финансова криза. Благодарение на успешната хеджингова политика, която Тодор Маринов и колегите му прилагат, както и на сключените добри търговски сделки с банките, предотвратяват финансов колапс на дружеството тогава.

Подкрепа

Наред с дуалното образование и стажантската програма „Асарел-Медет“ има и други инициативи, които имат отношение към учениците, посочват в своя анализ от ИПИ. Сред тях е програмата „Образование за всички“, която стартира през учебната 2013/2014 г. и с помощта на която се купуват учебници за ученици в неравностойно положение. До този момент са раздадени над 650 комплекта, като децата от „Образование за всички“, които имат успех над 5,50, получават и стипендии.

Първият випуск по проекта за дуално обучение

Ефектът от едно предприятие

Развитието на панагюрската икономика през последните години води до сериозен спад в младежката безработица, става ясно от анализа на ИПИ. При над 300 безработни младежи до 29 г. преди 10 години, в края на 2022 г. броят на безработните младежи до 29 г. за пръв път пада под 100. Наличието на работа за младите е обяснимо с подема на местната икономика, подкрепено от инвестициите и добрите резултати на групата „Асарел“, но само по себе си това не

решава демографските предизвикателства пред общината. Развитието на предприемачеството и дигиталната сфера са ключови за разширяването на профила на местната икономика и разгръщането на повече възможности пред младите хора. Групата „Асарел“ безспорно е най-значимият стопански субект в община Панагюрище. В периода от 2012 до 2021 г. преките въздействия от дейността на групата „Асарел“ са оценени на около 3,3 млрд. лв., а непреките допълнителни

въздействия – на над 1,8 млрд. лв., или съвкупно над 5,1 млрд. лв. допълнително търсене на стоки и услуги в българската икономика. В периода 2012-2021 г. предприятията от групата „Асарел“ са платили корпоративен данък от близо 136 млн. лв., социални осигуровки и подоходен данък от около 210 млн. лв. и концесионно възнаграждение в размер на 54 млн. лв. Общо това са над 400 млн. лв. платени данъци, осигуровки и концесионни възнаграждения за последното десетилетие. ☺

Кой върти КРЪГОВАТА ИКОНОМИКА край Велико Търново

ЗАВОДЪТ НА „КРОНОШПАН“ РЕЦИКЛИРА ДЪРВЕСНИ ОТПАДЪЦИ И ДАВА НОВ ЖИВОТ НА СТАРИТЕ МЕБЕЛИ

Яна Колева

Дървообработващата индустрия е огледало, в което може да видим предубежденията на обществото по отношение на горите и дървесината, но и недообмислената политика на сръжжавата към този ценен ресурс. Изградили сме си представа, че най-добрата гора е девствената гора, в която не стъпва човешки крак. Витаме представата, че добивът на дървесина у нас е свързан с поголовна и безогледна сеч. Чум ли да се спомене гумата дървообработваща

промишленост, си представяме обръснати до голо гори. Същевременно приемаме за нормално една част от населението да се отоплява на дърва и ни е все едно какво се изгаря в печките, освен ако в околността не стане непоносимо за дишане. Нехаем, че всеки дървесен отпадък от бита и индустрията може да намери ценно приложение в нови изделия, вместо да бъде заринат в земята или да излезе през комина. Ще разкажем за една компания, чиято работа е в пряк сблъсък с всички тези нагласи – „Кроношпан“.

По света и у нас

Водец производител на порести материали от дървесина за мебели и подови настилки с 39 завода в цяла Европа, а също в САЩ и Китай, като фокусът е основно европейски. Това е част от видимия размах на „Кроношпан“. Компанията открива своя първи завод в България през 1997 г. на мястото на стар дървопреработващ завод край Бургас. Другият завод е във Велико Търново и е започнал работа през 2006 г. В София компанията разполага с логистична база, създаден е и дизайн център.

Екоподход

Правилното използване и добро

то опериране със суровините е важен момент за великотърновската компания, която се стреми да рециклира дървесни отпадъци, влагайки ги в продукт с висока добавена стойност и дълъг жизнен цикъл. Дървесината е възобновяем, но ограничен ресурс, затова компанията полага усилия максимално ефективно да използва суровината. Където е възможно, фосилните горива са заменени с друг енергиен носител, токът е от възобновяеми източници. Направени са големи инвестиции в логистика, камиони, жп транспорт и пристанищни терминали. Електрокари са заменили мотокарите.

Щадящи технологии

Компанията изгражда гена за дървесни отпадъци из цялата страна, после рециклира събраното. Около 70% от продукцията на завода се изнася. През 2016 г. започва голямата инвестиция в размер на 600 млн. евро за технологичното модернизиране на предприятието и за нови линии на производство, като до края на годината ще бъдат инвестирани още 5 млн. евро. „Заводът във Велико Търново използва щадящи технологии. Стремежът е въздействието върху околната среда да е минимално. Тук на практика се вижда как работи кръговата икономика по напълно безотпаден начин - ако дървесните отпадъци не са подходящи за самото производство, отиват за енергийното оползотворяване“, разказва Петър Дишков, мениджър „Снабдяване с дървесина“ в „Кроношпан“.

за да може дървесината да стигне на правилното място и да бъде рециклирана. До началото на октомври 2023 г. са събрани и оползотворени над 25 хил. т дървесни отпадъци, а през цялата предходна година количеството е общо 24 хил. т.

От полза за общините

Законът за управление на отпадъците повелява да има места, където гражданите безвъзмездно да оставят свои отпадъци с по-големи габарити. Вместо общината да плаща по 250 лв. за тон, за да се освободи от тях, „Кроношпан“ предлага без разходи от страна на общините да ги оползотворява. Компанията разполага с подходящи контейнери и камиони, с които после да ги извези до завода. Всяка година уведомяват общините за своето желание да си партнират. Засега само 40 общини са откликнали, но столицата не е сред тях. Рециклирането на дървесината е важно, тъй като вместо да се унищожи, ресурсът се използва. Така отпадъкът се превръща в нов продукт и по този начин се спасяват и живи дървета. Около 15% от суровината, използвана от „Кроношпан“, е от дървесни отпадъци, като от бита са едва 5%. Капацитетът е доста по-голям, той може да се достигне, ако общините и хората съдействат активно за това.

Срещата с „Кроношпан“ е потвърждение, че само технологиите за рециклиране не са достатъчни. Нужно е разбиране и съдействие от сръжжавата, общините и всички, които генерират съответния отпадък.

Ценният отпадък

Масивната дървесина е най-качествената, но е в ограничени количества, и затова се прибегва към други нестандартни материали от жизнения цикъл на гората. Предприятието работи с дървесни отпадъци от бита под формата на стари мебели и опаковки, ползва остатъчна дървесина от други производства – стърготини, трески и изрезки. Добро приложение намира и технологичната дървесина, която остава от санитарната сеч при устойчивото управление на горите. Работата с дървесните отпадъци е свързана с много работа и огромни разходи. Компанията има над 130 големи метални контейнера,

За по-умелото управление на дървесината

- По данни на Евростат в България годишно се депонират между 500 хил. и 1 млн. т дървесни отпадъци. Това е огромен обществен ресурс. Дървесните отпадъци не са добре обхванати от системите за оползотворяване, макар да имаме законодателство, което да дава разпоредби, свързани с доброто управление на отпадъците, информира Петър Дишков. В момента България депонира над 60% от своите отпадъци, а до 2035 г. ще може да се депонират едва 10%.
- Дървообработващите предприятия, в това число и „Кроношпан“, срещат голямо неразбиране от страна на обществото към въпроса за управлението на горите, дърводобива, оползотворяването на дървесината. Компанията от този сектор са против горенето на качествена дървесина, която може да се използва по много по-добър начин. Настояват сръжжавата да преосмисли своята политика и за огрев да не се дават качествени дърва.
- Статистиката сочи, че 59% от добитата дървесина се изгаря. Тя трябва да се предлага от нейния собственик така, че да стигне до правилния краен клиент – дървопреработващи компании, местно население, бизнес. В Турция например дърво с диаметър над 10 см не може да отива за изгаряне.

БАТ с трето издание на

Шофиране #БЕЗОТПАДЪЦИ

ЗА ПОРЕДНА ГОДИНА ИНИЦИАТИВАТА НАСЪРЧАВА ОТГОВОРНОТО ПОВЕДЕНИЕ С ПРЕВЕНЦИЯ СРЕЩУ ЗАМЪРСЯВАНЕТО С ОТПАДЪЦИ ПО ВРЕМЕ НА ПЪТ

БАТ България реализира през октомври третото издание на социално-отговорната инициатива Шофиране #БезОтпадъци, с което от компанията отново призоваха за отговорно поведение с превенция срещу замърсяването с фасове и други гребни отпадъци по време на път. През тази година акцент на кампанията са паркингите и зоните около тях, като партньор на изданието е сдружение Power Jump.

За пореден път инициативата привлече интереса на шофьорите, техните спътници и гражданите, до които достигнаха посланията на кампанията и които станаха свидетели

на няколко специални инсталации, онагледяващи разликата между чиста и замърсена градска среда. Демонстрацията се проведе на един от най-натоварените централни столични паркинги, където беше показан мащабът на гребния отпадък и неговият негативен отпечатък върху околната среда.

„Шофиране #БезОтпадъци е основен компонент в нашата годишна ESG програма, като с инициативата целим насърчаване на отговорното поведение и доброволчеството за опазването на околната и градската среда. Радваме се, че с всяко издание посланията на кампанията ни достигат до все повече хора, което е

стъпка към устойчивото развитие на средата, в която живеем“, коментира Кирил Георгиев, мениджър регулаторни въпроси в БАТ България.

Програмата на инициативата обхваща и информационно-образователни сесии от доброволци, които разговаряха с паркиращите шофьори и преминаващите пешеходци с цел насочване на тяхното внимание към проблема, както и запознаването им с лесни за изпълнение решения, с които драстично да се понижат нивата на замърсяването. Доброволците припомнях на преминаващите граждани защо не трябва да изхвърлят неправомерно фасове или други гребни отпадъци по време на път или докато се разхождат и ги призоваха да го правят само на обозначените за това места и към отговорно поведение. ☺

BIANCHET

показа новото си бижу

Швейцарският производител на часовници Bianchet, известен със своите модели с турбийон, представи новия си шедевър - „Flying Tourbillon Grande Date“, на блякаво събитие пред почетни гости и в присъствието на българската тенис сензация Григор Димитров. Представянето се състоя в сърцето на София, в очарователната галерия „Оборище 5“, и се превърна в празник на майсторството и лукса, а гостите имаха привилегията да видят новия часовник на Bianchet, известен със своя изключи-

телен дизайн, технически иновации и безупречни традиционни часовникарски техники.

Григор Димитров, като партньор и световен посланик на бранда, сподели своята оценка за майсторството, което стои зад всеки часовник Bianchet. Самият той символ на съвършенство и елегантност, Григор работи в тясно сътрудничество с основателите на Bianchet за създаването на бъдещите колекции.

„Вече една година с удоволствие нося часовници с турбийон Bianchet, като ги препоръчвам по време на тренировки и турнири. Те станаха част от мен и аз напълно подкрепям основателите на Bianchet да продължат да разширяват границите на превъзходството и дизайна, за да създават още изключителни часов-

**ГРИГОР
ДИМИТРОВ,
ГЛОБАЛЕН
ПОСЛАНИК НА
БРАНДА, УВАЖИ
ПРЕМИЕРАТА
НА ЧАСОВНИКА
FLYING
TOURBILLON
GRANDE DATE В
СОФИЯ**

Тенис легендата с предприемача Елвин Гури (вляво) и издателя Боян Томов (вдясно)

Григор Димитров с Родолфо Феста Бианше

ници“, обясни Григор.

„За нас е чест да работим в тясно сътрудничество с Григор, който е страхотен партньор за Bianchet, много добре запознат с часовниците, механизмите и в същото време символ на елегантност и честна игра, които са уважавани ценности за нашата марка“, добавя Родолфо Феста Бианше, основател и главен изпълнителен директор на Bianchet.

Новият Flying Tourbillon Grande Date от Bianchet, представен по време на събитието, наскоро спечели престижната награда „Най-добър стартап часовник“ на международните награди Temporis, потвърждавайки отдадеността на марката към съвършенството. По време на събитието гостите имаха уникалната възможност да изпробват този изключителен часовник, олицетворение на стремежа на бранда към красота, прецизност и иновация.

Часовниците Bianchet са прецизно и ръчно изработени в швейцарската работилница на Bianchet и се произвеждат в много ограничени количества. Ⓜ

MARVEL STUDIOS

и пълната промяна на киното

ВЪВ ВТОРАТА ПОЛОВИНА ОТ СВОЕТО 30-ГОДИШНО СЪЩЕСТВУВАНЕ КОМПАНИЯТА УСПЯ ДА НАМЕРИ ПЕЧЕЛИВШАТА ФОРМУЛА

Георги Георгиев

Какво представляват Космосът и Вселената и докъде се простират – учениците по цял свят продължават да търсят отговор на тези въпроси. По свой начин това прави и Marvel Studios, станало едно от най-популярните в света на киното със своите суперпродукции, които включват поредица от филми, сериали, късометражни лентички и комикси. Историите, съществуващи в един общ свят, превръщат поредицата в най-голямата споделена вселена, станала възможна чрез филмите от „Киновселената на Марвел“.

Началото

Американската филмова и телевизионна компания Marvel Studios започва своето съществуване през декември 1993 г. като „Марвел Филмс“ и под това име е до 1996 г. Нейни основатели са Ави Арад и Той Биз. През 2009 г. студиото става дъщерна компания на Walt Disney Studios чрез сделка за 4 млрд. долара. След 2008 г. Marvel Studios пуска 30-ина филма от „Киновселената на Марвел“ и няколко тв сериала. „Ами

ако...?“ е първият анимационен сериал на студиото. Всеки епизод е с различни герои от филмите в алтернативни сценарии, като събитията са разказвани от Уату, Наблюдателя, принадлежащ към раса извънземни, които следят случващото се в мултивселената.

Новатори

На езика на числата кинематографичната вселена на Marvel може да бъде описана така: Близо 30 млрд. долара приходи от 30 филма. Това би могло да се превърне в стремеж за всяко филмово студио след шеметния успех на Marvel. Но екипът от талантиливи „супергерои“ не просто печели пари, а има стремеж да открива нови територии и да променя киното по непогрязаем начин.

Преди Marvel Studios да добие своята днешна сила и мощ, те са доволни просто да получат авторско право за някои от героите си – като Хълк или Спайдър-Мен, който се появява в комиксите още през 1962 г. Преди „Железният човек“ правата за един филм или група герои нямат нищо общо с дългосрочните бъдещи приходи. Да

влее изляло правата – това за Marvel означава да не дели печалбите с други праводържатели.

Скок

В първите години студиото прави посредствени детски филми. Но нещата се променят и професионалистите от Marvel започват да търсят наистина оригиналния материал. Предишната практика в киното е, че ако един филм стане успешен, може да последва продължение. Marvel обаче допринасят за налагането на нов формат при разказването на истории. Те създават кинематографична вселена, в която се развива действието на всичките им филми, и я показват от различни перспективи със самостоятелни филми. Изведнъж и други започват да искат парче от този пай – Universal създават своята Dark Universe като правят рестарт на най-доброто, което са създали; DC Comics опитват с DC Universe; дори режисьорът Ридли Скот иска лично да се убеди как работи този модел с филма „Прометей“, замислен като предистория на поредицата „Пришельците“. Същата тен-

Открийте истински емоции и наслада за семейната в Este Restaurant!

генция се наблюдава и в телевизията с някои сериали.

Добрата идея

Създаването на кинематографична вселена се оказва печеливша идея за Marvel Cinematic Universe (MCU), тъй като те изпълват всичко до съвършенство и стават перфектния пример. Продуцентите на Marvel показват умение за педантично планиране за следващите няколко години, което е новаторство, трудно за подражание. Има множество самостоятелни филми в каталога на MCU. Те разказват за отделни герои и за техните лични истории, но в същото време водят към едно грандиозно „филмово събитие“, което обединява вселената и е епично – например „Отмъстителите“. Тази стратегия превръща продълженията на „Отмъстителите“ в най-големите „събития“ в новата история на киното. Такъв успех никога не би могъл да предвиди, но в този случай просто е факт. Когато зрителите се замислят за супер-

герои, ще се сетят за Батман, Супермен или Спайдър-Мен, утвърдени в жанра. До тях успяват да се нареждат и герои като Железния човек, Хълк, Капитан Америка, Тор или Доктор Стрейндж. Големият им успех се дължи на перфектния кастинг и на точното място на всеки един от тях в историята.

Изненадите продължават

В детските филми често основният сюжет е фокусиран върху борбата между доброто и злото. В този контекст идеята, че комиксови блокбъстър (филми с огромна популярност) ще засягат реални социални проблеми като расизма и сексизма, преди време би изглеждала доста странно. Но изразните средства се развиват и „Черната пантера“ става кинематографичен образец, който демонстрира ефектите от расизма, „Спайдър-Мен: Завръщане у дома“ показва как бедността може да подтикне хората към крайни действия, а „Войната на героите“ пресъздава ужаса на саморазправата.

Нововъведенията и уменията постоянно да из-

ненадват зрителите допринасят червеният килим на успеха да продължава да се разстила пред Marvel. Те съумяват да приучат аудиторията да чака с нетърпение финалните надписи, защото точно там се открехва врата към това, което предстои, има изненади, шеги и закачки. Гениален трик, който изостря апетита на зрителя и го кара да иска още. Дори и да е имало сцени сред финалните надписи във филмите преди това, те не са били запазена марка на нечий франчайз.

Още и още

Широтата на съдържанието се разпростира от телевизионни сериали и специални предавания с международна аудитория, която следи внимателно какво ново ще ѝ се предложи. В Холивуд винаги е имало продължения, но MCU е мрежа от взаимносвързани сюжети: новите герои се представят или в свои собствени филми, или като странични участници в други, след което се сълъскват в кулминационните филми за Отмъстителите. През 1970-те години „Челюсти“ и „Междузвездни войни“ дадоха на Холивуд успешен модел за печелене на пари чрез отлично рекламиран летен блокбъстър. MCU горазвива формулата, така че всеки филм да поражда друг. Този модел се определя като „пътна карта за продукт, който никога не свършва“.

ФАКТИ

- ✓ След като през 2008 г. филмът на Marvel „Железният човек“ печели повече от 500 млн. долара, Walt Disney придобива студиото за 4 млрд. долара.
- ✓ Когато Marvel започва стремително да се катери по стълбата на големия успех, студиото е подложено на огромен натиск. „Всички чакат да направим грешка. Но в края на краищата ние наистина се опитваме да правим филми, които самите ние бихме искали да гледаме“, признава сценаристът Кристофър Йост.
- ✓ Като цяло филмите на Marvel са гонели над 29 млрд. долара, което прави този франчайз най-успешният в историята на развлекателната индустрия. Към ноември 2023 г. студиото може да се похвали с 33 филма. Най-новите са „Пазители на галактиката: Част 3“ и „Марвелите“.

Зрителите се променят

Преди двасет години кой би попуснал, че една изпитваща затруднения компания за комикси ще превърне група второстепенни супергерои във филмови икони и ще погълне цялата филмова индустрия. Marvel вкара Холивуд в новата ера на франчайз, в която интелектуалната собственост, а не звездната сила или режисьорската визия определя това, което се прави, като студиата се борят да създадат свои собствени измислени вселени. Промяната настъпва в опасен момент за киноизкуството. След пандемията зрителите започнаха да гледат още по-малко филми в кината, тъй като по-скоро техният дом стана тяхното „кино“. Marvel успява да поддържа усещането за „повишено забавление“, което подтиква хората да отидат на кино, за да изживеят внушителната атракция на техните филми. Някои наблюдатели дори казват, че успехът на Marvel е измудкал въздуха от забавленията с по-скромни измерения.

Задушавачата хватка

Marvel хвърля сянка върху всеки друг жанр. Хора от света на киното определят като порочен подхода на марката „за всекиго по нещо“. Има и наистина крайни мнения, че пътят, по който Marvel пласка киното, е губелен. Твърде много актьорски таланти е засмукан в квантовото царство на MCU. В системата, управлявана от нарастващия брой IP адреси, филмовите звезди вече не привличат зрители в кината по начина, по който са го правили преди. Marvel поглъща сценаристи, режисьори, художници по специалните ефекти и хора от почти всички други професии в Холивуд. През 2019 г. Мартин Скорсезе обявява, че филмите на Marvel не са кино, с което феновете на комиксите не се съгласяват. Миналата година Куентин Тарантино се оплаква от „задушавачата хватка“ на Marvel. Хората, участващи в проектите на студиото, говорят за „игра в пясъчника“, което е друг начин да се каже, че

марката определя какво и как ще нее всеки в общия хор.

Как работи машината

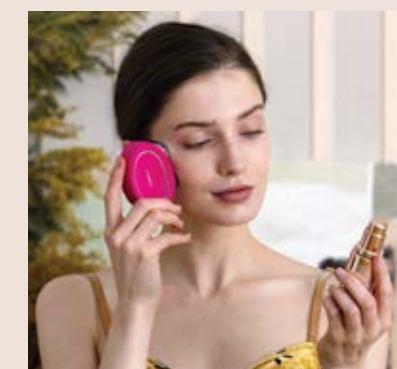
Малко информация от „кухнята“: Филмите се снимат по целия свят, но се монтират в Бърбанк. Творческият екип на всяка продукция се среща по няколко пъти седмично с висшия мениджмънт на Marvel – доскоро група, известна като Триото, състояща се от Кевин Фийдж, Луис Д’Еспозито и Виктория Алонсо, която през март обаче се раздели с компанията. Създателите на филми получават бележки и от Парламента – група от висши творчески ръководители, които са разпределени за отделните проекти. Това може да изглежда като проява на корпоративен деспотизъм, но сътрудниците на Marvel уверяват, че не е точно така. И ако все още се питаме какво е Marvel, то един от отговорите може да е, че е добре смазана машина за производство на филми, която продължава да владе сърцата и умовете на хората. 📌

BEAUTY

Пренесете СПА салона вкъщи с шведския бранг FOREO

Кое момиче не си мечтае за сияйна и чиста кожа като на холивудска звезда? Заг безупречните лица на звездите обаче стоят десетки СПА и козметични процедури, които не всеки може да си позволи. На помощ идва шведската skin-tech марка FOREO. Ако още не сте запознати с нея, незабавно трябва да направите това, защото нейният колежен чувал е пълен с възшебни подаръци, създадени да трансформират кожата.

Без значение дали искате да зарадвате любим човек, или да подарите „рецептата“ за красива кожа на себе си, продуктите на FOREO са инвестиция, която си струва, и ще откриете в Douglas.

Фен базата на марката расте постоянно и включва известни имена като Хейли Бийбър, Виктория Бекъм, Майли Сайърс, Рита Ора и др.

ТОП 3 ЛЮБИМИ ПРОДУКТИ НА МАРКАТА

LUNA е продуктова серия от модерни устройства за почистване на лице, които ексфолират мъртвите кожни клетки, отпушват порите, отстраняват грима и до 99.5% от замърсяването и омазняването.

UFO пък е вашият домашен СПА салон. Само за 2 минути този уред предоставя суперзаредящи процедури с маски за лице на професионално ниво, като термотерапия и криотерапия.

BEAR е революция в неинвазивната анти-ейдж грижа. Това микротоково устройство е вашият личен треньор за лице, който таргетира признаците на стареене и осигурява по-стегнат тен за минути.

„БНТ Проверено“ в битката с ДЕЗИНФОРМАЦИЯТА в социалните мрежи

Битката с дезинформацията е всекидневен процес, а новинарският екип на БНТ има изработени правила от години. Сега обаче журналистите от „По света и у нас“ допълнително развиват своите умения и този труд се материализира в страницата „БНТ Проверено“ в новинарския сайт BNTNEWS.BG и приложението BNT News на обществената телевизия.

Как работи

За да попадне под прицела на специално обучен екип за факт-чекинг на „По света и у нас“, едно твърдение следва да е добило широка популярност в социалните мрежи, независимо дали то се разпространява в един пост с много интеракции, или се разпространява многостранно в мрежа от постове с малко интеракции, но с висок интензитет. Екипът „сканира“ както твърдения, разпространени в социалните мрежи, така и твърдения, изказани в

телевизионния и радиоефир. Основен критерий е твърдението да се отнася към актуалния дебат в обществото, да засяга важни за интереса на хората въпроси и да предизвиква широк обществен отзвук. Обект на факт-чекинг не могат да бъдат прогнози за бъдещето или лични мнения и разсъждения, изведени недоброумно извън контекста на цялостното изложение на съответната публична личност. Набелязаната тема преминава към обсъждане, като тук се взема предвид дали твърдението

може да бъде опровергано, или потвърдено чрез факти и доказателства. Екипът не знае какъв ще бъде изходът от предстоящата проверка и не подхожда с предубеждение, че твърдението е манипулативно или фалшиво.

Етапите на факт-чекинг

След като темата получи одобрение, процесът по факт-чекинг преминава в същинската си фаза. Журналистът, който поема „разследването“, започва набирването на значителен обем от доказателствен материал.

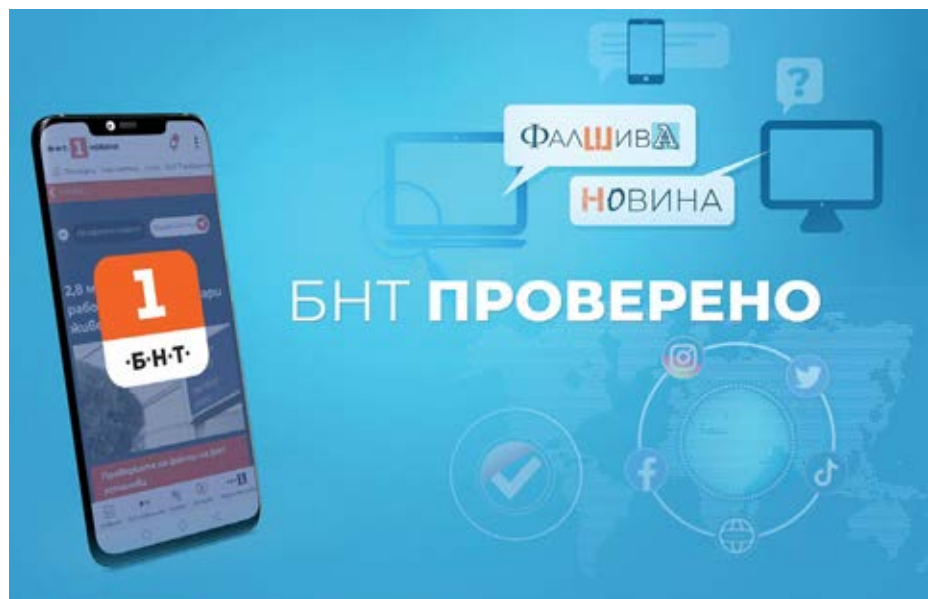
ран даден домейн или кога за първи път е публикувано дадено видео или изображение например. Процесът отнема от няколко дни до няколко седмици в зависимост от достъпността на информацията.

Крайнният резултат

Журналистическият материал в страницата „БНТ Проверено“ излага в детайл всяка стъпка от преминалия процес и пълния набор от доказателства така, че всеки един потребител, който има желание, да може да измине самостоятелно

пътя на проверката и лично да достигне до съответния извод. Всяко разследвано твърдение от екипа за факт-чекинг на „По света и у нас“ получава оценка по следната скала: **Вярно**, **Самира** – подвеждащо или невярно твърдение, публикувано с цел осмиване на личност или човешки/обществени пороци, **Манипулативно** – подвеждащо

твърдение, което съдържа частично вярна информация, придружена от неверни тези, водещи до неверни изводи, **Фалшива новина** – изфабрикувано твърдение, което не отговаря на фактите. Така мисията на специалната страница „БНТ Проверено“ в сайта BNTNEWS.BG и приложението BNT News е да покаже на потребителите в интернет как сами могат да направят проверка, да достигнат до фактите и истината, без да стават обект на подвеждане и манипулации. ⑩

efbet

ПОДКРЕПЯ БЪЛГАРСКИЯ БОКС

18+ Хазартът крие риск от развиване на зависимост!

Нови книги от Сиела

„Рана“

от Захари Карабашлиев

В две издания, с твърди и с меки корици – се появява новият роман на Захари Карабашлиев – „Рана“, разтърсваща хроника на забравената история на България от началото на XX век, но и неочакван и красив разказ за смелостта, състраданието и любовта, които спасяват човешката душа и в най-мрачните мигове.

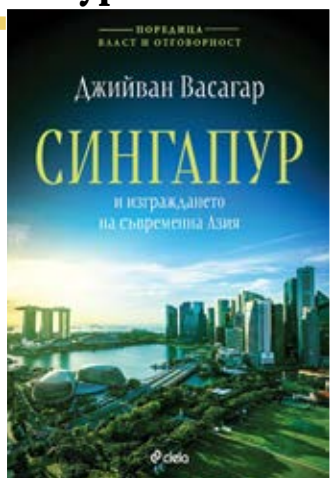
Достоен в своята смиреност и дълбоко хуманен в своята категоричност, „Рана“ е роман за паметта, лирична и майсторски разказана история за съдбата на безброй свои и чужди, пометени от стоманения вихър на войните.

„Сингапур“

от Джийван Васагар

Генезисът на Сингапур от британска колония до незаобиколим играч на геополитическата сцена е проследен обстойно от бившия кореспондент на „Файненшиъл Таймс“ за Сингапур и Малайзия Джийван Васагар в „Сингапур и изграждането на съвременна Азия“. Авторът разглежда различните страни на политическата и икономическата система на града – от образованието и здравеопазването до изкуствата, политиката и демографските предизвикателства.

„Свят, населен с демони“

от Карл Сейгън

Пророческата „Свят, населен с демони“, или все така актуалното послание към човечеството на един от най-големите умове на XX век – ученият Карл Сейгън – се появява в ново издание. В нея обичаният и заради вдъхновяващия научнопопулярен сериал „Космос“ учен прави плашещо точна прогноза за пътя на човечеството в свят, в който критичното мислене все повече отстъпва място на невежеството и отрицанието на науката.

„Нови и избрани разкази“

от Алек Попов

В новите си разкази авторът на „Мисия Туран“ и „Мисия Лондон“ Алек Попов се обръща към стилистиката на класическата ренесансова новела, позната ни от „Декамерон“ на Бокачо, за да я обогати и награди с нови теми, съвременни светуещи и лексика. Той дава пълна свобода на въображението си, като създава виртуозни сюжети и галерия от ярки, запомнящи се образи, чиито житейски перипетии и вътрешни катарзиси ги карат да търсят и да преоткриват себе си.

ДЕНЯТ ЗАПОЧВА

#ПървиСме

ПОНЕДЕЛНИК – ПЕТЪК

5:55 ч. – 9:20 ч.

СИМЕОН ИВАНОВ

ХРИСТИНА ХРИСТОВА

Чудотворният УЛОВ

СИЗЛОЖБАТА „ПЪТЯТ“ ХУДОЖНИКЪТ НИКОЛАЙ МАЙСТОРОВ ОТБЕЛЯЗВА СВОЯТА 80-ГОДИШНИНА, С НЕЯ ТОЙ ПОСТАВЯ ВЪПРОСИ ЗА ЖИВОТА И ЗА ТВОРЧЕСТВОТО

Татяна Явашева

Настаниче, цяла нощ се мъчихме и нищо не уловихме. Но по твоята дума ще хвърля мрежата. Това като сториха те уловиха голямо количество риба, та и мрежата им се раздираше... Този цитат от Евангелието на Лука, приложен към картината „Чудотворният улов на риба“, добре обобщава юбилейната изложба „Пътят“, с която живописецът Николай Майсторов избра да отбележи своята 80-годишнина. Творбите са вдъхновени от Евангелията на Матей, Марко, Лука и Йоан и разположени в четири зали на 9ва етаж в галерията на СБХ на ул. „Шипка“ 6

в София, те стряскат със силата на тяхното внушение, но и с колосалния труд, вложен за създаването им. Наистина чудотворен улов е направил художникът с този цикъл от картини,

Христос умива нозете на учениците си

целенасочено развиван в продължение на около 10 г. В него са включени над 200 творби: 48 маслени платна с голям формат (210 x 290), 100 цветни проекта към тях и 65 подготвителни рисунки.

От Осанна до Разни Го

„Художественият живот чакаше търпеливо столетия след Новото време да се появи художникът, който чрез съвременни средства да намери пластичен еквивалент на Живота, Чудесата и Страстите Христови. И го намери“, така изкуствоведът Аксиния Джурова ни въвежда в грандиозната по своя замисъл и обем изложба. Още преди години са я питали защо поощрява такава ужасяваща и плашеща самотност, която се излъчва от картините му, какво харесва в тази художествена деформация. Но в един разговор

с нея Николай Майсторов споделил: „Самият аз се стряскам от резултата на енергията, която е втъкана в тях“. Критици не липсват и сега. Нарисуването не се посреща само с „Осанна“, а и с „Разни Го“. Но това пък може да е началото на разговор за развитието на съвременното изобразително изкуство, стига да има кой да го поведе...

Силата на четката

„Пътят на Майсторов е пътят на Исус. Пътят на Майсторов е път към Бога. Път на изкупление през Бог и път на приближаване до Бога“, твърди председателят на СБХ Любен Генев. А художникът признава: „Искам да материализирам своята енергия,

да преживея вътрешната свобода на Бого-Човека, да прехвърля относителния образ на Битието, да наситя своята слабост със силата на „Вечния живот“. Аз няма какво повече да кажа за тази изложба. Картините сами говорят за себе си. При мен думите не са толкова силни, колкото самата четка, която проявява моето отношение към истината“.

Смисълът

Сравнявайки направеното преди време и живописната му панорама в тази визионерска изложба, Аксиния Джурова открива, че в нея се оглежда смисълът на живота на самия художник. И на всеки от нас. Смисълът на

живота като смисъл. „Николай Майсторов работи отдавна по тези теми, технически той е много обигран, умее да рисува и да намира типове, но и да ги деформира, да изведе най-важното. Тази изложба въздейства с изкуството в себе си и то не само като теми, а най-вече като изпълнение, като майсторство, което рядко хора го притежават. Това е неговият живот“ - обобщава скулпторът проф. Валентин Старчев. С показването на „Пътят“ сякаш товар пада от плещите на художника: *С вашето присъствие тук аз най-после завършвам своя работен цикъл към тази изложба. Тя отива в моята житейска история, дано да има късмет по-нататък...* 10

Тайната вечеря

На Наксос ще се насладите на автентичността на Цикладите

НАКСОС - без излишно перчене

ТУК ЩЕ ОТКРИЕТЕ АВТЕНТИЧНОТО ЛИЦЕ НА ЦИКЛАДИТЕ

Яна Колева

Като кажете думата Циклади, може и да срещнете много празни погледи. Затова прибягвайте към дипломатичната проява на уж небрежно хвалене, която американците наричат пате-dropping, сиреч - включване на известни имена в историите си и от слушателите се очаква веднага да разберат за какво иде реч. Вместо Циклади, казвате, „Бях за малко на Миконос и Санторини“, и готово! Всички вече знаят, че сте почивали по същите места, където го правят и холивудските актьори или известните атлети. Bravo! Хваленето с пълна сила продължава и в социалните мрежи - със снимки с трите църкви със сините куполи в Санторини, или на четирите вятърни мелници в Миконос на фона на залаза. И... по едно време се сещате, че даже май не сте чули там гръцка реч заради безбройните чужди посетители. Неслучайно британският ПР експерт Ник Едг наското нареди двата острова сред най-кичозните и „вулгарни“ дестинации в света.

За щастие, по пътя между Санто-

Криволичещите калдъръмени улички с бели къщи пазят добре от слънцето

рини и Миконос фериботите, плаващи из Егея, може да ви оставят за 2-3 дни на в един остров, който се намира по средата между двете

по-известни - Наксос. Тук човек идва най-вече заради себе си. Не заради суетата, а защото иска да види и едно по-автентично лице на Цикладите.

Миконос си има мелниците, Санторини - драматичните гледки към кратера на епичния морски вулкан, но пък Наксос си има реални гръцки хора, чийто живот не е свързан само с това да посрещат и изпращат туристи. Не че и такива няма - просто Наксос привлича с това, че там може да откриете каквото се сетите.

Ако случайно сте в настроение да катерите планини, въпреки безкрайното слънце и неспирния егейски вятър „мелтеми“, ето го връх Зас, най-високият на Цикладите и носещ името на самия античен бог Зевс (но на местен диалект). С неговите 1004 метра може да не изглежда като голямо предизвикателство, но пък в тези условия ще ви се стори двойно по-висок. Като бонус по пътя можете да посетите и пещерата, в която, според легендата, Зевс е прекарал детството си, докато се е криел от баща си - титана Кронос.

Наксоската планина крие и други интересни неща, в случай че не сте

Планинските села са не по-малко привлекателни от плажа

по трудните преходи. Има чаровни планински села като Филоти, Халки или Апирантос, с улици, постлани с мрамор (наксоският мрамор е ценен още от древни времена и може да посетите и кариера за добив, която впечатлява с гигантските каменни блокове).

В землищата на първите две села, скрити и забравени сред маслиновите гори, ще намерите чаровни византийски църквички на по хиляда години. Когато се наситите на гледки и история, може да седнете под лозата в някоя таверна, например „При Янис“ в Халки, и докато останалите туристи гледат с почуда въртящите се шишове със свинско „кондосуви“ над жаравата, да си поръчате ярешко месо, разбира се, с картофи. Може и да изглежда странно, но всъщност този остров е най-известен в цяла Гърция със своите картофи. Нещо като Самоков в България.

Всъщност Наксос е най-плодородният от Цикладите, който по принцип са доста сухи, оголени и прашни. Ако дойдете тук през пролетта или ранното лято, ще се изненадате колко по-зелен е този остров от своите съседи. Планината привлича облаци и дъжд и така земеделието е доста по-развито. Друга местна гордост в тази сфера е необичаен цитрус, наречен китрон. В близката гестиларна в Халки казаните са запазени в оригиналния им вид от преди сто години и може да опитате от местния ликьор, също наречен китрон, който обаче се

прави от листата на дървото, а не от плодовете.

За тези, които не си падаат по планините, има достатъчно интересни плажове и исторически забележителности покрай брега. Главният град (наречен Хора, както навсякъде из островите) си има типичната цикладска бяла лабиринтна архитектура, особено в старинната част. Тя се възвишава като хълм над останалия град и е запазила величието на своето венецианско минало. Да, точно така. Наксос е бил столицата на целия архипелаг още от XIII век, когато кръстоносците завладяват част от Византийската империя. Цикладите става владение на венецианската фамилия херцоизи и те си построяват замък, от който управляват архипелага до 1566 година.

Вървейки из криволичещите алеи,

свободите и стари портали, ще се почувствате изгубени назад във времето, е и добър начин да се скриете от безмилостните лъчи на слънцето. Сега вече бързо става ясно защо е строено така и защо всичко е варосано в бяло.

Ако искате да се снимате с други туристи и заедно да изпратите слънцето - нещо като Джулай морнинг, но вечерта, и това го има в Наксос. И то всяка вечер. Трябва само да отидете на малкия каменен полуостров, който стърчи извън Хора-та и на който е разположен живописен древен правоъгълник, издялан от мрамор. Въпреки че прилича на мистичен портал към друго измерение, всъщност той е единствената останка от древен храм на Аполон.

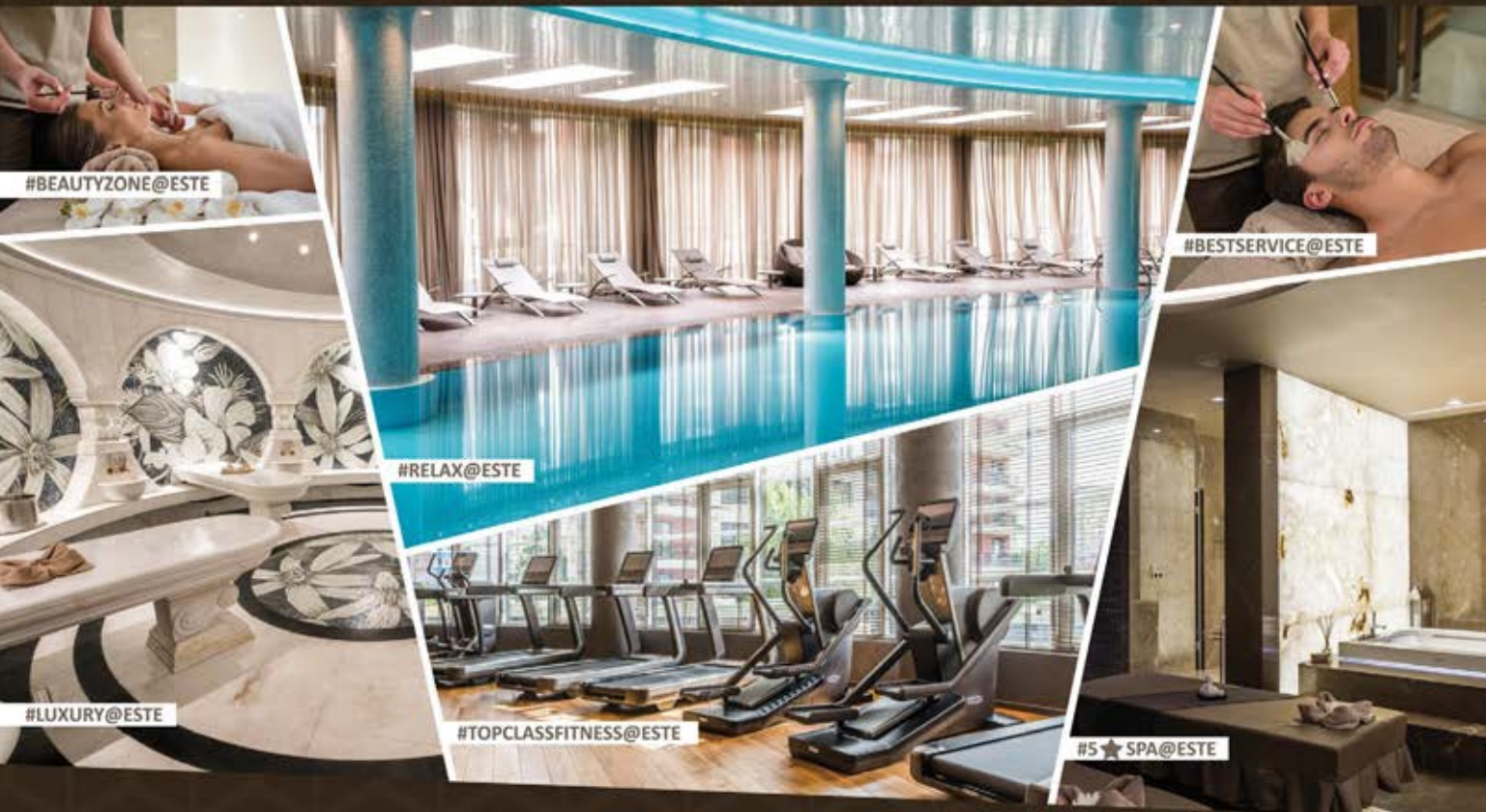
След като се заснемете с ефирната красота на залаза, е време за таверните край пристанището. Ако сте почитатели на кулинарните открития, тук определено няма да останете разочаровани. Препоръчвам два местни рибни специалитета. Единият се казва „гуна“ и представлява цяла сушена ден-два скумрия с билки.

Другият специалитет може да се открие на юг, на плажа Алико. Този плаж има бляс, почти бял пясък, който приятно контрастира с кедровите гори, които обграждат ивицаца. След плажа може да се отбиеете в близката таверна и да поръчате „салатури“ - топла саламата от месото на рибата, придружена с чаша бяло наксоско вино с цитрусови нотки.

Последен съвет - не снимайте нищо от това (или го снимайте за спомен), но поне не го публикувайте във Фейсбук или Инстаграм! Понякога е добре да изпитате вътрешна хармония, която не може да се опише със снимка, видео и емоджита. ☺

Входът към храма на древния Наксос, който днес е рамка за красиви снимки по залез за социалните мрежи

Магията на СПА...

www.estespa.bg

**НАШИЯТ ПРИОРИТЕТ СИ ТИ.
ПРИЯТНО БАНКИРАНЕ.**

Кредити, депозити и дигитални решения.
Банкирай с Priority, Premium и другите услуги
на Пощенска банка.

Научи повече на postbank.bg

Подробна информация за актуалните предложения, свързани с услугите Priority, Premium и другите услуги на Пощенска банка, можете да откриете на www.postbank.bg. Отпускането на кредит подлежи на одобрение от банката. Пълна информация за приложимите условия е налична на официалния сайт на банката – www.postbank.bg, както и във всеки офис на банката.

NAVIBULGAR[®]
SINCE 1892

